

Милоје Стевановић
СПОМЕНИ, ДУЖИ ОД ЖИВОТА

Милоје Стевановић
СПОМЕНИ, ДУЖИ ОД ЖИВОТА

Рецензенти

Милосав Славко Пешић, књижевник
проф. др Драгољуб Петровић

Уредник

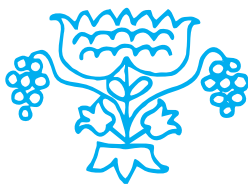
Гвозден Оташевић

Ликовно-графичка опрема

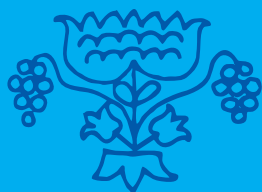
Зоран Јуреш

МИЛОЈЕ СТЕВАНОВИЋ

СПОМЕНИ,
ДУЖИ
ОД ЖИВОТА

Београд, 2017.

ПРОЛОГ

МИЛОСАВ СЛАВКО ПЕШИЋ

КЊИГА ЈЕ ОРУЖЈЕ. УЗМИ ЈЕ У РУКЕ.

Б. БРЕХТ

*Када с њролећа уїледаш лејџира новака,
осоколи ја дахом својим што ће ја сџићи
и биће ти благодаран: и сваку ћеш њређу
одмрсџи, сваку врзину лако њрескочиџи*¹

1.

У човековој природи се од вајкада врежи тежња да вечно остане сигнум бивања на земаљском шару. Да човек не оде без трага. Пре него што су настали први знаци писаног говора, разумљиви већем броју људи, праисторијски људи су у стене својих настамби урезивали једноставне, напорно реализоване, цртеже свакодневнога присуства: лов, борбе за опстанак, ритуале, живот у сваком облику. Дрзновени уклесаше и осликаше како двоје стане једно. Љубав која слави потомство. Твори га. С глиненим таблицама стиже олакшање. Лакше је креирати представе о себи, окружењу, свако је показивао и неговао свесност постојања да се очува знање о Постању.

^[1] Тако ме је учила мајка моје мајке, која је у покори и праведноме животу спровела богоугодан век који је искусила с лица и с наличија и лично знала Врага, његовог шегрта и адвоката. Знам да је са Господом била у веома добрим односима, и са Господом и у друштву ангела провела бројне часе у ученим и дугим разговорима о суш-

Каи Лун, дворјанин кинеског цара Ву Дија, учини огроман корак за цивилизацију 105. године нове ере: смисли хартију.

Тајна справљања хартије очувала се у Кини седам векова. Од тада, док је чекан Гутенберг, а Годо се градио невешт, каснио, записивање је постало лако. Једва да је као комета минуо миленијум и по. Гутенбергу је приписан проналазак штампарске пресе. Писари, преписивачи,

.....
тини светог Тројства и постојању Господа. Да, водила је разговор са Господом о Њему самом, о лику и делу, о *Посишању*. О Мојсијевом петокњижју, о страдањима доброг човека Јова. О свему.

Господа је често виђала, особито кад последњи дани почеше да крађају, да тамне, да се мраче. Редовно ме је предобра, благородна мајка моје мајке, када снага поче да посустаје, на свако веће богослужење, без обзира на боју словца у календару и све друге околности (сметови, мраз, олуја, Потоп) слала с граничидом шимшира да је заденем за кваку огромних црквених врата – пред којима стајаш као Давид пред Голијатом – које су мајстори изрезбарили библијским сценама. Мајка моје мајке знала је да ће Господ видети њене даре, да ће весма мило бити Господу због тог скромног приноса, од срца мајке моје мајке.

Био сам основац. Шврћа. Голуждрави птић.

Наравно, није моја ревност прошла незапажено у школи.

Разредни ме је уходио и јављао коме и где му се каже.

Испрва је записивао шта радим, говорим и певам, које књиге доносим у школу, с ким се дружим, састајем, имам ли оловку и гумицу, радим ли усрдно домаће задатке, али је убрзо разумео да дела против себе јер не успе ни зеру да ме помери.

Мајка моје мајке, не само мени, била је мерило свих ствари: које јесу да јесу, које нису да нису. Мени већи и ученији даскал није потребан, нити такав постоји.

Разредни је био под сталном пресијом да ће га послати у Хомољску недођију.

Од како сам проходао ниједан Васкрс нисам изостао са службе.

Црква бје у дворишту са школом и обелиском палим војницима у Великом рату.

У рату је гинула само сиротиња. Други нису били ухрањени за регрутацију.

Једном, на Васкрсни понедеоник, директору пуче трпило или је тако наређено. Уђе на час, свеже наколмован и офарбане косе, шприцнут неком јевтином водицом која нам нагна мучнину. Сашаптава се са разредним. Да што од поштенога начртују, не би шапутали, мислим се. На добро не слути.

Нека уштану они који су јуче били у цркви!

писци одахнули су. И графички радници када је стигла рачунарска технологија. Свет се препородио.

2.

Задивљујућа је светлост графема у књигама. Никога, па ни аналфabetу, ниҳилисту и игноранта не остави равнодушним. То зрно, та буква, рекао би Вук, можда и чермерни Саво Мркаљ, који је због дебелогa јер сумашедши

.....
Скочише четворо као катапултирани. Били су спремни, можда су чекали.

Као да их сад гледам.

Тајац.

Слободно, не бојте се, храбрио је директор.

Уста још троје. Мисле похвалиће их. Добиће бомбону.

Ко још кажњава децу на благ дан, на Васкрс.

Хајде, хајде, тера их дует у кочину. У ступицу.

Уста још двоје.

Директор није задовољан. Знам, мене чека.

Нико више не устаје.

Пешићу! умиљно ће директор. Од његове љубазности и камен би на Гори прогорео.

Устанем.

Јеси ли ти био у цркви?

Шта сад: мајка моје мајке и моја сирота мајка училе су ме да говорим истину.

Не сећам се!

Како се не сећаш, да ти је...

Уједе се за језик. Прогута крај.

Сећаш бих се да сам био.

Ма јед...

Од псовке је већ једном пострадао.

Тада је пао као проштац, погођен добро нациљаним камичком из праћке натегнуте до пуцања. Жешће него да га је тане звркнуло. Онесвешћеног су га однели у амбуланту. Нико не знаде шта га је снашло.

Од тад се клања и сунца и хлада. Мраз га испија, киша разноси. Лахор заноси.

На сваку промену времена јауче, жалобно, срце се цепа, лека нема.

Није знао ко му је показао пут покајања због дрзновености и надмености.

Опасан је камичак.

Доспа сам ја ишао друже директоре. Има, понекад, месеца и за грује.

Добро Пешићу, видећемо и то чудо.

Шта да радимо? скрушен, брижан пита уча. На све спреман. Десницу му целива.

стао, може чудесо да направи ономе ко се у слово загледа. Док је буква усамљена не дешава се ништа посебно, но кад се удружи с 29 сличних, а сличан се сличноме моли, диви и радује², може бити величанствено и божанствено, ако каламар придржава перо. И обдареност. Иначе је узаман.

3.

Словољуби, посвећеници, чувари светлости слова, готово се обезнанае, ошамуте када виде префињену арабеску што је у стању, у љубави удружена с другим графемама, да оприча баш све. Бајку, роман, песму, еп, читав живот, катаклизме, дешавања свакојака, осећања, маштарије. Сагу. Никада онај занесен у словно зрнење, у разиграни врвеж неће дознати која се лепота крије у том азбучном универзуму, у мрвици, ако се не упусти у читање, у читалачки хедонизам, право рећи у авантуру, шта све може игра словцима да донесе читаоцу. Шта су слова свако за се, расута, неспојена?! Мрља.

.....
Да их йокажњавамо, одреза директор. Трзао се од болова као марионета у театру.

Једном да и мене промаши!

Ето, неће им ништа бити. А да како ће?!

Сваког боговетног дана сетим се мајке моје мајке.

До окончања Основне вазда сам са собом носио Псалтирију и чишао је йред црквеним врашима налас да ме чује моја бабушка Драиња, на небу као и на земљи.

У Псалтирији бје и девет српских песама сигнираних именом аутора, исписаних византијском неумском нотацијом. Радо сам певао Твореније домеслика кир Шефана Србина.

С пролећа, када угледам лептира новака, извијао сам врат као лабуд и певао мајци моје мајке Псалме Давидове. Тада би ангели утихли, задиљени. И ветар би устукнуо.

Гледао сам да ли се мајка моје мајке осмехује. Да ли ме види.

Да скупа пиримо за лептирићем док алкатмер мири.

Одрастао сам. Кадар сам да размрсим сваку пређу. И прескочим сваку врзину.

[2] Similis simili gaudet. – сличан се сличноме радује

Српска књижевност пуна је бисерја од словног знаковља, посебно зарад иних, трпељивих што наукујући слова од којих се – да човек несвикнут брању графема начисто се занесе и не верује – творе речи, исте оне које све казују, и нема ствари коју не могу да искажу, слику опишу, песму отворе, дугу призову, дан светлошћу обгрле, радост дарују.

Ниска слова може што нико не може:³ да орасположи, онерасположи, да читалац засузи и разљути се, да ваздигне и стропошта, а неко због речи заћути за навек. Речи су као ћуприје: од добре јапије спајају, од лоше раздвајају људе.

4.

Невероватно је, али још има превише људи, више но што се може замислити, попут јунака комедије Ж.Б.П. Молијера⁴ да не разликују прозу од стиха. Не умеју да напишу писмо, а желе. Не разликују слова. Морају да погоде учитеља да им води руку, мисао, око.

Необично је да су библиотеке, књижаре, антикваријати крцати књигама, али има људи који могу да се саплету о њих и да их не – примете. Могу без њих. Живот им је пуст, али не маре. Благо њима – не знају шта губе.

5.

Слова су више учинила но ико да се, као народ не затремо.

Легенда да је српство опстало захваљујући Цркви, не држи, не до мере коју Црква жели. Митологеме о опстан-

[3] *Слово може, што нико не може,
да помири звезде кад се поже!*

[4] Молијеров јунак: *чишавої живоїа говорио сам у прози, а да за шо ни-сам знао!*

ку Србаља неговала је, дабоме, она која је вајду имала. Али ако нису знали писмена, макар српски владари до Милоша Великог и од Милоша, умели су да слушају гласове, да цене писменост. Додуше с променљивом ћуди. Час су онога ко им тумачи писмена и епистоле држали уз skut, час у прогонству. Опасна су слова, опаснија од гламске танади. Знање је опасно имање. А владари беху промућурни, довитљиви, недохватни. Сетите се реченице којом је, у мало речи, некакав инок, путник осветлио Вуку Ст. Кар. личну писменост и познавање букви српске азбуке: *Бојами дијеште, не знам ни ја!*¹⁵

Више је људи изгинуло од слова која су изазвала ратове светских размера, него од свих сукоба у време пре писмености.

6.

Дипломата, госпар Никола Которанин (*Nicolo de Arhilupis*) најпре у престолници, у Крушевцу, у коме столова учени деспот Стефан Лазаревић са мудрог мајком Милицом, би канцелар и писар на двору, доцније средичног Смедерева, у престолници деспота Ђурађа Бранковића, логотет и каламар преводилачке латинске лепословије, а када је отишао у мировину, *лејо је и удобно живео у Кошору*, јер знаде потребито, што мало ко умеде: да нарише, препише, преведе и – прочита.

Но, и сами деспоти не остадоше слепи код очију. Стефан је објавио *Закон о рудницима* којим је, пре свега, уређен живот у Новом Брду, највећем руднику Балкана, подиже намастир Ресаву (Манасију) последњу грандиозну за-

^[15] У последње време јављају се ретки гласови који тврде да Ђирило и Методије нису били српски просветитељи јер су на посао оканисли, као котлокрпе. Ни они нису знали, али јесу наслућивали, шта Србљима слова значе и разумноме свету, дакако.

дужбину српског средњевековља и од пепела оте малени Београд претворивши га у модерно утврђену европску престоницу десет пута лепшу и толико пута већу но што пређе бје и написа краћи спев – дужина не означава вредност – по значају монументално *Слово љубве*⁶ а Ресавска преписивачка школа стаде лучом писмености и просвете. На концу, Стефан је писао и читао на старословенском и преводио са грчког и латинског.⁷

7.

Као *scriba*⁸ и *cancellarius illustrissimi domini despot Rassie*⁹ госпар Никола од Котора водио је латинску канцеларију српских деспота и на том фином, угодном, уважаваном

[6] *Слово љубве* деспота Стефана оставило је незамисливо дубок траг у српској књижевности. Као што је и он, 19. јетвара 1427, током лова на Главици, код Младеновца, после снажног можданог удара, призивајући Ђурађа, за собом оставио све. Када Константин Философ на свршетку биографије деспота Стефана Лазаревића говори о свом господару и пријатељу као о "деспоту загонетних очију", поредећи те очи са сунцем које благо милује, али суштину чије топлоте људи не схватају, тешко је отети се утиску о свеукупној посебности Стефана Лазаревића. Бескрајно прагматичан, мудар, доследан и у љубави и у казни, уман и снажан у вољи да сву тегобност и очајање својих младих дана претвори у тријумф над судбином и историјом, деспот Стефан је готово нестваран спој мушке храбрости, високе интелигенције, светског образовања и изузетне духовне и физичке лепоте — идеални, мултидисциплинарни човек како га је замишљала машта ренесансних свезнадара, и не само њихова.

[7] На захтев деспота Стефана, његов биограф, Константин Философ, написао је *Сказаније о писмених* (Повест о словима) правописно-граматички трактат. Молим читаоца да обрати пажњу на наслов: *Повесѣи о словима*. Суштина овог Пролога управо је да укаже на писменост, на слова појединачно и скупно, а поменути трактат је озваничење правила, законитост писања. Константин је написао и славослов (биографију) своме патрону, деспоту Стефану (најзначајнији рукопис Константинов) *Жиѣије десиѡша Стефана Лазаревића*.

[8] секретар

[9] канцелар од најславнијих деспота Расције

и истакнутом положају служио је с највећим маром и задовољством. Задовољан посленик радосно дела. Образовањем, што се подразумева знање више језика – а тек људи! – служио је ваљано деспотима у разним дипломатским мисијама, особито када је мир ваљало склопити. Преговарао је у више наврата, а свакад успешно, са Млечанима.

Заслужио је сваки цекин и перпер, а према средње-вековним списима којих су пуне архиве, посебно у Млечима, био је богато дарован, јер имаде ретке, а драгоцене, таланте. Право је и заслужно што је у старости угодно проводио дане Никола од Котора. Писмен, међу свима. Мудар безмало као деспот Ђурађ. Кротак. Вешт. Спретан. Веран. Оно што га је могло унизити, очас би претметнуо у оно што ће га узвисити.

Зато је, у име Србије слат од благочастивог деспота Ђурађа да преговара, поглавито када је мир с окружјем постајао ровит. У међувремену, у латинској опсерваторији преписиване су и толковане књиге с грчког и латинског. Сам Которанин, био је библиофил истанчаног укуса: имао је библиотеку којом се није разметао, а јесте у њој уживао и дивио се и себи и свом знању да одабере. Књиге беху скупље од злата.

8.

Которанин Никола де Архилупис, син Николе Витомира, пред дуг пут завештањем сочињеним 20. винотока 1444. оставио је, сем златнога новца, угарских и турских дуката, млетачких цекина и сорабских сребрних гроша па и бакрењака, сребрнине и одежди, до тада невиђено богатство у књигохранилници с књигама Валерија Максима (*Factorum od dictorum memorabilium*), адвоката, професора реторике и историје књижевности Квинтилијана Марка Фабија (*Institutio oratoria*), Абу Али Ал-Хусеина

ибн Абдулаха ибн Сина, знаменитог философа Авицене, чија ће енциклопедија бити спаљена по налогу багдадскога калифа, бенедиктинског калуђера Константина Афричког (*De medicina*), најутицајнијег песника антике Публија Вергилија Марона (*Bucholicha*), римског политичара Каталине Луција Сергија (*Catilinario*), историчара Гаја Салустија Криспа (*Bellum Catilinae*), књигу најученијега римскога патриција, сенатора и философа Анициуса Манлиуса Торкватуса Северинуса (*De consolatione philosophiae*) који паде у немилост и погубљен бје као чаробњак, римског песника, лиричара, есејисте, мислиоца и хуманисте Франческа Петрарке (*Bucholicha*), и пет духовних, писаних на фином италијанском пергаменту од јагњеће коже.

9.

Кано што је Вук од барута потребно за бој, справљао мастило, тако је Которанин за особито важне епистоле и документе уместо да атраценским црнилом рише, справљао мастило од велике гнојиштарке (*Coprinus comatus*), од нежне и сласне гљиве. Било је ту и штете због чревоугодија и самољубља: кад когод једући гљиву прсте оближе, као да је читаво поглавље рукописа позобао. Тај који је само на храну мислио, појео је причу, замаглио догађаје, разјео време, одрекао се предака и себе с њима. Што није записано – ветар развеје, магла закрили. Времену зубе још нико не сломи!

На двору велеумног деспота Ђурађа био је још један достојанственик, композитор Кир Стефан Србин, сам је справљао мастило и њиме бележио неуме. Кир Стефан Србин неуме једино писа мастилом које је угађао од велике гнојиштарке. И сам благочестиви и преславни деспот Ђурађ, најумнији међ европским владарима, на уговоре о миру мастилом од велике гнојиштарке владарски сиг-

нум спуштао је, знајући да је гнојиштарка непоткупљива; памти све и свака измена је видљива што искључује фалсификате боље но сва софистицирана опрема.

10.

Зашто госпар Никола де Архилупус, ма имао силне товарие блага, даје златнике за књиге на скупоценом пергаменту? Зато што је човек од писане речи, од знања и књига, зато што је новац уложен у књиге, паметно усмерен. Дух је оно што човека испуњава, а новац му помаже да оствари и обогати дух. То је срећан спој, а не, као што вели инок Доситеј (у мирјанству Димитрије): звона и прапорци. *Видим њисмен си и учен, али њамешан ниси када си међу нас дошао*, каза калуђер, младоме клирику Доситеју.

11.

Србија је лингвистички, и поред свих прекрајања и сакаћења Вуковом надменошћу и самољубљем – остала језички драгуљ. У тридесет слова, свако слово има глас, све је стало: историја свакако, култура наравно, књижевност дакако. Слова је мало, али много речи нам је Вук ускратио и изобиља свакојаког што је видно и из списка које исписа трудољубиви Милоје (Стевановић) који је бисер међ Србљем свеколиким на безмерном упору да ископа речи давнашње, чисте, неистрошене без којих можемо замукнути навек зарад жеље да се буде отмен, модеран: говором, сред Србије, поглавито накарадним, исквареним енглеским понајпре. Па све и да није искварен, на првом месту је разумно, пожељно и корисно знати и очувати језик предака, матерњи дашта. Очувати себе, род свој. Без тога нема корена, нема одржања.

12.

Писци, ако немају живог јунака чији би живот укочили, довијају се, узимају нешто од ликова које срећу, познају, знају како дишу, шта мисле, како углобљују реченицу, узимају чак и сићушне и под лупом једва приметне детаље и полирају. Такав приступ има осцилације, док они који имају изграђене јунаке прозе, као што је случај са нашим аутором, или су сами јунаци (као у мемоарима) и знају језик предачки, и значење вишеструко, разбокорено, лако ће се споразумети и са туђинцем.¹⁰

13.

Не спорим, Вук је, подупрт Копитаром у борби за српски језик, за норме и приближавање народу више изгубио но добио јер се посве одрекао класичног српског језика средњег века. Истрајавањем на прстонародном

[10] Беше са мном у редакцији београдских, веома читаних, новина један занимљив човек из провинције, радознао као дете. Вазда је објављивао анкете, разговоре с људима, а да није мрдноу од аутодрома. Уживао је да вози аутомобилчиће без точкава. Надокнађивао сиротињско детињство. Тамо, на том малом аутодрому. Једном не издржах, упитах где налази толике људе, занимљиве казиваче због лексике, садржај је био као разговор глувог и немог. Али речи, речи су јапија од које се гради прича, поготову од патинираних, архаичних. А он ће: *у мом крају сви иако говоре. Знам многе од њих, знам како мисле, иша би казали на које ишшање, а воле да буду у новинама. Сви задовољни.*

Постоји једна згода, чијем збивању бејаш како сведок: старија жена са села, стрпљиво стоји испред мене у пекари. Кад дође на ред и кад је продавачица ослнови, жена затражи два бурека и нагласи: *меши ми обашка*. Збуну продавачицу. Схватила је само турску реч *бурек* у претходној реченици. Не зна, дабоме, да је реч турска. И не занима је. Не зна шта заправо иште купац. А навала је. Нико, од грађана у првом колену, иза мене не прискочи да објасни, да преведе. Неки, верујем, мудро ћутаху да се не одају, стиде се порекла, свог језика, неугодно им је што жена не тражи бурек на енглеском. Мислим да Енглез и немају реч за бурек. Пре но што обелех зубе, да помогнем продавачици, жена објасни: *запакуј ми одвојено!* Дакле, зна новогвор, али се не одриче својте. Реч *обашка* у мом речнику време не постиже да запрета.

језику, Вуковом реформом, осиромашен је језик, као кастрат. Неповратно. Лепо, необично се на њему пева, али се тешко изражава концизно, суштински. Језик губи идентитет, ишчезла је раскош, мисаоност, лепота казивања, обиље, посебно у интимном смислу.¹¹ Те раскоши има још понегде, попут списа грешног Милоја (Стевановића) Спомени, дужи од живота. Читалац мора, читајући да застане, промисли шта која реч значи, а кад је дозове из памћења зачуди се како је затурио то благо.

14.

Вук је богат језик прикратио, осиромашао лингвистички корпус, уназдио мудру, не испразну, реторичност у доколици. Штета се не да надокнадити. Иначе би се звала добитак.

Вук се данас слави као реформатор српског језика, и ортографије, а заборавља чемерни Саво Мркаљ без којег би Вук био *сирак шужни без нијде никоја*¹². Тако се историја неправди понавља у бескрајном низу.

15.

Словенски преци Срба говорили су језиком који се данас у уџбеницима назива прасловенским. Заједно са романским, германским, индоиранским и другим јези-

[11] Око деценију и по трагао сам којекуде за једним рукописом непознатих, пре бих рекао заборављених речи. Безобразних. Безмало ласцивних. Вулгарних, као да су у латинштини те речи префињене. Знао сам да постоји рукопис, али не и где је похрањен. Нисам одустајао. Када сам најзад дошао до њега надајући се да је измакло бар што год из видног поља радишног пуританског цензора соколова ока В. Ст. Караџића – разочарао сам се. Тај спис нема у себи ичег што би, као што верује скупљач, могао икоме да служи као предлог за научни рад. Скупљач се преценио. Бадава је мрчио папир и давао лажну наду да није све изгубљено.

[12] Скупштина уочи Тројичина дне на Ловћену: Владика Данило (сам са собом разговара)

цима тај језик води порекло од тзв. праиндоевропског језика, којим се говорило пре неколико миленијума у источној Европи или у западној Азији. Прасловенски језик, којим су говорили словенски преци Срба, није записан, него се реконструише међусобним поређењем источних (руски, белоруски, украјински), западних (чешки, словачки, пољски, лужичкосрпски) и јужних (српски, бугарски, македонски, словеначки) словенских језика сједињених у прасловенској језичкој заједници око два миленијума.

16.

Нема писања без радозналости, отворенога духа за све што може оплеменили језик. Наравно, и спретности да се опис оживи на папиру. Премало за књигу, макар скромног обима, али од једног табака пита не бива. Често је малена снага у јунака.

17.

Постоје књиге које памтим по томе што су могле бити драгоцене, дакле стварно вредне и без улепшавања, али им се није дало. Премного је таквих, па и у свету, али ретко коју памтим. Не заслужују.¹³

[13] Покушао сам, пред крај 20. века, средином деведесетих, једну Немицу, професора на Универзитету у Вирцбургу, одвратим од разбацивања времена на књигу једног писца са ових страна, преведеног на немачки. Била је упорна. Критике су одиста биле похвалне, како наше, тако и стране. Нисам хтео да ме погрешно схвати па сам одустао. Време је њено. Није прошло много времена, ето ње, разочаране до бола, до депресије. Да је змај све би љутином спржила. *То се не може и не вреди читати. Не могу да разумем, колико похвале по новинама. Тај роман је безвредан.* Разумео сам њену љутину као извињење.

18.

Христина Петровић Луњевица, невична перу, написала је непун ауторски табак сећања на живот своје сестре Драгиње на двору: *The truth concerning the life of Queen Draga*¹⁴. Текст је објављен 1906. у лондонском часопису *Fortnightly review* и утопио се између 1065. и 1074. странице.

Мемоарска литература тежи улепшавању, истина је узгредна штета. Христина је писала с одвише емпатије, произвољности, наивно, и – издаље, као да није била савременик. Цитирам: *Не сћидим се што сам некад била сиротиња жена и што сам тежила да помоћем себи књижевним радом*.¹⁵

Мислим да сам довољно рекао зашто је добра шанса за ваљану књигу пропала. Уосталом и будућа краљица била је принуђена да се бави књижевним послом. Дакле, наметнуто јој је да буде писац. Свачега се човек наслуша.

[14] Наслов списка Христине Луњевице је преведен трапаво, као да је преводиоца неко пожуривао при чему је стил занемариван: *Права истина о животној краљице Драге*. Каква друга истина постоји?! Као да се крава ритнула. Двоје приређивача рукопис су пипнули само када су га проследили штампарији. Били су слепи за све, сем за бедну и незаслужену зараду. И да виде своја имена у импресуму. Узели су рукопис из фондуса Матице српске и однели у штампарију. Рукопис од десетак страница на енглеском и толико у преводу, с нешто илустрација превео је Милан Јовановић Стоимировић с назнаком на енглеском: *Written by her sister* и том реченицом нехотице омаловажио читаоце. Ако ишта добро Срби знају, онда су то српски владарски родослови.

[15] Луњевица помиње породицу, мајку и сестре, а Драга говори да је тежила „себи да помогне“. Узгред, дознајемо да се српска краљица није стидела што се „бавила књижевним радом.“ Ако краљица с висине говори о стваралачком послу, шта очекивати од аналфбета.

19.

Поменуо сам књиге које су, мада скромног обима, могле да буду штиво од којег се читалац не може одвојити. Прву свешчицу (*Права истина о животи краљице Драге*) исписала је Христина Петровић Луњевица, рођена сестра Драге Луњевице, краљице српске, наивно историографски, с лепом и хвале вредном намером да буде искрена, што је несвесно наглашено у наслову (*права истина*) и огледало времена. Ипак, искреност се отима, чињенице измичу, замагљују их и преплављују родбинске везе и емоције писца и главног лика, а огледало аутора деформише тај рукопис у недовршени викенд „роман”. Чињенице су често из друге руке.

Другу, пред крај живота, незнатно обимнију, али списатељски солидно, животније, уверљивије, сликовито, мудрог опсервацијом исписао је у деветој деценији земљорадник из Салаша Ноћајског, Војислав Војин Достанић, да ослика олујно време и ране које никад посве не зацеле због сулудог жртвовања људских жртава. Ништа није учинио што би окајавао, пише јер не може да ћути, а све време, као уклет, пита се: зар је морало тако?!

Ништа не улепшава, само поштено бележи и мисли своје. *Дрући гео мој века*, аутобиографско, донекле неизбежно мемоарско штиво, којим се аутор не намеће и нема амбиције да све што каже буде *ex cathedrae*, а опет, чак и кад је аутор учесник и страдалник времена не може исписати такву књигу без позивања на људе и догађаје. На сведоке, време. Та књига проговара потресно и колико памћење држи, веродостојно. Сирово, с дивном дозом старачке мудрости. Обе су објављене *post mortem*, много година пошто су аутори, испунивши посланство, отишли из живота.

20.

Обе књиге¹⁶ исписане су да се догађаји не забораве, да се чује глас учесника, без жеље да буду мемоарске, а јесу, обе да кажу неприкосновеној истину, а говоре је веома гласно, прва с часа у час неуједначеном уверљивошћу и острашћено а, због еклектичког приступа и родбинске везаности за бившу краљицу Србије, непоуздани и неук сведок. Понекад зажалим што нисмо остали, што се умножавања рукописа тиче, у праисторији. Не верујем да би Христина узела метални секач и годинама дубила *Праву истину*... у пећинске стамене зидове.

21.

Христина Петровић Луњевица пише о судбини сестре Драге Луњевице, која је *не стижећи се* сањала да буде писац, а постала је, како тврди аутор, несањано (*а миловања и пољубици по дворским одајама са Сашом, нису привид, нису сан већ јавна на коју је ујозоравала сведок, краљица Напхалија, да се мора окончајти*), краљица Србије (касније ће најмлађа од сестара, Ана Луњевица, књигом *Моја сестра краљица Драга*, 1995, и сама пролити чемер у мирјамску патетику, што говори да су сестре читале исту шмрц литературу). Сестре су о Драги писале да је прикажу у светлости ангела¹⁷.

[16] Те две књиге – не могу да их раздвојим, још више да се одупрем и не тражим сличности и разлике. Мада су углављене у различито доба, одвијају се у истој земљи и у приближним приликама – обе говоре, примерима, о људима, карактерима, лукавствима, животним и усудним ветровима. О узалудности. Чести су песимистички пасажии, беспокојавајући. Грки. Памћење вара, неки периоди били су много гори, несхватљиви. Чак и када је све записано, ваља бити обазрив и резервисан. Истина је чудна, превртљива.

[17] Најмање што је морало у тој брошури Христине Петровић Луњевице бити, јесте психијатријско опсервирање озлојеђености и бруталности генералштабног пуковника у пензији, Светозара Машина, да је у ноћи преврата бившу снају Драгињу Машин дословно искасапио.

22.

Преводилац рукописа *Истина о живоју краљице Драге*, познавалац људских карактера, кадар да запази минијатурне детаље, Милан Јовановић Стоимировић, узео је за право да се пача у оно што не би требало да га се тиче и буде проценитељ морала Драге Луњевице, посебно „у тешком времену удовиштва”: *Цео Београд зна да је Драга, као удовица, сћановала са браћом и сестрама, да је примана у најбоље куће... као што се зна да су њом изображеном удовицом без мираза, хтели да се жене уледни људи, премда су знали да је нерошкиња...*

23.

С најбољом намером да је уздигне Милан Јовановић Стоимировић је дисквалификовао Драгу Луњевицу.

24.

Што се тиче просидби, Милан Јовановић Стоимировић понаша се не као преводилац, више као проводација, дакле бавио се оним што му нит приличи нити му је посао.

Песник (вечити шегрт, тврде руски критичари), књижевни пресудитељ, оснивач уметничких покрета и изама, фантаста, путник, пустолов и официр Николај Степанович Гумилев (стрељан 24. августа 1921) просио је више пута поетесу Ану Ахматову (1889-1966) још док бје малодобна. Да не буде нагађања: први пут је запрошена када је имала 14 лета. Затим је Гумилев као вереник три године чекао да се Ана коначно одлучи. Касније је вазда био на чекању. Када је Ана са супругом (најзад) пошла 2010. на свадбено путовање у Париз, упознала је Амадеа Модилјанија који је зачарао и заборавила је куд је кренула. Гумилев је сломљен, огорчен, отпутовао у Африку, а Ана је са Модилјанијем имала најдужи медени месец на

свету: пуну годину. Гумилев је све поднео, а и горе. Но, није реч о њему, јесте о Ахматовој.

Просци су дословно опседали Ану Ахматову. Александар Блок, тада вероватно највећи руски песник, просио је Ахматову буквално сваки пут када је сретне. Просили су је сликари, музичари, критичари, научници без обзира што су били жењени или она удата. Удварали су јој се пред мужем, отворено, дрско, незадрживо.¹⁸

25.

Први рукопис (Христине Петровић Луњевице) најпре је штампан у лондонском петнаестодневном магазину *Fortnightly review* 1906, а укорићен је 2013. у преводу Милана Јовановића Стоимировића, док је рукопис Војислава Војина Достанића тискан у издању ауторових потомака, најкасније 1994. (у књизи није наведена година издања, могла би се ситуирати у 1993. а датум сам одредио према посвети коју је исписао када ми је књигу даровао ауторов син, универзитетски професор прима-ријус Иван Достанић).

Христина Петровић Луњевица¹⁹, школована је у иностранству, с времена на време би штогод жврљнула

[18] Са Ахматовом је у љубави био и лекар, професор медицине Владимир Гаршин. Више пута је просио. Најзад, када је одлучила, после још једне просидбе, да оснује породицу са лекаром, професором медицине, стигла је у Лењинград, али Гаршин се понашао хладно, театрално, незаинтересован. Схватила је да је ожењен. И да се боји супруге. Вратио јој је мило за драго. Ана се три пута удавала. Говорила је да је најмање са хиљаду момака раскидала. Живела је у Царском Селу и имала романсу са једним од Романова. Писала је песме Стаљину који би се повремено распитивао: *Шта ради она курва Ахматова*. Стаљин је и за своју мајку говорио да је *машора курва*.

[19] Христина Луњевица, хроничар кратког животног раздобља краљице Драге, површно, некритички и неуко, бави се кратким животним периодом рођене сестре, пре венчања (док је наводно

у новинама; други, Војислав Војин Достанић, завршио је у селу четири разреда. Ако се икад раније лађао оловке, није ишао даље од белешки у црквеном календару и при прорачуну кубикаже дрвне грађе. Потомци кажу да је лакше и тачније израчунавао кубикажу својом методом и четири разреда него инжењери шумарства.

26.

Војислав Достанић је природан, аутентичан, животан, експресиван, отворен, непристрасан, луцидан, неоптерећен, свестан свега што је прошао па и оног што може уследити, пре као казна за дрзновеност него награда за труд: записује како уме, али пре свега без украшавања. Он није лукави, славољубиви мемоарист, већ занесени патриота, у знатној мери разумљиво резигниран.

27.

Закључујем да се може писати и овако и онако, може се писати свакојако, мешањем екавце и ијекавице, начина је много, избор је на каламару, граматику, а грешни Милоје (Стевановић) нашао свој пут и одлучио да књиге озбиљно, критички и аналитички испише с историјском, или, бар, људском мером стварности и језиком предака.

.....
растрзана ужасном дилемом да ли да постане краљица као да јој је нуђено нешто много више), и делом ноћи егзекуције. Христина до конца приказује Драгу као наивну, истичући да јој се сестра моли Богу да успе краљева веридба с грчком принцем Маријом. Моја сирота сестра није примећивала да је краљ обасипа пажњом али ујорношћ младој краља је испунила њено срце великом зебњом, *иако да се њишала иша да ради*. Тврди ли то Христина да је Драга заостала у развоју?!

Запис Христине Луњевице чита се лако и без емоција, њена наклоност је, наравно, уз Драгу Луњевицу, док Војислав Достанић описује и потписује *друштво свој века*, што је сурова и потресна слика живота на политичкој и иној ветрометини у Другом светском рату и годинама потом до јануара 1987. У Србији, дакако.

Том одлуком, која је кључ за писање, откључао је шкрињу у којој се љеска непатворени српски језик. Ипак, треба га само мало, нежно, као када лептир слети на читаоца, таћи, као што Аладин лампу и блистаће и топло ће бити око срца и руке неће зепсти и неће бити устава попут Вавилонске куле од мнозине језика када грешни Милоје стане испитивати синаксар.

Милоје Стевановић исписао је документаристичку и, да опет кажем, сочним језиком предака, стотинак реалистичких приповести, које су истините, и спадају у прворазредну, несвагдању, ванвременску поетску стварносну прозу, с тим што је аутор искорачио из свих историјских, временских оквира стварајући, обликујући тај ретки жанр и подастирући га читаатељству.

На жалост и срамоту, тај језик је сада тежак многима, стран онима који из њега никоше.

28.

Кад читалац уђе у магични свет догађаја и археолошких загата, када зађе у јединствен свет музике речи, звона, слогова, акцентуализације и зађе у језичко обиље које је добило солидну патину, када уђе у одгурнута, затворена језичка гета, у беспуће, у коме само познаваоци безбрижно ћућоре, не враћа му се у свакодневицу описану равним језиком. Мало кртим. Излизаним. А ко уђе у вез грешног Милоја неће лако изићи. Али хоће на добро. Свеж језик, баш због архаичности мами, изазива. Лично га доживљавам као веома ретку послатицу. Нема разлога да такав осећај мимоиђе читаоца.

Српски језик којим пише као што ауторово име казује: милује. Мази читаоца. Исијава. Шири осећај топлине који прихватају, заслугом спретног аутора, јунаци приповести.

Књига *Сјомени, дужи од животиња*, мада је много оних који од нас одлазе заувек, одлазе у небеса, има оптимис-

тичну ноту, што Милоје Стевановић истиче већ у уводу у читање медаљоном *Не дај душу, роде*. Рукопис *Сјомени, дужи од живоша* диже морал, враћа наду, зацељује ране. То је књига мелем, упркос што Милоја боле *све ране рода моја* које су се, нормално, јавиле после свих ломова.

Бити први човек макар у свом дворишту, забрану, на пашњаку своме, величанствено је осећање, а надима груди понос у најмањем засеоку, у селу да промени слаба човека до не препознавања. Кад се омакне, не може да се заустави пре дна. А бити први човек Партије у Лучанима, то може да понесе човека да почне да леонује. Страх ме је и да помислим. Пут Милојев, ма како чврст човек био, одлучан, мудар, увек, сваког трена, отима му део живота. Незадрживо. Незаустављиво.

Партијска идеологија, религијски канони, ма колико им наклоњен био, стеге су, брате мој.

Патријарх српски Павле грешном Милоју, христољубивом добротвору, уручи грамату, за делић онога од свега што учини, патријарх Иринеј га одлучи од Цркве за све што је учинио, а што је толико велико да је несагледиво.

Искусио је Милоје чему се није надао: премало је правде и, ма како изгледало, готово да нема правих људи са којима се може променити свет. Свестан, дабоме, да су му оба пола, партијски и верски, нанели неправду, Милоју не оставља велики простор за исказивање личних квалитета. Зато у *Сјоменима, дужим од живоша* грешни праведник Милоје (Стевановић) не може, чист пред собом и Богом, да задене за стреју истеривање правде. Да сачува снагу. Време је да се скрби за себе, за својту, за потомке. Да заборави недостојне.

Довољно је, и одвише, да зна да му се посрећило све што је зачео.

29.

Приче грешног Милоја су као гатке. Све је на виделу, али се не види. Више би се видело да је скривено. Зато је Милоје, при концу књиге записао *Словар србски на србском*, низ слова у речи, а реч је незнана, српска, забатаљена. Од прве гатке *Не дај душу, роде*, грешни праведник Милоје, из запретка извлачи носталгију, замало Б. Станковићев жал не за младошћу, већ за коренима. За изворјем.

За завичајем који *свѣтлуца меком месечином, звезданим небом, шрејшањем свишаца*. Милоје, грешник или праведник није тек прозаист него и песник, избрушеног говора, сведене форме, свака реч је бисер о господску врату. *Завичај ше рани жуљном очевом руком. Завичај ше буди, у разасвиш, мајчиним ђољбом. Завичај ши дарује дуњу и мушмулу, караманку и беросавку. Завичај ши осѣави у аманеѣ Крсну славу. И ѣрекаду. И молишву.*

Завичај зайомаже да расѣреѣаш ѣрочевље ѣрађедовско!

30.

Још се не повратих, ево неколико дана, од слушања и гледања на ТВ здравице на свадби Благојевој, од тог ситног, испреплетаног златног веза, веза коју изговори наизуст, с чашом рујнога у руци грешни праведник Милоје (Стевановић) набрајајући лозу женика *Блаѣја, сина Милошевој, сина Милојковој, сина Милуѣиновој, сина Драѣуѣиновој, сина Миловановој, сина Сѣевановој, сина Јефѣовој, сина Радојевој, сина Осѣојиној* какву није ни ахасвер Милош Црњански (26. октобар 1893 – 30. новембар 1977) исплео у даху, без концепта и ваздигао, *ѣосѣодо једну ѣијану чашу Банашу*.

Милојеве (грешнога праведника) здравице теку као вино, у гроце, непрекинуто, безмерно и бесконачно, а такви су и медаљони Милојеви, те гатке, те приповести, згодбе. Све то, као ништа што не може, показује, на длану, од какве је грађе Милоје.

31.

Кад Милоје, грешни а безгрешни испреда жицу приче, то је као у народној песми: да станеш да слушаш, а да не верујеш. На овом месту треба забележити да Милоје никада ни у гатки, ни у здравици не испреда једну жицу. Његов вез је филигрански сложен чак и кад говори наизуст здравицу и побраја колена предачка. Поименце. Фантастично.

Како се коси трава, о, грешни праведниче Милоје:

Једно ши је дуњица. Њу бријеш ко нишџа. Друго ши је ливадарка, или шврдача, ђа љуљ, ондак маџи реј. Најџора е козја брадица. За црне јаге. Њу, сем ђо роси, не мош ласно г-ојейелиш. Кад уџије звездан, има мечку да родиш. Да ши очи искоче. Да се сјеџиш кад си мајку за сису ујо. За ђеџелину друкчије извлачиш рјез. За шројку вако, за луцерку нако, за цмиљу мало жиђе. Који не зна г-уреди косу, џај бије на снају, нако, ко сивоња. Ондак балдише и џочне г-удара с-шраве. То ши косача није ни виђело.

И све је речено. Дође као наук.

32.

Аутор књиге *Сјомени, дужи од живоџа* списатељски је виртуоз и нуди читаоцу различито штиво међ једним корицама, а да читалац, истински књигољубац, не зна на коју страну да се окрене: ако ће читати приче, биће дирнут, ако ће читати здравце, трепериће од задовољства и од умешности Милоја Стевановића да нанесе живе боје, ослика атмосферу, прилике, родбинске везе, интиму, све то лагано, ненаметљиво, готово као да гвири из прикрајка. И сам ужива. Но, није наш аутор саможивнит солипсиста, понајмање заговара писање да би се писало, зато узме дивит и хартију и стави на папир – филм. Тај филм, тај део свакодневног живота, пашће у бездан заборава ако се не укорици. Тако настаје стварносна

проза, тако се читалац, ако је одустао од читања јер се свашта на књижевну софру меће, враћа књизи. То и јесте пишчева намера: да се не заборави, да се сачува.²⁰

33.

Много писах, а не рекох: приче су ове, кано и здравице: истините. Милоје, грешан или праведан, за другачије не зна.

И још ово кажем: може се читаоцу учинити – учинити велим – да сам више говорио о свему другоме до о Милојевој књизи *Сјомени, од живоџа дужи*. А није тако. Свако слово, ако не говори директно о Милоју, говори о његовом животу, моралу, што твори, што мисли. И још ситницу, на изглед: без свега оног што пређе бијаше, не би ни овога било. На читаоцу је да о прочитаном промишља.

Читао сам, јашта, и књиге грешнога и христољубивог праведника које су овој претходиле. И могао бих, ко зна докле још. Спис овај има 33 дела, колико Христ година када понесе крст да би на њему, да се збуди писмо, био распет. Толико их је јер ми наум бје да опричам љубазном читаоцу шта га све чека у књизи *Сјомени, од живоџа дужи*. Сад довршавам и читаоца препуштам плетисанки какву аутор књиге плете својим животом и животу.

[20] Можда, како би рекао песник (Момчило Попадић), *Срце је њежни лакмус*.

*Срце је њежни лакмус; а љава љоуџ шкриње
у коју љомно слажем џвоје сџриљиве ријечи
о људаџи и наџи, о чоџеку и вољи,
о радосџи и зебњи. Ја волим бијело иње
на џвојој мудрој коси и кашкаџа ме лијечи
времена џверџи шџројоџ, ља сам друџи, бољи.
Некоме је моџа свеједно и моџа не мари...*

На концу: паметноме се не мора све казати.

Живи били, грешног праведника књиге разбирали,
над њима се замислили, радости се наносили!

Лицем на Свеџа шри јерарха

(Василија Великої, Григорија Богослова, Јована Златоуста)

12/30. фебруара, леџа Господњеї 7525.

РАСПРЕТАЊЕ ПРОЧЕВЉА

*Завичај зайомаже да распрешеш прочевље праћедовско.
Завичај ще призивље вери швојој праћедовској.
Озовни се, роде.*

НЕ ДАЈ ДУШУ, РОДЕ

Завичај је топли грумен угњежђен у дубини срца.
Завичај милује ђедовом причом.
Завичај мирише бабиним закајмаченим румено-
гаравим колачком.

Завичај пјевуши појем славуја, зриком зрикавца, дукатањем мисирке.

Завичај светлуца меком месечином, звезданим небом, трептањем свитаца.

Завичај одзвања кукурикањем петлова, блеком стада, брујањем меденица, галопом коња.

Завичај шапуће пуцкетањем бадњака, догоревањем свеће, ујањем развигорца, благородним капима кише.

Завичај рани жуљном очевом руком.

Завичај те буди, у разасвит, мајчиним пољубом.

Завичај те украшава плавим јоргованом и мајчином душицом, балученим ћилимом и нецаном завесом, везеним чарапама и јелеком.

Завичај ти дарује дуњу и мушмулу, караманку и беросавку.

Завичај те грије ватром испод лампека и зрном пшеничним у златном класу.

Завичај те враћа песми орачкој и копачкој, рабацијској и косачкој, жетелачкој и сватовској.

Завичај те позивље на мобу, на прело и посјело, на комишање, у коло око рогоце на којој жмирка карбитуша, ђе јермоникаш растеже дугметару.

Завичај ти остави у аманет Крсну славу. И прекаду.
И молитву.

Завичај те зове гробовима предака који се ужељеше
светлости воштанице, мириса тамљана и Оченаша.

Завичај запомаже да распретеш прочевље прађедов-
ско.

Завичај те призивље вери твојој прађедовској.

Озовни се, роде.
Не дај да ти из срца отму завичај.
Без завичаја смо окрњени. Недосањани. Сетни.
Ако ти из срца ишчупају завичај – искорјениће ти
веру отаца твојијег!
Отеће ти душу!
Не дај душу, роде!

ЗДРАВ СИ, ДОМАЋИНЕ!

Благодетелна браћо и сестре,
Дижем ову чашу, у славу Господа, у част благодетелне
породице Милојка Стефановића, а у здравље женика на-
шега Благоја, сина Милошевог, сина Милојковог, сина Ми-
лушиновог, сина Драгушиновог, сина Миловановог, сина Шевано-
вог, сина Јефтовог, сина Радојевог, сина Осмојиног, и изабранице
срца његовога, наше младе Љубице од честитог рода Танкосића.

Сабра нас милост Господња на ову радованку данас, да
испратимо момачке дане које одброја женик наш Благоје и
који пристиже да испуни закон Господњи: да остави оца свога
и мајер своју и да се приљуби к жени својој и да њих двоје
постану једно тело.

Нека би Господ дао да нам се младенци сложе, још више
обоже и умноже. Нека сјојени данас Светом Тајном брака чу-
вају мудро и будно брачну постољу своју чисту као планински
извор.

Нека се, сјојени Духом Светим од данас воле још више и
нека из те љубави њихове возраст јаше њихово еда би се поза
Стефановића, и преко њиховог изданка, продужила у векове
векова.

Драги мој куме Милоше и предобра кумо Драгана,
Нека би Господ дао, да овај дан радосни буде камен међаш
од кога почиње најлепша деоница вашеј заједнице.

Дабогда и дојодине свадбу свадбовали.

Дабогда нас сваке јодине на дабине позивали.

Дабогда вам кућа и авлија пошале шесне од вриске и сме-
ха децега.

Дабогда вас ваши млађи поштовали онако како сће заслужили и онако како сће ви то чинили према својим старијима.

Дабогда вам срећа певала, сада и свагда, и у векове векова.

Дозволиће ми још, грађа браћо и сестре, да се обратим једном великом човеку, овде међу нама, човеку који је прогазио и за собом оставио осамдесет и пет љета, човеку који је осамдесет и пет година ходао усправно, не сагињући се пред шибам, ветровима и олујама живоша. Човеку који је са Мицом својом, Бој да јој душу прости, изродио и у зноју лица свој погигао шри сокола, шри јунака, шри српска домаћина Драгушина, Ђорђа и Милоша. И коме је Господ за благодешће његово узвратио даровима толемијем, дарујући му осам унука и осам праунука.²¹

Драги чика Милојко,

Алал ти вера!

Алал ти вера, српски домаћине!

Нек се јашо твоје прошири, нека пошмака твојих буде ко на јори листаша.

Да благодешћем својим украсе земљу Србију.

Да у срцима носе и чувају веру ђедова својих.

Веру свештоошачку.

Веру свештосавску, коју си и ти у срцу своме носио целога живоша.

Здрав си, домаћине!

Изговорено у Ариљу, 19. новембра 2011. љета Господњега на свадби Блајоја и Љубице Шефановић.²²

[21] Кад се, након пет љета, преселио у вечност, о Никољдану 2016, старина Милојко је имао 16 праунука и још двоје на путу да се роде. Тада су, већ, Благоје и Љубица имали синове Јована и Константина и кћер Јелену.

[22] Беседа се може видети: <https://www.youtube.com/watch?v=-fZb1j6q06E> под насловом: Gresni Miloje - Zdrav si domacine.

2

ЋЕТИНЦИ

Сви идеали светла не вреде сузе једног дешетла.

Ф. М. Достојевски

С'ЕЧА ПУПКА

*Збило се уочи Младенаца
1949. љеша Господњеї*

Причала Славка Бранкова како е породила Јулу Жаркову. Вели, кад ми Драгиња накричи да ћу да биднем бабица, бијаше ми милшије но ишта. Није то споради оног бошчалука. Ма јок, бре. Каки бошчалук, каки бакрачи. Аирли ти било. Него, то ти дође, нако, једно цењење.

И рекнем ти ја Драгињи да ћу вришко да допарлам, ан ми она пошље абер. Из онијег стопа. И кажем јој да ми спреми алатку. Оћу д-ос'ечем пупак ђетету с-алатком. Јабогме. Ако бидне мушко – косом. Да бидне добар косач и потегалац. Домаћин. Ако бидне женско – јопет вала Богу. Нек је живо и здраво. Њој ћу, реко, д-ос'ечем пупак српом. Да бидне кућевница. Да бидне вредна и радишна на мајку. Не пада ивер далеко од кладе. Јок.

И ондак ти Драгиња каже Радосаву д-иде да расади косу. Он се, спочетка, бијаше згодно забезекно. Нешто му би, каже, чудновато да е Драгиња пристала на таку будалаштињу. Уз-коло се по авлији коно кокош кад ће да про-несе. Ал најпотље пресалдумио па, ко вели, вала, кад би дао Бог да бидне унук, баталио би обадвије. Оде у качару и скиде с греде, на којој надоват руке бијагу обешене косе, ону

бољу. Од девет шака. Што е Жарко ш њом бијо козбаша прошлог љета на моби у Аџибовцу.

Код добријег домаћина, онијег што им је бабовина повећа, на мобама се земајле искупи по дваес-тријес косача. То ти је милина поглати. Право правцато јуначко надметање. Кад почне онај за тобом да одс'еца траву испод твојиг пета, одступиш. Таки је неписани пропис. Чик да се не склониш. Пропуштиш њега, па уиђеш у његов откос. Тако најбољи избије на чело. То ти је козбаша. Па кад козбаша побије косиште у траву и из брусаре извади брус – почне оштрење. То за њим, они час, ураде сви. Одјекуе поље, реко би свирају штрументи. Понеки се сили па чукне брусом по јарци и подврисне. Нако ко Дамљанов Зеленко. Кад попрође време, ондак ти иде откивање. Сви, у заладку, поприлегну на бок. Туј ти испобијају баквице, поваде из торбица чаканце, опљуну иг пођекоји пут и извлаче жицу. Ко умије д-уреди косу добро и да е потље сачува, да не закачи кртичњак, неки чапор ил мај шта, тај коси олајле. И да ти кам, не откива се исто коса за сваку траву. Ако то не знаш, боље не улази у ревену. Треба, кад манеш, д-уједе ко змија, а вамо јопет да се рјез не арчи мложе.

Једно ти је дуњица. Њу бријеш ко ништа. Друго ти је ливадарка, или тврдача, па љуљ, ондак мачји реп. Најгора е коз'а брадица. За црне јаде. Њу, сем по роси, не мош ласно д-опепелиш. Кад угрије звездан, има мечку да родиш. Да ти очи искоче. Да се с'етиш кад си мајку за сису ујо. За ђетелину друкчије извлачиш рјез. За тројку вако, за луцерку нако, за цмиљу мало жиђе. Који не зна д-уреди косу, тај бије на снагу, нако, ко сивоња. Ондак балдише и почне д-удара с-траве. То ти косача није ни виђело.

Елем, док се косе откивају, обреди се по ракија. Себица. Нако из балона. Ко има бољи цуг он закачи повише. Она ти убија жеђ. Пођекоји и у брусару, мешто воде, суне мено мученице. Боље, вели, пријања брус. Док балонче

обреди на други крај, пођекад пресуши. Не остане у њему ни овићка. Ако запне, водоноша вади кочанку из другог, да се неко не би искобио и осто суве гуще.

О ужини обавезно иде пјесма. Косачка.

Кад се коси, да сам код косача

Кад се њласџи, да сам код оваца..

После почне неко други. Остали басују:

Мој се Миле за косидбу сјрема

Косу има, белеџију нема...

Ил ону:

Миле коси зелену ливаду

Миле коси, Каја вино носи.

Ондак се истима следећи. Бруји поље:

Косо моја, косила би сама,

Кад би Мила на ошкосу била...

Тако и кад искосе и крену, у заранак, на вечеру. По-ређају се путем ко да ће да маршују, побацају косе на рамена, повразове од торбица с-алатом испонатачињу преко рукуница на косиштима, вр'ове коса окрену навише у-небо а петице доље, да не закаче неког, да му осијечу уво, далеко било. Кад загрме, тресе се село:

Кад косачи селом зајјевају

Прозори се сами ошварају.

То иј мала ошворила широм

Јер јој није од косача с миром...

Ил ону:

Ој, облаче, немој на косаче...

Кад њу достовере, ударе:

Драји коси, а ја чувам овце,

Три њуш мане ња њоледне на ме...

И тако, до куће домаћинове. Ондак, бидне добра вече-ра. Ако моба није пала у Петров пос, но е мрснина, за вечеру се зготови печено јагње. Ил прасе. Код најбољиг домаћина, обадвое. Потље се обреди вино. Па јопет пјесма.

Елем, распричасмо се.

Помози ми рећи, ће-но стадосмо?

Ја, бешале: Скине ти Радосав ону косу. Полако одвоји гривну од петице, те је раздвоји од косишта. Онда ти Драгиња и косу и срп најпрво прериба влажнијем пепелом, па потље претрља по неколко пута тежаном крпом, на топљеном љутом ракијом. Припреми конач за везивање пупка, препегла пелене, што иг доњела прија Драгојла, врелом пеглом добро напуњеном жаром од шљивовијег дрва – и чека. Ломка прсте.

Ода. Ђа по кући, ђа по авлији. Шапће нешто.

Молитву.

Пођекад се прекрсти, па јопет ода. Час прекрсти руке на грудма, час иг одупре о кукове.

Огласише се први пјевци. Најпрво онамо неће у Стојановићима, потље изнад Оцаклије, у Радосавчевићима. Кад почеше вамо код нашијег кућа, Драгињи се тупи – реко би се чу да кмекну ђетенце. Потрча уз басамке.

Ма јок. Јопет се поврати у авлију. Рјези ладан поветарац. Звјезде уцаклиле. Пун месец разасо ждраку. Месечина ко дан. Види се Умка, реко би је подне. Згодно се премећуе да се горе, у планини, уватило иње.

У разасвит, мешчини да бијаше два дана очи Младенаца, зове с капије Милорад Сретенов. Они час сам се сјетила. Небијасмо ни поустајали. Бранко назуља оне његове траље и изиђе нако у вешу на басамке. Чуем ја како они зборе. Вели Милорад: така и така ствар, каже, оправила ме стрина Драгиња да јавим Славци д-иде вришко њиној кући. И још је накричила да Славка зна споради чега треба да појта...

Кад је сазно да е мушко, сазво Радосав цео целцит цемат на алвалук.

Окупак и повик дјете, па велим Драгињи д-иде да зовне Жарка да се само мено помоли на врата. Видим ја: мило му. Запламћели му се образи ко мајска трешња. А очи уцаклиле. Како и не би, кумим те Богом. Мушко. Да полети. Покажем му ја дјете. Нисам шћела да га турам на кантар, ал нема шта да видиш. Макања. Дабогда да е имало три и по кила.

Вели Жарко: Вала Богу, да л од овог јауда може д-испане човек?

Реко, може, може. Виђећеш да ће то арамбаша да бидне. Вришко ће то да пролети. Док си дланом о длан.

Јули би мено нажао што се није сјетио да јој ишта каже. Ма реко би јој он. Но се држо у сили. Ваљда га бијаше срамота ода-нас.

Ет, тако сам ти ја косом осјекла пупак Жарковом и Јулином првенцу.

Кад је одврко, звао ме нана.

Никако друкчије.

И кад је, вамо, посто учитељ.

Не либи се тај.

Оставила сам му аманет да ми прозбори коју кад се преставим.

Оћу, нано – вели.

И то баш, нако, оћко ми обећо.

З-душе.

Знај да оће.

Тако ми реко, два ми ока.

Знам сигурно да ће д-испуни.

Не би ти он то забашурио ни за каке паре.

Жаркова е то сјеменка.

Кад рекне, тујнак врдања нема.

Ако треба глава – ете ти је.

Да га сјечеш на комаде.

То ти је закон.

Ет, тако ти е то било.

Једне ноћи сања Јула Славку.

И ко на јави, Славка јој зборила:

Кад сам се преселила, вамо-горе, одржо ми твој син
слово.

Све сам глала. Виђела сам и вас што сте плакали.

И како сте ишли да ме пратите до Ружчића гробља.

Вала ви што се помолисте за моју душу.

Кад би знали, ко што не знате, колко нама вамогоре
помаже ваша молитва, не би жалили да од-сна одвоите
мено времена сваки дан.

Виђећемо се јопет.

У Они дан.

Кад Господ бане с трубним гласом.

Ја ти кам.

Немо да мислиш да нећемо.

Само што вође друкчије бидне но доље.

Вође ти не помаже ни звање ни знање.

Ни богаштиња.

Јок, очију ми мојиг.

Вође су другчији аршини.

Ако си имо милостиво срце те гладна наранијо, же-
дна напоијо, невољна под кров примијо, болесна ил уап-
шена обишо, ако ниси шолapiјо, ако си се осевapiјо о
сиромашка, ако си постијо и Богу се молијо... не бој се.

Ако те позлобштиња појла, ако си се силио, ако си
псово божанство и коешта... не би ти била у кожи.

Знаш како е казано: *Немој, ђа се не бој.*

Ал да знаш, и ако си се огротио, осрамотио, полако-
мио, наалио, нау(х)лио, назавађо, наклевето, наоговаро
и коешта, мош да се изкобељаш ако се од срца покаеш.

Ал не часи часа.

Појтај.

Јел не знаш кад ће позив да стигне.
 И коса на глави ти је пребројана, јадно ти дани живота.
 Немојде да се замаријаш.
 Јербо, после смрти покајања нема.
 Јок.

Пробуди се Јула сва у голој води. Не мож ласно да се осента дал ово би сан ил јава. У том јој паде наум попадија старог попа Јовише која е стално говорила како е севап помолти се Богу за све усопше и како иг је поучавала да пјевају:

*Кад би мртви говорио
 Тек би једно замолио:
 Молиће се за ме Боју,
 Јер молићи ја не моју.*

*Свршена е моја књија,
 Сад на вама лежи брија
 Да ми књију поправити,
 Милости Божју измолиће!*

*Да ми прости грехе вољне,
 Грехе вољне и невољне,
 Или речју или делом,
 Или срцем или телом,
 Ил идењем сшазом кривом,
 Ил помишљу осветљивом,
 Или руком немилосном,
 Ил небриом бежалосном...*

Учини јој се да чу како се крава прокриви, а времешна е да с отели. Скочи, обуче се на брзину и стрча низ басамке.

АМЕРИЧКОЈ СРБКИЊИЦИ АНЂЕЛИ НА ДАР – НА КРШТЕЊА ДАН

*С бла҃гословом и҃умана Дамјана у свештој обишѐли,
У којој се славе србски просвешѐли и учишѐли,
Уочи Мале Госѓојине две и҃ладе и҃ешнесѓога љеша,
До҃годила се, Милошћу Божјом, једна Тајна Свеша.*

*Поводом Свешѐ Тајне Кришѐња дижем ову чашу,
За хришћанском сѓаду и҃рибројану Анђелу нашу.*

*Ако ћу је здравишћ оном од ко҃а и҃ошѓоци бла҃годати лију,
Наздравићу и҃асшћу добром – владики Аршѓмију!
Ако ћу је здравишћ и҃о обичајном и҃орешћу и реду,
Наздравићу доброме Николи – Анђелином ћеду.*

*Ако ћу је здравишћ Србѓни од часшћи и на добру и҃ласу,
Наздравићу вредном и и҃ожршћвованом ћеду Васу.
Ако ћу је здравишћ онима шћѓо Анђели мењају и҃елену,
Подигћи ћу ову чашу за шћашћу Синишу и маму Јелену.*

*Сва би ова моја и҃рича била без везе и за цабе,
Ако не би реко да су на свешћу најважније бабе.
Баке Божица и Сшана Анђелу неизмерно воле,
И за њу се најусрдније јушћром и вечером Боју моле.*

*Милосшћ Божја нас сабра, а домаћини и҃очасшћише обѓдом
А ја од срца наздрављам свима вама, добри Срби, редом:*

Дабоїда се у радості окуїљали!
Дабоїда име Божје вазда прслављали!
Дабоїда вам се Србчад раћала и вери учила!
Дабоїда нам се ова црква ћецом исїунила!

А сад ми дозволиће да Синиши пошљем їлас
Дабоїда јойеї ја дошо код їеде и ми код вас!
Да се доїодине јойеї саберемо на једно бдење
И Анђелином браїу или сесїри на криїење.

Нек нас данашње радовање још више сложи и обожи
И нек Бої да да се род наш Србски умножи.
Нека Анђела наша расїе, нек се иїра и радује
И нек се поноси шїо је миройомаза сїарац Арїемије.

Трудом владике Арїемија вера свеїосавска широм
свеїа цвеїа,
Браћо Срби, сесїре Србкиње, свеїи Владико:
Живели на мноїаја љеїа.

Изїоворено у Колумбусу, Мичиїен, САД,
учи Мале Госїоїине, 2015. љеїа Госїодњеї²³

^[23] Идућег, 2016. љета Господњег Анђела је добила брата Дамјана.

3

КРСНА СЛАВА

*Када Србин славу слави
Он уз колач свећу сџави,
Па ѓрелива колач вином
И све свејџи свејџим чином!*
Народна песма

ПРВИ ПУТ У ВР СОБРЕ ПОД СЛАВСКОМ ИКОНОМ

*Збило се на Покладе
1963. љети Господњег*

Никад ми љепша Јелица планина није била но оног дана кад ме отац пово на воз, у Чачак, ће сам га први пут у животу виђо. Кренули смо њиме далеко. Чак у Титово Ужице. И ево, путовање траје педесет и четири године, а ја до дана данашњег видим, чуем и осјећам коно да ми завичај маше и довикуе: Збогом!

Видим сузу која ми, ко да е врела, окваси лице кад ме мајка пољуби, осјећам дрктај руке кад ме загрли и чуем још тај треперави глас којим ме благосиља: *Нек те Бої чува, сине мој, мајори. Пази се, благо мајци.*

Чуем плусак воде који мајка изручи за мном из тегтног мајлираног стоећег бокала с бјелим круговима, израније сакривеног у башчици иза горгина, и њен сада већ плачни подрктавајући глас: *Нека би Бої дао да ти иде школа ко ладна вода!*

Саво ме испрати, навише, до изнад Богданове куће. Кад бијасмо упремасе Буковца, изгрлисмо се. Угледнук му сјај у влажним очима. Кад се одозго, испод Маринковине, окреток – он још стајаше на истом месту. Манусмо један другом. Био је то поздрав с братом, с ђетињством, с родном кућом, са стадом, с вршњацима, са безбрижјом, са завичајом...

Идући за оцом, отирак кришом сузе, страујући да се он не окрене, па да се осрамотим. Знао сам да не прилчу мушкарцу. Отац нам је говорио, од малиг ногу, да се не брукамо.

Да се не зарожемо ко како женећине.

Но да биднемо људи.

Да биднемо соколови.

Сјуштра војници.

Знаће ли ви, говораше, да е ваш ђед рањен у Колубарској бишци, којом је командово ђенерал Мишић?

Да биднеће јунаци.

А јок мекунчине.

И неке сџрине ђерсе...

И коешта.

Кад смо изнад маћанске стублине требали да крене-мо наниже, тајо сједе на буков трупац, који је неко влаком извуко на утрину, и вели: *Сједи, Микане, блаћо шају* – показујући ми место уза се. Сједок, а он ме пригрли снажном десницом уз коју сам се свагда осјећо најјачи на свјету.

Јачи и од златуље што јој је бастало да роговима узмане на иксана.

Јачи од Милићевића бика што буче по путу и копајући ногом баца земљу на плећке.

Јачи и од Ђурановијех пастува, кад се оно једне прилике подрјешише и у невиђеном галопу, чифтајући се, стуштише низ Бубан.

Јачи и од Манојловог овна што натрк јури д-убије.

Јачи од Даринкиног гусана што шиштећи штипа за бутку.

Јачи од Гишиног Гарија кад искези зубе и режећи кидише кроз прошће.

Јачи и од поскока што засикта из удута под Ридовима...

И кад загрми и удари гром у Гају, ако је тајо ту, нема опасности.

И кад почне да бабњи град крупан ко кокошије јајце, кад кроз прозор гламо како разбија ћерамиду на качари – ако је тајо ту: није то ништа: *Госйод дао, Госйод узо! Јојейћ ћемо све што чеклеисаџи и уђерезиџи, уз Божју љомоћ. Јел, не мож да џи бидне све љоџаман. Мора мено и д-ујми. Знаш како џи дође: колко узбрдица нолко и низбрдица. И кад џи је све љоџаман, ваља д-убациш камичак у кондуру, да џе нажуљи. Да се не осилиш.*

Осјећах међу ребрима неку топлину. И снагу. Али и болну струју по дну стомака. Нумијем д-опричам тај осјећај. Ваљда ти је то оно што имадијаше обичај да рекне стрина Крстина: *Забоље ме, вели, само-сама ложичица.* То ти дође на прилику, ко кад у откосу нађеш зечића, па га узмеш, а он, нако без мајке, дрктури у твојој руци. Уватила га др'ат, тресе се од репића до увета. Куд ћу и како ћу у тој туђини. Нико из мог села није отишо у Учитељску школу. Што ли сам наваљиво: *Вољо бих да биднем учиџељ.* Шта ми је фалило да сам осто у завичају. Да биднем свој међ своима.

Мое кајање прекиде тајов глас, кои испотија поче да се претаче у мое срце:

– Ет, сине, благо тају, ти сад идеш у бјели свјет. Ако Бог да, бићеш једног дана учитељ. Нико наш то није бијо. Згодан је то посо. Овај наш сељачки живот ти је тежак. Пас'и. Рмбачиш од јутра до с'утра. Осванеш, омркнеш. Не сушиш кошуљу поваздан. Свака ала и врана ти се товари на леђа. Те порез, те прирез, па трошарина, кулук. Те, ко-бајаги, откуп. Оно није откуп но отимање од уста. Ајд, то некако и д-издржиш. Ал кад те почне потцењивати, реко би е рођен у Бечу. До јуче било никоговина, није имало пашче за шта да г-уједе. Сад оно влас. Нису џаба зборили: Дадни Циганину влас, па ће да видиш твога Бога.

Иде ти школа руке, вала Богу. Дако ме Саво послуша д-остане, д-обдржимо кућу. Да нам се не истули прочевље. Да нам се не затрни окутњица. А тебе д-ишколуемо. Па да биднете браћа, нако, за пример. Да један другог спомогнете. Да се поштуете. Да се ижените једног дана. Да вам Бог дадне ћечице. Да иг научите да се и они воле, да се поштују и да подупиру једни друге. Крв није вода. То да тувиш, благо мене. Знаш како е казано: Дрво се на дрво ослања а човек на човека. Један прут и баба мож да сломи. Ал кад се прущће свеже у дењак, не може да му науди ни Муса Кесаџија. Зато се држете у дењуку. То је и Богу мило. Од нашијег стариг смо научили да сложна браћа кућу граде, а несложна и стару батаљују.

И води рачуна, благо мене. Свашта ћеш се нагла-ти у свјету. Ал немој да те подурјаси ђаво на како не-ваљалштину. Чувај образ, јел то ти је најпрече. Туј си ти на прагу да се замомчиш. Немо да се поведеш за многима. Писано е: Много е званијег, а мало избранијег. Не једе се све што лети, благо тају. Оно што не би вољо да неко учини тебе ил неком твом, не чини ни ти другом.

И немо да се с'екираш споради нас. Вришко ће да про-лети тијег пет година. Ко дланом о длан. И долазићеш ти. Имаду ђаци попус на железници за 29. новембар, па за Нову годину, па за 1. мај. Па туј ти дође зимски, па љетњи распус...

Тако, Микане мој. Срећо тајова. Немо ништа о нама да мислиш ни да бригаш. Чувај се. И бори се. Запни колко мош. Све ће на пошљетку добро да бидне. Вићећеш. Даће Бог.

Зајецак. Никад до овог часа није ми реко *срећо шајова*. Дрктање мог бића стопило се са снагом његове деснице којом ме приви уза се. Учини ми се као да и он подрктава. Угледнук на његовим панталонама како паде неколико крупнијег капи правећи флеке величине дводинарке. Ни-сам смео да га погледнем у очи.

И до данас је остала тајна одакле су пале те крупне капи.

Небо е било ведро.

Ниђе облачка.

Трупац на ком смо с'еђели лежи на пропланку, ника-ко дрво немаде крај нас да би човек помислио да се роса задржала на лишћу.

Да л је могла тица да прелети па д-испушти воду из кљуна?

Ма јок, она не држи воду у кљуну.

Знаш како она пије воду?

Исто ко кокошка.

Да л је могуће да је и мој тајо заплако?

У купеима немадијаше места на дрвеним клупама, те остадосмо у коднику, според прозора испод кога стајагу двије алуминиумске плочице са исписима: *Не наћињи се кроз йрозор! И: Забрањено йљување йо йоду!*

Чу се неки звиждук. Исто ко кад неко звизне у прсте. Коно што Илија Живорадљев, од оваца, озго с Годидова, звизне у-прсте, а оздо с Корената таким звиждуком се одазове Раде Богданов. После сам сазно да е то звиждаљка.

Поче воз да кломпара.

Кроз отворен прозор, глам навише у-планину.

Благо Саву, Микошу, Спасоју, Радоици, Марку, Радовану...

Они ће се играти код оваца.

Све ће бити исто.

Само мене тамо више бити неће.

Два сата ко два трена: Крчагово. Па Ужице. Топличка улица. Газдарица Љубица. Платио јој тајо за три месе-

ца. О 29. новембру оправиће за следећа три месеца. Стан и рану. Сем доручка. *Не моју, вели газдарица, да раним изјушра. Остави му паре за бурек па нек куји. Има са сиром. Он је јевџинији, но онај с месом. А има и празан. Још јевџинији. Шта му вали. Може с џим јојурџ. А не мора. Кад дође на рас-
џус дајџе му млјека нек џије колко ође. Нек накрџи. Што мора да џроши паре за џо. Није жељан бјелої мрса.*

Све је дошло некако коно у кошмарном сну. Никог не познаем. Ђаци, професори, газдаричине комшије и пријатељи...

Учим чим дођем из школе. Рече тајо: *Бори се колко мош.*

Учим и сањарим.

Да л су покупили шљиве?

Да л су обрали жито и пожњели шашину?

Да л су правили комишање?

Благо њима...

Не прође ни четири неђеље, газдарица у моју собу прими неку снајдерку. Радилa у вабрици „Деса Петронијевић“. А мене намешти неки отоманчић у предсобљу кое нема прозора. Домаћи сам писо лежећи потрбушке на некој крпарици, која е била прострвена по цигланом поду.

Решик да тају то не помињем у писму.

Да га не сјекирам.

Знам да е платио унапред и споради тога ћу д-истр-пим како знаднем и умљеднем.

Једва ишчекак мали распус за Дан републике кад ђаци неколко дана не иду у школу. Бијаше бљенуло кад сам се кроз гужву пробијо д-уиђем у воз. Јопет зачук ону звиждаљку и „ћира“ поче да укће низ Ђетињу. Два сата до Чачка. Морам преко Јелице ијако знам да ће да ме увати мрак.

Кад би онамо иза болнице, према Атеници, попалише се уличне сијалице. Навише према Вереџама мркли мрак. Облачно. Не види се прс пред оком.

Да л д-идем у планину по овој помрчини?

Да не залурам?

Да не набасам на курјака?

Или да свратим код теча Илије и тете Станојле?

Дмитрићи су оне последње куће горенак под планином. То су ти Вереџе. Ондак у Горњој Атеници, није била уведена струја. Само понеки прозор жмири. Људи намире посла за дана, вечерају под лампом, или жижалицом, плакну ноге у шавњу или легењу, па полјежу. Зато устају чим зазори.

Како се примичем планини, почиње да ме подилази језа. Иако сам преткоднијег дана решио да што пре одем кући, почек се бити с памећу шта да радим. Кад стигок на раскрсницу, окреток десно и прићок, кроз вотњак, полубрвнари. Прозор који назирем на окреченом зиду бијаше зажмуро.

– Тето!

Чуем комешање у кући. Жућкаста светлост затитра иза виранге. Звук кључанице која се одбрави, оћера мој стид.

– Сине, благо тети! Познала е тета твој гласић, рођени мој. Срећо и кућо тетина.

Загрли ме течно Илија с обадвије руке. За њим ћеца: Гоца, Јела, Стојанка, Нешо, Микета.

Кроз брвнару уиђосмо у собу. Два кревета са дуплим сламњачама, прекривени балученим ћилимима. Горње сламарице се увече спуште на патос и на њима спавају ђевојчице. Изјутра се оне јопет подигну на кревете и соба бидне комотна. Туј су, од ствари, још астал са двије клупе и по једном столицом на зачељу и прочељу, креденац и гарави шпорет што наликуе на цокулу, урамљена икона и много црно белиг слика по зиду. Изнад шпорета чивилук на ком у три реда висе шерпице, тигањ, кутлача, варјача, бућкалица, цједаљка, цезва... По мали двокрилни прозор с решеткама на источном и западном и два на јужном зиду са нецаним вирангама, и пет пари радосних очију мојих рођака, чинило је овај кутак малим, ушушканим, топлим рајом.

Док је тета ломкала потпалу и распретала затуљену ватру, рођаке ме послужише, нако, све редно. Споља се чу како крекну пијевац. А онда течно добро разблажену себицу запржи коцком шећера која се топила на усијаном кукачу и претварала у крупне, густе, смеђе капи које варбају кључајућу ракију у боју дуката, док се над шпоретом ширију облачић миришљавог дима. Течно насу мене и њему у чаше с репељком злаћану течнос, а у моју додаде кашику меда. Пружи ми чашу, говорећи:

– Јој, Мике! Волим што си ми дошо, на-шта, ис^ј!

– Вала ти, течно, ал ја не пијем ракију.

– Слободно, благо течу. Разблажио е течно. Није одвоила од теја. Ни лјек. А то ти је много добро споради редње. Боље од шербета. А и ваља се, данас су божићне покладе.

Кад је пјевац порумењо на компирима, тета га е по неки пурт окретала у вруни обгрљивши плек крпом. Уз врео колач са рингли, тањир сира са извршитом кашиком кајмака озго, почела је вечера на којој сам први пут у жи-

воту, на течово наваљивање, с'ео у вр собре, испод иконе Аранђела Микаила. Њине Крсне Славе.

Ту слику љубави и речи: *Јој, Мике! Волим шћо си ми дошо, на-шћа, ис!* – гледам и чуем, ево, више од пет десетлећа.

Кадгој свратим на њине гробове, док чупкам траву, ко да, јопет, чуем:

Јој, Мике...

Волим шћо си ми дошо.

На-шћа.

Ис!

Трудио сам се да течу, тети и њиној ђеци за ове деценије уздарје вратим.

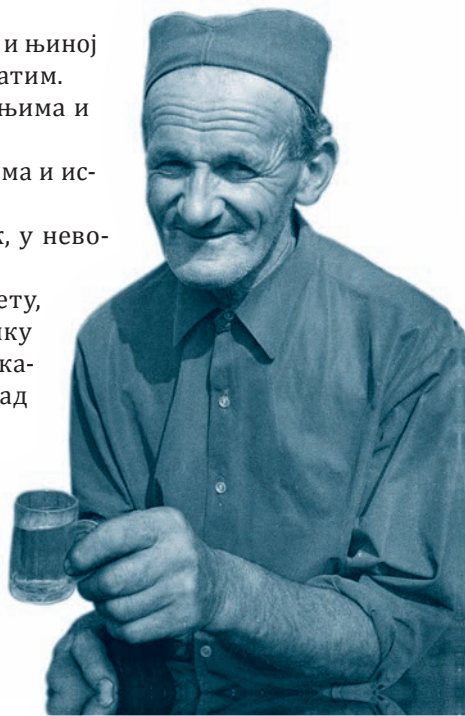
Биво сам уз њиг у радовањима и туговањима.

Саучествово у њиним болима и искушењима.

Помаго, колико могадијак, у невољама.

Испратио теча и тету, Микету, унуку им Јадранку и снајку Винку у вечност... с беседама тугованкама које су ми источиле из срца над њиховијем одрима.

Ипак, чини ми се да још нисам одужио примљено благо, оне јесење ноћи, кад су ми даривали своја срца.

СЛАВАРИЦА

Срећан дан и срећно састање
У дому овом где се сабрасмо на радовање.

Дижем чашу ову у славу Боја, васељене Господара
И у часи светјој Николе, дома овој заштитника и чувара.
Нека часној домаћина нашеј и сав његов род
Молишвама светјој Николаја сачува Господ Бој.

Нека му рађају вођњаци
Нек му се по ливадама итрају јаћанци.
Нека му на свакој стјоји буде рода и плода
И нека међ чељадма његовијем цветја љубав и слоја.

Драги домаћине и браће мој:
Нека шебе и сав дом твој
Чува твоја Крсна Слава
Наш Свети Никола и твој имњек Србски Свети Сава.

Нека те радост и срећа праће ће тог да си,
Драги мој браће Саво: Здрав си!

Још дижем ову друћу чашу рујна вина
За здравље чељад дома овој и домаћина.

Нека вам свемилостиви Господ Бој дарује
Здравља и изобиља прејуне авлије.

И нека данаске сваки ваш јосї
Из дома ової понесе блајодаї и радосї.

Да долазимо дому овом сваке Славе
А ви да нам узвратїте на радосї и на здравље.

Још да јодиїнем ову славарицу
За дома ової верну и вредну домаћицу.
За предобру Горицу моју снајку,
Што је сва деца воле ко рођену мајку.

Да јодиїнем, како је ред, и ову шрећу
За домаћина и укућана њејовијеї срећу.

У славу Пресвете Тројице, Оца, и Сина и Духа Светаго
Ишїући милосї и блајослов од Боїа шрисветаго.
Нека би се у дому овом Света Тројица у векове јомињала
А она дом овај блајосиљала, чувала и јомаїала.

Нека Госїод Бої, свети Никола и сви светїиїеї
Данаске јоїледају шамо-јоре їде су нам ћедови и родиїеї.
Нека им Ошїац, Син и Дух Свети
Подаре рајску сладосї у вјекове вјеки.

Нек се данаске, молиївама нашим,
їред пресїолом Творца радују сви наши прецї
И нека би, њиним молиївама,
Бої дао здравља нама и нашој ћеци.

Изјоворено у Горачићима,
у дому Сава и Горице Сїевановић
на Никољдан, 2014. љеїа Госїодњеї

4

УДАДБА

*Кућа и имање наслеђују се од оцаца,
а од Господа је разумна жена.*
Приче Соломонове 19, 14.

РАНИ ПАШЧЕ ДА Т-УЈЕДЕ

*Дојодило се у љозну јесен
1947. љеџа Госйодњеї*

Бијаг се ја пођевојчила кад једне згоде дође кода нас моја рођака Душанка. И навали она на моју веселу маму, да ме пуште д-идем кода њиг на конак.

Да довече, вели, идемо на прело. Туј ће да бидне осамнес ђевојака и још доста жена. И да ондак с'утрадан идемо у Чачак зајно, пошто су инако били решили да ме пошљу д-одснесем рудицу код бојаџинке Лепе, ђе смо боили предиво годинама. Мама ти ондак оде д-упита тату. Он се, нећко, па напошљетку некако присто. Ал једва, на једвите јаде. Потље јој, веселници, то прис'ело. Искијала е на нос. Прекоро е кој зна колко пута. Те вака си, те нака си. Те ниси мислила шта мож д-испане. Те оде у ону голадију. У они чолопек да ринта и да се мучи цео вјек, код ноликијег просаца из Чачка и од коекуђ, ђе је могла да живи рат. Ко бубрег у лоју.

А Душанка ти се, изгледа ми, била здоговорила са Жарком д-идемо с прела кроз његову авлију. Никад ми то није признала, ал мешчини да е постојо тајни зговор. Оно јес Жарко бијо нако згодан, бистра ока и очкоперан. Дватри пута смо одигравали на забавама доље у школи. Повоза он коло и пошље Млађа Веселновића ил неког да ме зовне д-играм до њега. Кад се коло заврши, попричамо. Свиђо ми се, што јес јес, ал нисам помишљала на удадбу. Ни на крај памети ми то није падало на ум. Можда бидне

да сам нешто рекла, нако од шале, па се њему тупило да би се ја удала.

Не би ме тата дао за њега јел сам имала много про-
сиоца из богатијег кућа. И неколко њиг, платежника, из
Чачка. Мој ти је јадни тата, Бог да му душу прости, мишљо
да е најважније имање. Иако му имање умал не дође гла-
ве, кад су га апсили потље рата ко кулака. Ондак су нам
одузели подоста земље. Па су нам затворили меану. И
дућан. Ал, ет, он ти је некако тако бијо насађен. Вољо
д-има најбоље коње, најбољи фијакер, добре грађевине,
вршалицу, ветрењачу и коешта. И није му било право шо
се ја удадок у Стевановиће. Ма, како црно право, шћео е
да пукне од муке и сјекирације.

Знаш како, Жаркова кућа, стварно бијаше поиспуш-
тена. Имо он подоста сестара. Олга се удала у Брезовице.
У домаћинску кућу. Ал наићу Бугари те иг попале. Све
им грађевине изгоре начисто. Па помажи њима. Мишо
Олгин ти је једно време, ко дјете, живљо вође, кода њиг.
Станојла оде у Атеницу. Изроди фала Богу петоро ћечице.
Ко руже румене. А они били потанки. Треба припомоћи
колко било. Ружица родила трое. Горенаке у Станко-
вићима умрије весела Нада и за њом остану три сироче-
та: Мићо, Руја и Вера. Све једно другом до увета. А отац
им Душан бијо у ропству. Јадна Драгојла, што е била за
Јованом у Петровићима, умрије, те и тамо Перо остане
сироче. Није имо више од двје године. И он је, док се Јо-
ван није потекар оженијо, живљо кода њиг, касти, вође
у овој кући. Све е то требало најпрво поудавати, свакој
руо спремити. Па дарове и бошчалуке. Па ондак ићи на
бабине и коешта. Па ти смртни случаеви. Па та ћечица
што остадоше сирочад. Жарко, нако ко ујко, ти је сваком
припомого колко гођ је мого. Ето, споради тога се било
поотањило, не могу губаво да рекнем. Брале Милош, ан
је војску послужио, оде у вабрику те се запосли. Дође ил

не дође, с мене на уштап. Кад поглаш, све се преломата преко Жарковијег леђа.

И да ти причам. Враћамо се ја и Душанка с тог пре-ла кроз Жаркову авлију. И тујнак ти мене Жарко украде. Увуче ме у кућу и готова ствар. Душанке није нема. Тек с'утрадан, кад је подобро одјутрило, јавила мојима шта е било. Вамо, ан се сунце помолило одонуд од Умке, ете ти нине Анке. Нама кућа до-куће. Ђекад то била једна кућа. Пред рат се подјелили мој свекар и чиле Сретен. Њу Жарко звао нина. И потље кад су се њој породјевала ђеца све трое и Милорад и Јела и Љепа су од Жарка чули па су њу, мајку своју, звали нина, а маму Драгињу, која им је стрина, звали мама. И тако, дошла нина на честитање. Прићем јој ја к руци. Ондак тако било. Каки да старијем иксану ил мушкарцу не пољубиш руку. То би било црно без ич бјелог.

Жива била, снајка, каже она мене. И вели ми вако. Слушај, каже, Јуло: твој отац је строг и прјек човек. Можда ће доћи да те врати кући. Ал то би ти, вели, била величачка брука. Сви би рекли кака ти е то ђевојка кад је провела ноћ с мушкарцом у соби. Нико ти неби сверово да си прес'еђела и да ниси ни лјегала реко би се не ваља. Но би казли: то ђевојке није ни виђело. То би село брујало. Како село. Од Јелице до Бјелице, и још даље би се о том распредало. И додавало. Многи би од комарца начињели магарца. Испало би грдно да не мож грђе да бидне. Не би те ријека могла опрати. Него ти лјепо и згодно рекни тво-ме оцу да неш да се врнеш. Јабогме. Шта ти вали. Виђела си каки је Жарко. Ко упис. И радан. И поштен. И чазбен. И цењен. Таки нема одавле па преко бјела свјета. С лучом да га иштеш не би могла таког момка и делију наћи. Добро, нема он све згоде коно што има твој отац. Ал ви сте млади, здрави, вредни. Вришко ћете ви да закопиштите. Ја кад ти кам. Биће ова кућа богатија но она у Раковићима. Жива била па виђела.

Потље ти дошла Љепосава Бошкова, па Пера Млађова, па озго Стојанка Миломирова и Пера Богданова, па одонуд Вујана Радојкова и Драгојла Цолова, па Емилија и Миљојка, па стрина Гиша, па ко све није. На честитање. Неки ми донјели дарове. Везену марамицу, нецани миље и коешта. Веле да мено поновимо нашу младицу. А ја, пуста, зини земљо да потонем. Мислим се, кака те младица нашла, каки бакрачи. Ал не вреди. Видим ја да ми мрдања нема и готова ствар. Цео свјет сазно док си реко шта би. Ко да си на звона ударо.

Кад би вамо, неђе око подне, ете ти га мој отац, са чичом Радом и ујком Мурицом. На кући била полустаклена врата. Чича Раде поњо ловачку пушку, па ти он кундаком од пушке груне у она врата. Изби доњу таблицу, а озго се сручи стакло. Ко да гроница гађа. Мене се аваз одузо. Дрктим ко прут. Стра ме да ко споради мене не изгуби главу, далеко било.

Жарко плано у лицу, мешчини само што му крв није поточала на образе. Не би он, наки каки је, дозволио да му неко командира у његовој авлији, ни за каке паре. Ал зна да е крив, и сашуће.

Мој весели свекар вели: *Пријашељи, добро нам дошли. Ајде да сједнемо ко људи...*

А мој тата, нако осорљиво одруби: *Каки смо ми пријашељи кад сје ми оштели гјеше? Ви, вели, нисје људи, но ајдуци!*

Утом весела мама да му приђе к руци. Он отрже руку и не погледну е. Реко би се не ваља. Она ошуће.

Одјампут добанда чиле Сретен, сав узрујан. Неко му јавио да су ови мои разбили врата. Он ти је бијо познат по бацању камена с рамена, по рвању. Није му било равна у целом Драгачеву. Причало се како е с коњом прескочијо на некој свадби постављен астал, а да није завалило ни око прста конца. И он ти смота чичу Рада за кранглу од цоке, вако с обадвије руке. И згодно га мено поподиже и

каже: *Ко си ти да разбијаш враћа мом браћу? Раде, ти знаш да ми ником никад никако зло учињели нисмо. Ни ти ико наш. Не ирај се лавом да те не би ја љобио у ову калдрму. И шо до рамена. И тебе и шу твоју шанцару. Разумјеш ли ти мене, штиа кажем ја тебе?*

Утом се тата окрете к мене и вели: *А ти, Јуло, љолази кући!*

Никад у животу ни помислити нисам смела да би могло да бидне друкчије но како тата каже.

Нити ико од нашијег кућана.

Његова ријеч ти је била ко црвено слово у календару.

Све и свја.

Нас ти је било петоро ћеце и мама.

Кад он каже за вечером шта ће ко с'утра д-уради то ти је био закон.

То си моро д-испуниш како знаш и умијеш.

Туј врдања и неког изговарања није могло да бидне ни за нокат један.

Имо си да претвориш, из онијег стопа, и готова ствар.

Видим ја како ме Жарко погледну. Згодно ме прес'е-че очима кое су пламћеле и с'актиле се коно кад ждрака удари у огледало. Ко муња кад сине кад ће да гађа гром.

Видим ја како весели тата Радосав и мама Драгиња приклонише главе наниже. Ваљда да ми не стају на муку. Да ми олакшају невољу колко било.

Вамо ми пролјећу кроз главу нинине ријечи.

Ко да видим слике оног народа што е долазио јутрос на честитање и алвалук.

Вамо, јопет, ко да угледнук мое другарице, с којима сам ишла по саборима и забавама, како беже од мене коно што смо се све зајно одмицале од онјег неваљалијег ћевојака.

Па ондак ко да видим момке у колу како ми се под-смјавају, намигујући један другом и погледајући упре-мас мене. Реко би сам ја од онијег.

Притисло ме нешто у грудма, ко да ми се волика рипа
увалила међу ребра.

Гуша ми се стегла реко би си је уватијо у кљешта.

Оћу да с-удавим и готова ствар.

Срце ми, мешчини, сишло у пете.

Ко да видим моју браћу Милинка, Коза и Миша и се-
стру Сибу како стидују мноме.

Ко да чуем кикотање, реко би ми се цео свјет руга и
подсмијава.

Кукуј мене и добога.

Јој, мајко моја, што ме роди.

Зини, земљо, да пропанем.

Одјампут, ко да ме онај Жарков малопрашњи поглед
шину и подрмуса.

Подигнем главу.

Стегнем знојаве шаке у песнице.

Погледнем тату право у очи:

– Тата, уби ме, не могу да се вратим!

– Шта кажеш?

– Не могу!

Окрете се ко опарен. Ујко и чича за њим. На Бубану се
попеше на кола и коњи полећеше наниже галопом.

Кад би онамо пред вече, кад је сунце подобро накре-
нуло к Овчару, ете ти јопет тате с коњима. И с два мили-
цајца. Они веле да им је пријављена отмица и да су дошли
да нас саслушају како следуе по закону. Ондак смо, једно
по једно, како су нас прозивали, улазили у велику, касти,
ону гостинску собу, ће су нас пропитивали и нешто за-
писивали у неку свеску. Кад сам ја уишла, после свекра,
свекрве и Жарка, видим да они згодно навијају за Жарка.
Ваљдар нису тату бегенисали зато што е бијо апшен ко
ненародни елемент, како су га називали.

Кад су све завршили, онај старији вели: Ми смо утвр-
дили да није било никаког насиља и да Југослава није на

силу отета. Јесте се нећкала, јесте рекла да нема благослов родитеља, јесте се мено опирала, ал је ипак корачала, није је нико вуко. То значи да е ипак своевољно уишла у кућу и провела ноћ у овој кући са овим вође Светоликом званим Жарко. Никакијег трагова насиља нисмо пронашли нити уочили. На питање да л ју е ко ударио ил чињо мај како насиље, Југослава је изјавила да није. Ми вође, каже, нема шта више да тражимо. А ти, друже, окрете се он моме тати, ако ниси задовољан, мош да тужиш суду. Ал то ти је додавање штети приде.

Весели тата преблјеђо. Никад га нисам виђела таког. Реко би се смањило. Ко да прогуну нешто грко. Би ми га жао. Таман да му полетим у наруче и кажем да нисам својевољно уишла у кућу, и да нисам имала ишта са Жарком те ноћи, он се окрете и оде љући од шарана.

Ни довиђења не рече. Ни нама, ни милицајцима. Не шће ни да иг повози.

Није бранио мами, Милинку, Козу, Мишу и Сиби да долазе кода нас. Ал он, нипошто.

Нит је дозволио мене д-идем кода њиг.

Поручијо: *Да ми није љрекорачила љреко љраја.*

Вели: *Ујела ме за само-само срце.*

Каже: *Нишџа љоре не мож да заболи, но кад џе џвое џашче, кое раниш одвајајући од својиј усџа, уједе.*

Ет. И тако ти је то било пуниг седам година.

Тек вамо, кад се Милинко женио са Милком из Микановића, ондак су ти тату данима молили мама и сви да нас зовне на свадбу. Једва е присто. Кад је дошо ш чутуром мој рођак Млађо да нас зове у-сватове, то е била велика радос. Весела мама Драгиња е окитила чутуру с најбогатијим бошчалуком. И везене чарапе, и кошуља и коешта.

Вене Росо Виш звиће ан ова устотена
никоз увенути мке Жарко и Јуно

Знаш како, крв није вода.

Једва сам ишчекала д-уићем преко прага куће ће сам
се родила и порасла.

И седам дана ти е много да не одеш тамо ће те срце
вуче. А јадно ти седам година.

Ал немадијаг куд.

Не дај Боже шта се трпљети може.

Трпи и шути.

Што ти је, то ти је.

УДАДБА КРСТИНИНА

*Дижем ову чашу рујна вина
Јербо нам се угаде Крстѝнина.
Дај Боже да се младенци сложе,
Да се обоже и да се умноже.*

*Драѝи кумови Милоше и Драѝана
Зайевајмо овоѝ дивноѝ дана:
Кад и шреѝи шић из ѝнезда вашеѝ одлеѝе
И ѝонесе собом ваше свеѝе аманеѝе.*

*Нек ѝошомке ваше ѝраѝи среѝа
Нек их буде ко у врѝу цвеѝа
Нек свеѝосавску веру чувају
Нек се у Вишњеѝ Боѝа уздају.*

*А ѝима Боѝ нек узвраѝи родом и ѝлодом
Сваким добром и здравим ѝородом.
Нек вам ѝријаѝељсѝтво с Јовом и Сузаном
Буде среѝно, чесно и вековечно*

*Нек ѝихове дворе краси Кика ваша
Од данас ѝина добра, вредна и верна снаша.
Нек иѝ ѝошѝује, нек им дом редује
А они нек је блаѝослове да их небо чује.*

*Здрав си млад Душане – ѝаки је ред,
Данас ѝи уѝаде кашика у мед:*

*Нек шебе и Крстину швоју, срећа праши,
Нека вас штишти и чува Божја Маши,
Нек вам Бої даде ћерију и синова,
И испуњење ваших жеља и вашијех снова.*

*Драћи младенци, драћа децо наша:
На здравље нек вам буде ова чаша
Нека вам љубав, радосћ, срећа и слоја цвећа
Живели на мнојаја љећа!*

*Изјоворено на Злаштибору на свадби
Душана и Крстине Јанковић 25.10.2015. љећа Господњеї²⁴*

^[24] Здравница се може видети: <https://www.youtube.com/watch?v=yqc8uU1eEYQ> под насловом: *Угадба Крстинина – здравица Грешної Милоја*. Душан и Крстина (рођ. Стефановић) су добили сина Ивана.

ЗИДЊАК

*Бијаше то с пролећа
1964. љеша Господњеј*

Кад је оно мој весели тата љутово само-сама ме душа бољела што нисам могла д-одем тамо ће сам угледнула свјет и многе радости доживљела, ће сам коешта научила... Јесу ћеца, кад су мено одвркла, ишла. Долазио Мишо да иг узме. Кад је први пут узо Драга, он ти викне у кукњаву, па е моро да га врати у глуво доба ноћи. Каже, поче Драго да ми плаче ан смо полјегали. Суза му сузу стиже. И јеца. Искида се на комаде. Плакак, вели Мишо, и ја ш њим. Окретак, обртак, тепак, причак, кукурикак, кревељик се... Шта све нисам чињо. Јок. Ништа није вређело. Тек кад сам га обуко и пово напоље, ондак је престо да плаче. По кои пут уздане, ал не плаче. Дјете. Први пут се одвојило од куће. Уватјо га неки зорт те нададе дреканију. Мено иде, мено га ја турим на кркаче.

Е, потље, кад се о Милинковој и Милкиној свадби, измирисмо, Жарко и мој тата су се слагали много згодно. Не мож бити боље. Виђо тата да е он радан и поштен. Да е цењен у селу, да напредуе. И посебно га е ценио што е цело село причало како е скресо у брк секретару Комитета и оним буцованима из општине коешта око откупа и како е поцјепо, пред њима, партинску књижицу.

И пошље нам мој тата руво кое је био спремијо док сам још ђевовала. Догнали намештај с три чивта коња. Татине коње ћеро Милинко, чичине Милан, а треће Радо-

мир Миленинац. Све то стојало у магази според некадашњег дућана што су га потље рата затворили кад су тату апсили зато што е, баксем, бијо кулак. Све то весела мама и Сиба биле покриле чаршовима да не попане прашина. А то ти је за оно време био намештај на-љепоту. Спаваћа соба од оровог дрвета. Политирана. Комплет. Кревети, шивоњер, наткасне, шимизет са величким огледалом од брушеног стакла, асталче, па столице пресвучене са штовом ко гоблен. Све. И по вр свега шиваћу машину. Афрану. И дањ-данас стоји ко да е нова новцијата. Нема јој издера. А сашила сам на њу Бога питај колко коекакиг аљинки. Броја им нема.

Жарко ти је бијо убојити радник. А и ја сам запела са свијег дваес ноката. Шћела сам да докажем да ми нисмо мачји кашаљ ни обична голадија како е тата говоријо. Вели, нема пашче за шта да иг уједе.

Здоговорим се са Жарком те почнем једне зиме дидем код Добриле Љубишине д-учим снајдерај. Она ти је била најбоља снајдерка у нашем крају. И вала Богу, ишло ми то руке. Ко ладна вода. Много брзо сам свикла и да кројим и да квирцам, касти, д-ибренуем. И да штепуем, па да порубљуем. Да крајштикуем, да пришивам дугмад ил пуцад, д-ушивам шнирове. Па д-отварам и опшивам рупице. Да распегљуем, да вајтам и да пеглам. Па сам с Добрилом направила мустре, казти, шнитове. Знала сам да из прве потревим колики деколте да бидне. Знала сам да цигуем. Да направим валте и карнере. И тако, миц по миц, почнем ђевојкама, ђеци, младама, па и старијим женама да шијем аљине, сукње, рекле и коешта. И мушкој ђеци пантолонице, прслукe, кошуље, веш. Што очима видим могу д-искроим и да сашијем. Имала сам налоге, неш ми веровати, ко неки прави правцати снајдерај.

Некако рано умрје мој свекар, Бог да га прости. А бијо е, веселник, добар ко добар дан. Ко љеб. На ране да

га привијеш. Никад ружна рјеч из његовијег уста није изишла. Бож сачувај. Реко би се не ваља. Ал шта ћеш. На-иће болешчина и одње га вришко. Ко слана паприку. Није вређело ништа. Ни болница, ни доктори. Тако му суђе-но и готова ствар. Штоно кажу и длаке на глави су нам избројане, а јадно ти дани живота. Попрође три-четири године умрије и јадна мама. Моја свекрова. Остасмо нео-косни. Нас двоје и ћеца. Ал они неач. Могу д-испуште овце, да причувају краве, да наране пиљеж, д-унесу дрваца и тако по нешто. Ал треба поорати, повлачити, окопа-ти, огрнути, попластити, превући, пођенути, пожњети, оврћи, окрунити, омлатити, овијати... Па у башчованлу-ку изриљати, посадити, залити, потачкати, попричати. Имадијасмо виноград чак у Бањици, с оне стране пла-нине. Те окопај, орежи, оби заперке. До бербе и муљања грожђа сто послова. Вамо, вотњак. Бери, купи шљиве, из-ручуј у кацу. Потље помогни прелогати лампек, с'ецкати грање. Ада ти не причам о овцама, о свињама, кравама. О мужи, о сирењу и варењу, о саливању... Треба д-уљудиш кућу. И авлију. Башчице с цвјећом. Ондак, петком, о себе, на обрамачи, преко планине д-однесеш на пијац бјели мрс, д-узмеш кои динар. Зауварица е. Треба наवासати мае, гаса, соли, шећера... Треба приновити штагођ у кућу. Мораш д-ођенеш и д-обуеш ћецу, да спремиш за славу, за обетину. За љепоте треба отрлити тежину. Ондак преди. Пери кошуље и коешта. То ти се цјећом код куће откува, па на кошуљару натовариш и носиш чак наниже у-рјеку. Распали пракљачом. Кад испереш, јопет натовари на ко-шуљару па повуци потегни вамоनावише кући. Мокар онај веш и аљинке. Теже од туча. Па кад изнесем то вамогоре у авлију, простири преко ленке. За црне јаде, зими по мра-зу. Све пробијамо лед на потоку да дођемо до воде. Руке поцрвене ко рак, озебу и зађе за нокти, отапаве прсти не знаш да су твои.

Јој мене добога, имала би да ти бројим ваздан шта смо пусти све претурили преко рукуј и преко леђа.

Добро смо живи, очију ми мојиг.

Само што нас воденица није мљела.

Па кад неко умре, они навале на мене да биднем мјешаја. Ал то ти онда припада да спремаш, јок само за сарану, но за све даће. И за седмицу, и за дваесницу, четресницу, полугодишњицу, све тамо док се не прекади годишњица. Варовало се да се мјешаја мјења. Но мора да бидне једна.

Да ти не причам шта е све од онијег послова што е Жарко сам морo д-уради било. И д-оструже, д-ицјепа, д-отеше, да подоштри, д-испобија, поплете, да клепа, да поткива коње, да покоси, да покропи вотњак и виноград, д-омлати шљиве, па да млати пасуљ. Једне године смо имали пуну кацу од тријес товара пасуља, нако омлаћеног и овијаног. И тако коешта. Ваздан послова, ни броја нема. А ми, ко што ти рекок, неокосни.

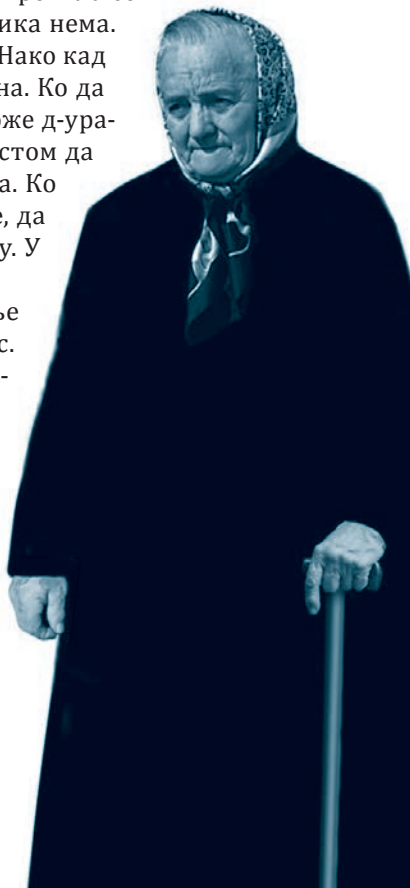
Ондак ти ја притиснем, па ши по целу боговетну ноћ. До пред зору. Срце заспало. И нисам шћела да шијем за паре. Јок. Кажем: не кошта ништа. Кад могаднеш, помоћи ћеш ми нешто. Тако сам ти ја заслуживала, те ми се испукупи по петнес дваес ђевојака и жена кад жњемо, кад вршемо или пластимо. Само саме дођу. Виде напремасе да смо изишли на пољски рад и етети иг ко рој чела. Допарлају. Тако и кад копамо, купимо шљиве, беремо грожђе, чупамо пасуљ, вадимо компире, беремо жито или мајшта. И свака понесе алатку. Ако се жње – срп, ако се пласти – виле ил грабуље, ако се, на прилику, копа – мотику. А Жарко о благоданима возио с коњом ђевојке на саборе. Сви очеви су ш њим смјели да пошљу ћери. Оне, нако образли, потље да с одуже, дођу те нам поможу. И тако мено по мено, ми ти затегнусмо грађевине, напатисмо сточице, прикуписмо имањца. И, миц по миц, напунисмо кућу, што

се каже, ко сат меда. Навашемо и судова, и алатки и кошта што у-кућу треба.

Кад иксан навикне да ради ништа му није тешко. Потље не мош докон. И кад би се десило да нема шивења, ја сам ти до у глуво доба ноћи еклала, или везла, нецала, ткала, прела, плела...

Потље Драга пошљемо на школовање. Пристиже и Саво. И он се вала Богу потревио потегалац. Заумит на Жарка. Знаш како ти се оно каже: *Не мож врана д-исџили џолуба, но врана врону, а џолуб џолуба*. А даде Бог те нађе Гоцу која ти је вредна ко чела. И потревила се меродавна, вала Богу. Уста има језика нема. Та ти није зору дочекала у кревету. Нако кад је погледнеш, реко би да е веретизна. Ко да јој е душа у носу. Ал шта тај јауд може д-уради за дан, чудом да се чудиш. И крстом да се крстиш. Ко мрав. Не стае ко вода. Ко гагрица. Стигне та да кућу затегне, да завири у сваки ћошчић. Па у шталу. У мекар. Па на пољске радове.

У Чачку сам, петком ти је доље пијачни дан, продавала бјели мрс. Имала сам много добријег муште-рија. Кад смо запатили повише крава, ондак је и Жарко ишо са мноме смо те кове и чабрице ћерали с коњом. И то ти је, ондај, било рат. Досле, све на обрамачи преко Криваје. Пуста рамена отрне, не знаш да су твоја. Потље кад пристиже Саво из војске набави-смо му трактор. Не прође мложе купимо му фићу. Ис¹. То ти је милина једна. Он положи возачки из прве.

Неке од тијег госпођа, мојиг муштеринки, дадну ми шерпице и коекаке судове да им укупим кајмак и сир. И код многиг сам морала пођекад да се свратим. Салете и не мош да се отресеш ласно. Дочекају ме реко би сам им кума. Тујнак ми дадну пелцере, расад или с'емена од разноразног цвјећа. И собног, и саксиског што им стои по тарасама и оног што се гаи у авлији. Тако сам ти и ја запатила цвјећа до миле воље. Нема шта нема. Све се живо чудило. И пркоса и разниг перена, божура и перуника, драгољупчића и лепог јова, далија и анђелскиг трубица, невена и карамфила, ноћурка и фрајли, зумбула и лала, ајдучке траве и мајчине душице, хрезентема и кортензија, кадифица и каменика, љиљана и ириса, нарциса и љубичица, па рузмарина и удовичица, виола и жедњака, звездана и звончића, ђурђевка... Потље вамо ева и адам, мушкатле свијуг боја, и оне ледене, минђушице, бомбонице и оркидеје, бегоније и розетле... не знам шта све нисам запатила. Имала би да ти бројим ваздан. Пуна авлија, прозори, тараса. А у великим судовима кактуси, лијандери, лимунови и коешта. Нећу криво да кам, вољо и Жарко цвјеће. Има људи што ипсују жене на пасја уста што дангубе око цвјећа. Он јок. Заградио авлију у летву да не мож д-увиће ни јагње, ни прасе, ни кокоши. Да ми не науде цвјећу. Догно ми пуне канате облутака из рјеке и помого да иг поређамо според башчице кроз целу авлију. Од капије до бунара. Има педесет метара. И више. Кад за обетину кречимо кућу, ми ондак прекречимо и оне облутке, да ти је то милина једна поглати. Вамо трава, тамо уцветало цвјеће, између оно бјело камење. Ко натруковано. И вако е шћео Жарко, кад га замолим, да ми солтира судове и сандуке за лијандере, лимунове и тако то што е крупније. И да помогне д-унесемо сјесени у подрум оно што може да спрљи слана.

Једино е манисо кактусима. Ја пропадок, каже, крчећи врзине око имања, а ти гајиш трње у авлији.

Ондак ти је било много модерно да у кујнама, више отомана ил кауча, о дувару виси зидњак.

Најљепши сам виђела код свекрове оне докторке Миле, доље у Чачку. Звали јој човека Лорд.

Урађен, нако, реко би је гоблен.

Ко саливен.

Не мош да га се наглаш, Бог те молово сами.

На љепоту: шума, поток, јелен, кошута и лане...

То испричам једне прилике кућанима. Беше ту и Драго. Дошо из Ужица на оно верје за неки празник.

И молим те он ти утувијо како сам ја описала они зидњак. И једнога дана доње мене мој син исти таки. Онај с јеленом и кошутом. У шуми поред рјеке. Било ми мил-шије но ишта.

Кад је Жарко увече стиго с воловима из-поља, ја се почнем валити шта ми је купио син.

А он моментално вели, откуд му паре?

Да није, не дај Боже, укро?

Зидњак или паре?

Испитиво га Жарко.

Нако изокола.

Да га не уцвјели.

Јок.

Није вређело ништа.

Није мого кљештима да му ишчупа рјеч једну.

Нит говори нит ромори.

Ондак га Жарко притисне директ.

Нако, ко с неба па у ребра.

Није имо куд.

Нема врдања.

Знаш каки је Жарко?

Ко Илија Громовник.
Признаде како е набавијо зидњак.
Погледнемо се ја и Жарко и не можемо да веруемо
уветима.

Згранусмо се.

За-име Бога, да л је то мого д-учини?

Да сам јуче умрла, не би те јаде знала.

Ма није да не би знала, но не би ни помислити могла.

Вели, срећа мајкина, како е чуо кад сам ја опричала
каки је згодан зидњак код оне мое муштеринке. И каже,
како е и он после зађераво у Ужицама, кад је ишо код
својиг другова, како и њине мајке имају зидњаке више
отомана у њинијем кујнама. И како е решијо да ми то
набави кад бидне долазијо о Првом мају. Да би, вели, за
обетину могли да поновимо кујну. А пара е имо само за до-
ручак. И ако затреба плајваз ил свеска. И он ти науми да
прескаче доручак свако друго јутро док не искупи пара
колко е требало. Да намири за зидњак. А у радњи виђо
колко кошта. И каже, записиво колко е туријо на страну.
И кад је искупијо колко треба, отишо те купијо. Пред

Први мај прескочио четрнес доручака узастопно, да би наравњо нолико колко му е валило.

Е, јој мене, и-до-бога. Нисам знала шта да радим од неке милине. Шћадијак да га загрлим и ижљубим. Ал не смедијаг од Жарка. Он то није вољо да се ћеца размазују. Стално е вико, ко жали прут, он је непријатељ својој ћеци, а ко ћецу истински воли тај иг кара док је време. Млад се прут, каже, савија и врело се гвожђе кве. Кад иг испуштиш, кад смотају ћем у зубе, ондак је доцкан. Не вреди ондак викати кукуј мене шта почињек.

А вамо јопет, дошло ми да цркнем од с'екирације. Па зар ти, дјете, кумим те Богом једнијем, да гладуеш у бјелом свјету да би мене купио зидњак?

Све сам, потље, пуста, док је он бојо тамо у Ужицама, кадгој погледнем они зидњак, плакала. Мој маторац. Тако сам га звала, споради тога што е бијо старији од Сава.

Само-сама ми суза крене.

И све шапћем, нако сама себе: Сине мој матори.

Остак те, пуста, жељна.

Кад је бијо мали, ми сто послова.

Не знаш куш прије.

Потрчи тамо, потрчи онамо.

Никад да доспим да с'еднем ш ћецом.

Сад кад смо мено закопиштили, сад би ко мало доспила, сад он оде у те школе. Те јопет ништа.

Шта ћеш.

Таки ти је живот.

Стално имаш неку струју. Ваздан ти у уветима одзвања оно што викагу наши стари: *Док лењивац одсијава, док одрјема, док ћа сједи, ћа лези – еће му сиромаштиње на врати.*

Вамо јопет ко да чуеш како веле: *Ко воли да сијава, осиромашеће, а ко рано рани и доцкан лјеже, вазда ће имати љеба и ш-љеба.*

И увјек су говорили: *Не ленчари, нејо иди к мраву, іледај како он кућу кући и омудрај, шујнак, сїоред њеја.*

И тако смо ти ми, пусти, нако коно мрави: пожури, повури, тркни, омркни, порани, освани, натовари, стовари, узвари, усири, полети, исплети, пребриши, саши, заши, окречи, испечи, окопај, заливај, саливај, скочи, смочи, кри, трпи...

И пролеће живот док си дланом о длан.

Ал, шта ћеш.

Што вико онај: *Бидни задовољан својом ілайшом.*

Сваком ти је одређено којим ће путем да прође.

То ти је Онај озго зацрто.

Знаш каконо кажу: *Каг би човек знао ќе би ѝао, он би
ноће с'ео.*

Ал вала Богу на његовом дару.

Не би зажалила да ме с'утра узме.

Очију ми мојиг.

Вала Му што ми даде њиг двојицу.

И што дочекак четворо унучади.

И десеторо праунучади.

Кадар је још једно на путу.

Шташ љепше.

Зар има већа плата, ако ћемо, нако, штогођ поштено
да зборимо

5

ГОРИГ НЕМА, БОЉЕ НАЋИ НЕМОШ

*Ако не идеш ушабаном сѣазом, но шамо ће нема пуша
осѣавићеш шраї. Трудн се да одише човешѣвом.*

Лисо

*Лисове годишњине из грује
йоловине минулої века до овијеї дана*

Не знам ни ко, ни што ми нађену надимак Лисо. Вамо ме јопет укућани звали Мишо. Будибокснама. Мора да иг је неки белај подурјасијо. Да сам Томо, Томица, Томета, Томаш, Томиславенда, ил тако нешто од Томислав, коно што сам крштен, па ај, ај. Ал Лисо и Мишо, то ти је, нако, дибидуз безвезно. Ал што е, ту е. Знаш оно: Кус пјевац пиле довијека? Е то ти је са мном било. Саће ми осамдесет. Млогги моји вршњаци одавно побацали кашике, а ја остак Лисо и дањ данас.

Нама кућа уза школу. Кад сам бијо први разред, на одмору одем на шталу и из гњездета узмем јајце и турим руку, с онијем јајцетом у-цеп, од кусиг панталоница, кои е бијо шупаљ. Ондак су ногавице биле широке и до кољена. А ноге мршаве. Ко двије батине. И, ондак ти, кажем ђацима да могу да снесем јајце. Они мене чикају да то не мож да бидне. Ја ти тујнак чучим, прораколим се ко кокошка кад ће да проне-се, назинат запнем те стењем и

кад се добро зацрвеним, бајаги оданем и испуштим јајце из руке кроз ону рупу на постави. А имо ја те панталонице од тежаног платна, за оно време бољиг није било. И оне ти биле оварбане у неку тамну модру боју, вако ко ови мој џемпер. Мало блеђе. А горе имо плетену блузу с кратким рукавима. Бијаше нако крмезли боје, не знам како тачно да ти кам. И на тој блузи ималиа џепови и горенаке на прсима и доље при дну. Било то ондак модерно у бестрага. То е ретко ко имо. Звали је енглеска блуза. Што су е тако звали Бога ти питај.

И почек ти причати, да не заборавим ће стадок. Оно јајце кад сам кроз шупаљ џеп испуштијо, скотрља се низ ногавицу у-траву.

Сви се чудом чуде.

Глала то учитељица Вера с прозора, па ме пита да л могу и њојзи да снесем једно јајце. Реко, данас не могу више. Сњео сам једно. Поцркали ђаци од-смија. Она била много строга ђацима. Ал није могла д-издржи, насмојала се и она.

Имали ми велику шталу и око ње башчу заграђену високим прошћом и поплетом горенаке по вр'у. Тујнак се испуштала сва стока. И пиљеж. Мого си туј да чуеш пјевачко друштво како гаче, какоће, кауче, гуриче, рокће, скичи, риче, рже, њишти, блеји, врекеће... Још кад се оздо из баре закрекећу жабе, горенак из багрењака закликће жуња, одонуд из С(у)руцића гаја заславуја славујак, доље из школе, ан се огласи звоно за одмор, заграе и завриште ђаци – то ти је милина једна.

Ђе се окренеш, народа по њивама, по ливадама, по вотњацима. Тандрчу кола на све стране. Мало мало зачуче се пјесма. Да л су рабације. Или косачи. Јал копачи. Јал су жетелице.

Милина једна.

КО НАС ЈЕ КЛЕО НИЈЕ ДАНГУБИЈО

Саденаке опушћело село. Све се стишало. Кудгој мрднеш, мош да видиш, вако, само по неког чкрбавог и багљавог гемаља, без кувета, што е закаведо и прекустуријо се сав шмокљав и гроно, вако ко ја. Једва шеврда и габеља по путу. Лад. Једва се батрга. Само што не буља. Заковрно и окембесио се, веселничак, реко би му е душа у носу. Глаш само кад ће, нако крмељив, да љошти и гекне о-ледину и мандркне. Саггало то и из-немоћало скроз. Наскрроз. Ни четвор да му даднеш, не би му помого а јадно ти шта друго. Обезубило. Криваљ и напакарет један. Једва збори. А и кад прозбори неке јаде, ваволи и бобоња у њедра, треба ти толмач да би га разумљо.

Не мош ласно да нађеш људе кои ће да се накане и кои су кадри д-ископају раку и да спуште меита. А јадно ти да нареде бунар ил д-ицјепају и испобијају прошће, д-истешу јапију за бурад или мај шта, да издубе мочи-ло, д-изгазе блато, ко земајле, и да у калупима направе циглу па пошто се сушне на гувну, да е сложе у банкете, д-испечу креч и потље погасе у кречани, д-изваде рипе у мајдану, истешу за цоклу на какој грађевини, д-обале ше-вар и д-истружу за кровну грађу и коешта што се радило рукајле – то ни гуди нит гудало вади. Кубури и магањи

како знаш и умијеш. Ијако нешто шурнеш, све ти је то, напо, назор. Крпеж-трпеж.

И кад би имо и шћео да платиш, бадава. Немаш ком. Нема ти од нас сељака ништа. Атаљ до атаља. И оно мено што е остало, рекок ти, обезвијало и обеутило начисто. Пропали смо диби-дуз. Оде село у тандарију. Све наврло у чаршију. Спијузило дуз панталоне, узело торбицу, спаковало мено мардице за пута, турило оне његове дроњице и отишло. Не верма и не бренуе нико никог ни за шта. Ни за суву шљиву. Свака вашка башка.

Оћеју да живе крај онијег канти за ђубре што ш њима тандрљају ђубретари, а нећеју у овој љепоти ће се тице натпјевавају, трава умива росом, ће мирише цвјеће, жуборе потоци, небо се плави ко лан кад уцвета, ће се гране свијају под теретом воћки кое нема ко д-обере, челе зуре и прелјећу с цвјета на цвјет, ће би се, да е среће коно што није, утрине бјељеле од стада, ће би бикови букали, краве рикале, а коњи рзали, ће би воденице чекетале, а ђермови шкрипутали, ће би се чуле пракљаче како пљешту и трлице док лају... Ђе би било моби и комишања, прела и посјела, сабора и светковања, просидби и женидби, удадби и бабина, испраћаја у-војску и кое-какијег љепота, коно што е било одвајкад. Од кад је гавран поцрњо. И од кад је крмача реп искривила.

Не би живљо тамо ни за каке паре. Ал шта ћеш ти њему. Побеленијало. Забраздило то. Ко јуне у плас. Зинуло ко ован о Мијољдану. Наврло д-иде. Тобож му тамо ратније живљети.

Дошло грдно време. Не мож бити грђе. Рекок ти, све живо грмачило у варош. Нагрнуло ко овце на солило. Нема ко да ти клепа сјекиру, да поткуе брава, д-удари брњушку свињчету ил да га уштроји, да ти посјечи, да ти чеклеише грађевину, д-узведе уз маије, д-уврши и да ти полемеза сјено да не закисне, да ти поможе вријећи... Јок, брате.

Све тенуло дибидуз.
Опушће село, коно што и-сам видиш.
Ниси ћорав.
Ниђе живе душе.

Не мош ваздан да сретиш човека. Да прозбориш. Да
прокомендијаш. Да даднеш души мено одушка. Колко
било. Не мош бре ласно д-угледнеш дјете на путу, да му
потепаш. Јок. Ужељек се разговора.

Вамо, јопет, гробља зарасла у травуљину и чечвар.
Крдисали се вотњаци.
Истићио се аврик на све стране.
Зарасле стазе.
Затрнили се богази.
По пашњацима се диго шишљак.

Прозукли трупци поред пута чекају оног што неће
доћи да иг товари.

Поискривљивало се прошће и поспадо поплет.
Оронуле грађевине.
Разголитиле се маије.
Шљеменеаче одњо ветар.
Накривили се оџаци.
Обеушили се ћертови.
Опушћели торови.
Замукла рика и блејање.

У поћекој авлији тучило багрење аман до стреа.
Испразниле се школе.

Све се извитоперило и дошло траљаво и начокле-
шено.

Само глаш кад ће да се скљока.
Батаљуга до батаљуге.
Строба да т-увати.
Казна Божја!
Ко нас је клео није дангубијо.
Није, љеба ми и соли.

МОЖДА СМО ВАКО И ЗАСЛУЖИЛИ

У фрклѣстило те са свијуг страна.
 Шћео би то д-уљудиш, ал не вреди.
 Проуја живот.
 Кувет издаде.

Празна не пуца, мој брајко.

Дође ти да цркнеш.

Да закукаш изгласа.

Пођеш штали, зврји празна.

Од наког газдинлука.

Увати ме туга нека.

Неш веровати да ми пођекад ударе сузе на-очи.

Како и не би.

Колко е тујнак брава бивало.

Сад једва д-одржим ови пешес гуља, колко да штипкају око-куће да се не запарложи баш до прага. Спремим им за-зиму мено дрмезине и то ти је. Осто и један прељетак, лањски.

Ништа не вреди што е година понјела, немаш с ким д-обереш, натовариш, превучеш, д-истовариш...

Па после велим сам себе: Можда е тако морало да бидне.

Веруј да смо и заслужили да вако стрвињамо.

Знај да е то казна Божја што смо се обезбожили.

Што смо дозволили да нам ћеца у-цркву не иду.
 Што смо шућели кад су се безбожници ругали слави
 и прекади.

Што смо се торњали куд нас ћерају коекаке пошушња-
 ре мешто да смо ишли Божјим путем ко ђедови наши.

Па ако треба д-иде глава, нек-иде.

И готова ствар.

Јок. Ми се уванцали и ућутали.

Кукавци.

Наиђе јампут вође онај калуђер Јован што живи гор-
 нак у пећини на Црној стјени и дадне ми неку песмарицу.
 Сузе су ми точиле неш ми веровати кад тамо каже:

Нису, вели, Срби кано шћо су били.

На зло су се, каже, свако измјенили.

Па кад почне да броји, све нако каконо и јес:

Одрекли се српскоја имена,

Одрекли се својих крсних слава – па каже:

Не пошћуе млађи сћаријеја,

Но се млађи йаметњији їради – па вели:

Свешћеници Вером ослабили,

Нић ђевојке држе ђевојаићиво,

Свилу носе їреом се йносе – па ондак каже:

Нићи народ за нећељу мари,

Ни за йразник ни обичај сћари,

Нић йразником цркве исћуњује,

Празне цркве ка йећине йусће,

Празне душе, йа йразне и цркве;

Свуд се црни црно безакоње – па наводи како

пишти Свети Сава:

Волио би и у йаклу бићи,

Само Срби да се Боју врати.

Ту песмарицу би треба да прочита свако ко е србског
 рода и порода.

МАЊИ ОД МАКОВА ЗРНА

Кад је пођекоји пружио мено отпора безбожницима, ми се правили невични. Кобајаги, не видимо. Тако ти је било с Драгишом Цогољом у време принудног откупа. Ма није ти то било откупљивање но права правцата ајдучија. Ајдучка работа. Разрежу ти они Драгиши толико и толико жита у клипу и одреде рок да тад и тад, он то има да им догна туј и туј. У-општину. Ондак ти општина била доље испод школе, а иза ње апсана.

У тој апсани потље живљела учитељица немачког, Вера Спасић, са мајком Лујзом. Она држала неке расне мачкетине. Ранила иг ко ћецу. Чешљала, Боже прости. Купала иг, неш ми веровати. Нису ти те њене мачке миша ни вићеле, нит иг је она споради тога држала. Ма јок. Но нако. Без ич везе. Јанпут, она у сузама дође код Манојла, кои е радио у општини, и плачући јадикуге: *Јаој, јосин Манојло, лијсао ми, ноћас, маћак и шо какав диван маћак. А Манојло њој, одбруси: Мене ћеца, прекључе, пријушишила бика у ће-телину и он се надуе и цркне. Имо е преко ђеи шовара. Једва сам искојо рују у јарузи, те ја одвуко с воловима и зашрйо. Шша ћу? У њејову ілаву. А ши нашла да ми цмиздриш, војнак, за једним мачком.*

Него ће-но стадок?

Ја, бешале. Почек ти причати о Драгиши Цогољевићу. Реши он да вади то разрезано жито из-салаша у котобање и мери на кантар. Прије рата он служио у џандамерији па се згодно описменијо. Знао да пише ко ћата. И да рачуња. И сто јада. Записуе он сваки котобањ угарком на дашчици а најпрво опсигуе дару. Кад је намирио разрез, биле пуне пунције канате с наставцима и још увршене гор на средини. А у-салашу отањило. Реко би је уво светло. Он ти увати волове и подагна она кола пода трен. Сјутра сабајле поранио да нарани Ширгу и Китоњу, с најљепшим сјеном што е одвојио за првешку краву, доњо им потље пуне бучуке јарме, коју е мено поквасио и посоно. Затеко га неко од кућана како иг тимари чешагијом и тепа им. Прићути се иза врата и слуша: *Ручај, мој добри Китоњица. Поручај, Ширјице, све. Ко зна кад ће и да л ће она пашчадија да ће наране.*

Потље им доњо воде с бунара те иг напоијо.

Ондак ти он, вамо, кад је одјутрило и кад је ценијо да ће у то доба у општини д-има највише људи, укоши свое љепотане. На Китоњицу обеси меденицу и напред. Приведе иг уз општину док рудом не тучи по сред-средине врата. Затури поводњи-ке око заворња и привије винт. Помилуе иг и остави. Нако у јарму. Нико жив није могао ни тамо ни вамо. Ни д-уиће ни д-изиће из-општине.

Тог дана, по китном поступку, споради Драгише, сазову Одбор. И ондак, пошљу Мила Пикља д-испита случај јел је то, очевидно, реакцијонарна ствар.

Није ни чудо. Брат му Новица бијо четнички командант. И син му Обрад ошо у шуму код стрица. Нису шћели да се

предаду ни за каке паре. Новицу убило вамо тек у љето четрес шесте, а Обрада уапсило и оправило на робију у Сремску Митровицу. Јасно е, веле, ко дан, што е Драгиша таки. То ти је та јапија. Контраши. Реакција.

То дае рђав пример народу и мора, како е Одбор заузостав, најоштрије да се казни и сас'ече у корјену.

Оде ти Пикљо с Манојлом да саслушају Драгишу. Затекну га у-башчи ће подоштрава коље.

– Драгиша, ми смо дошли да начинимо записник о оној будалаштињи што си данас, прије подне, учињо. Одбор је доњо таку одлуку. Ајмо у кућу за астал да то, ко људи, напишемо фино и згодно и да нам тај записник потпишеш.

– Прво и прво, ја сам кућу правио из печалбе, прије рата. Бијо сам у џандамерији. На одмор сам долазио чак из Колашина пешке да не би правијо трошак споради неког превоза, еда би закопиштио и скућијо колко било. Ја сам ову кућу начињо за мене и за моју чељад, а јок да бидне ваша судница. Ако ћете да ми судите, вежите ме и водте у суд, јербо ја нећу д-идем добровољно, разумеш ти мене шта кажем ја тебе.

– Човече, ти си се наруго народној власти пред тешким свјетом, и још те није срамота да се нешто парицаш и д-оштриш...

– Ништа ја не оштрим. Јесте ли ми разрезали дванес и по товара неокруњена жита?

– Јесмо. Ал нисмо само тебе, но свима одреда. Нисмо баш по толико, ал тебе тако припало.

– Јесам ли вам ја то, лично и персонално, догно? И то кад сте рекли, у дан?

– Јеси, али...

– Нема ништа али. Јесам ли догно нолко колко сте рекли, у кило?

– Јеси, ама чекај...

– Нема шта да чекам. Јесам ли догно тачно нође ће сте рекли? Ближе није могло сем д-ућерам у концеларију. Јесам ли ја тачно урадио оно што сте шћели ви који се зовете народна влас?

– Добро, бре Драгиша, стани! Куд си навро? Тачна е то ствар. Ал ти си оставјо кола и волове пред општинским вратима. Није ти то бијо разрез. То е ругање држави. То е побуна. То е окарактерисано ко непријатељско и контрареволуционарно понашање...

– Слушајте, људи. Ја стоку волим з-душе. Ако не могу да држим четри краве, ја држим двије. Ал нећу да мучим стоку. Ил ћу да иг раним ко човек, ил нећу да иг држим. Ви сте мене разрезали нолико жита да е мене осто шупаљ нос до очију. Пошто немам чиме д-осолим волове, ете вам и волова. Ви, сад, имате жита, па иг ви ранте. А кад већ нем волове, не требају ми ни кола. Ете вам и њиг. Ја не могу д-укошим Зорку да вуче кола.

Пред ноћ, пошљу човека да догна кола и волове Драгишиној кући.

И ушућели се.

Ушућо и он.

Кад је то Драгиша учињо, други су савили шипке и умукли ко заливени.

Бијагу мањи од маковог зрнета, Бог те молово сами.

ШТО ПОСИЈАСМО ОНО ЖЊЕМО

Ете ти сад.
Ниђе нас нема.
Село без сељака.
Оћемо да се затremo и готова ствар.
Само што нисмо.
Како смо сијали нако нам никло.
Нако и жњемо.
Сад ти није вајде да се парицаш.
Бари и шути тујнак ћеси.
Јербо ни за ћеси ниси.
Доскора сам се уздо да ће нам уићи оздо у-главу.
Да ћемо се пребобати.
Јок.
Нема од тог посла ништа.
Ондак, од-муке, поћекад цврцнем по-неку.
Д-оданем.
Нек-иде све с милим Богом.
И готова ствар.
Горенаке високо, дољенаке тврдо.
Трпи шта те снашло.
До судњег дана.
Молити се Богу д-опрости.
Ако имадне ком.

НЕКАД ДРУКЧИЈЕ БИЈАШЕ

А земајле, еј, куку мене и добога, кад се сјетим реко би е јуче било, ври ко у кошници.

Бијаг јаком одврко, оправе мене д-идем, о Никољу-дне, код Жарка и Јуле у-гости. На-пиво. Не шћадија-гу ови моји боз рђаве ође. А кадар им и додијало идење коеђе. Велику својину имамо. Па решили да по мене пошљу дарове свима шесторма. Веле, ти ћеш вришко да претатлиш. Поњо ја тај послатак у зембиљу. И ћеци и маторињу. Бијаше зацинцо мраз да ти очи искоче. Ја ти зајдим преко Маквине. Нисам шћео горе преко Крушевља боз рђаве пртине. Казано е, *ѣрјеко ѣрече, наоколо ближе*. И тако итам ја, а оно, гредом, пун пунцијат пут народа. Сви се скочањили и обузела иг драт, ал јопет расположни и љубавни. Иако е некимашло за нокти и отапавили им прсти сви одреда се здраве.

- Помоз Бог!
- Бог ти помого!
- Срећан ти Никољдан!
- Бог ти срећу дао!
- Добар дан!
- Добра ти срећа!

И све тако. Кад сам наишо нудије преко Јоксимовине, пуца церић реко-би се заратило. Кад стигок у Стевано-

виће, мешчини нисам ни изговоро до краја: *О, домаћине!* – одазваше се. Ижљубисмо се. Уиђем у кућу – пуна кућа своине. Из Трнавe, из Атенице, Брезовица и Бога питај оклен. Наложили вруну у славској соби још очи славе. Загријало се не мож љепше да бидне. Они чазбени. Поготову стара Драгиња. Она, веселница, да може ижњела би све што има да те почаста нако з-душе.

Замирисала врућа ракија, запржена тамо у кујни с кукача. Покуљо онај сладуњави дим и помјешо се с кадом тамљана, па цела кућа миром мирише. За врућу ти је ова арлауца права правцата ора.

Славска соба пуна пунцијата гостију. Запаљена свјећа у чираку. На њој иконица Светог Николе, а испод ње артијана ружа црвено-плаво-бјела. О зиду урамљене иконе. Исус Кристос, Богородица, Свети Никола и Мрато. Ваљда ће се Жарко родијо на Мратињдан. До њега се породјевала пуна кућа женскариња. И споради тога су Светог Мрата до неба воздизали у њиној кући..

И тако. Гости пијуцкају врућу и џагоре. Курталисали сваку бригу. Они што су дошли раније, у прву собру, мимогред мезете врелу сарагу запечену у плеку коју доносе сваки час. И пију вино. Бањичко. Тако га зову, јел су они имали виноград у Бањици, с оне стране планине. Доље испод Стјеника. Чим прођеш ону лакат кривину код Крста. Ишо ја неколко пута сјесени да им поможем брати грожђе. Вино не мож да бидне боље. Мешчини да би могло у марамицу да га сипаш. Само само дугме.

И неш ми веровати да на оној топлини неђе иза перваза или из дувара, Бога питај оклен, измили мушица. О људи љуцки, чудом да се чудиш, оно ноинцо преживљело воличачки мраз. Коинцо ли му е срце кад је оно воинцо, Бог те мазо.

И тако ти се тујнак до касно у-ноћ дивани. Љепота у-Бога. Навалили д-останем на конаку. А рекли ми ови

моји, ако те зуставе да преданиш, немој много да се па-риџаш, него остани те ноћи, па с'утра, после ручка ај кући. И тако и бидне.

Мене ти припане у део да спавам у једном кревету са сестрићима, пошто они имају доста даљње пречине па е много нас законачило. Тако смо морали мено да се стјеснимо.

Полјежемо нас тројица, ја у средину, а они, јдан с једне, други здруге стране. Ја ти вако раширим руке и потурим пода њине главе и пригрлим иг уз груди. А они дошли нако питоми и меродавни ко нека размажена јагњад. Ја ти школу нисам бегенисо нилјек, ал сам оне народне пјесме вољо здуже и све сам иг знао напамет. И почнем ја њима да деклемуем *Женидбу Душанову*. А они се у уво претворили. Кад дођок до краљевијег сестрића, ја назинат појачам глас па распалим:

Јао мене до Боја милоја!

Сад да су ми два сестрића моја,

два сестрића, два Војиновића,

сад би они на мејдан изашли! – престали да дишу.

А кад би на пошљетку:

Та ши ли си, мој мили нећаче!

Благо мајци која те родила

и ујаку који те имае!

Тешко свуда своме без својеја! – они у исти час, ко под команду, уздануше.

Реко, лако е мене кад ја имам два сестрића, два Војиновића. Ви кад порастете, ја ћу бити на коњу, нико ми раван бити неће. Они се орадоштише. А бијагу још мали. Нису пошли у школу.

Реко: знате ли ви да е казано: *Ко ш ђецом сјава, уишан усјае.*

Они се заценуше од-смија...

МЛИНАРЕВЕ ЗГОДЕ И НЕЗГОДЕ

Потље кад сам се, аман, замомчијо, бијагу ови моји направили млин. Бијо то први лектрични млин у целом нашем крају. Раније смо ми имали млин на аран мотор. И то е било за оно време чудо. Ал ово на струју, то ти је дупло чудо. Чудо над чудима. Кода нас ти је стално била налога. Људи пуна авлија из млогиг села. Споради те навале, нисмо га тулили поваздан. Ма шта поваздан радили смо, на смену, и ноћи. Мене ти туре да радим с Милинком, на равне части. Он ти је бијо музувиран и басташан. Ако би нешто требало дотећи, замјенити, поправити, он ти то реши док дланом о длан. Нема шта тај није знао око машина, алата. Све је имо у малом прсту. Бијо, што се каже, тата мата. Више је он имо у пети, но млоги у глави.

А ја сам ти бијо брашњав дибидуз. Од пета до увета. Оно јес да мора да се запне кад дижеш џак док га изручиш у кош, ал све друго е било рат. Више ти то дође шуркање. Ал мора да си на лицу места, јел мож да се деси да спане ил пукне неки каиш ил мај шта. И мора да припазиш да ти се не препуни вамо џак с брашном. Ил да нестане пшенице гор у кошу.

И тако, што е најљепше, туј си имо да се наглаш и наслушаш кое чега. Било е тујнак отменијег и басташ-

нијег људи, потегалаца, правијег домаћина. Кад прозбори има шта да чуеш. Ал је било и коекакијег замужењака, вакабунди, скотина, балавркана, тантуза, бекричина што базде на патоку. Туј си мого д-угледнеш разнијег тркопиша, билмеза, безјака и коекагијег тртомудала што трућају и тучу нако ко онај по туђој кући. Ватају зјале поваздан. Од њиг ниси имо неке вајде, нити да чуеш нешто паметно, ал си имо да се исмијеш ко није. Пођекад згодно поцркамо од-смија.

Тујнак си мого да се наглаш коња, да ти око стане. И вранаца и алата и дората и зекана. Истимарени, с кићанкама, прапорцима... И добријег волова. Ис¹. Пођеки пар има уларе с пуљкама, па меденица на кожном оковратнику, па згодни поводњици, кола азурна и ишарана ко ђетлић. На-љепоту. Да се не-мош наглати. Било разнијег волова. Вилоња, цветастијег... Све су им давали имена по изгледу: Цветко, Рујко, Муса, Шароња, Галоња, Златко, Рушко, Плавоња, Сивоња... Имо један пар, кажу да иг нагонили на вагу, о Јереминудне доље у Љубићу, и да су пресамитили преко петнес товара.

А бивало е да дође пођеко с неком рагицом, ил мршавим ко грана вочићима, једва главињају. Ако неђе заглаве у локву, ни да глону. Ондак тај сиром уиђе у локву и потури леђа уз канате те погура. Спочетка му оно блато шљицка оздо, а потље кљечка у кондурама ваздан. Озебе веселник с-ногува па почне да шмркља. Пођеко укоши чукуљице у јарам те догна мено пшеничице за мељаву. Каракушљиве сироте, реко-би само гроровину једу. Пролитале се, веселнице, низ вешалице. И види се да су лежале у баљези. Ваљда оскудијева с простирком. Јад и чемер. Шта ће, сиротиња ти е и Богу тешка, штоно се каже.

СЕВАП

Ономе ко донесе џак о себе, нисмо шћели д-узима-мо ујам. Здоговорили се ја и Милинко кријући од укућана.

А једноме сам стално дотуро. То нисам ни Милинку реко. Иако сам му мљео за-џабе, дотурим лопар два више но што е доњо. Па и три. Додам штети прида. Џабаишем. Од гроте. То ти је севап. Имањце му мало, нема овићка. Прљушица нека. Тако му припало у исе кад иг отац издјелијо. Ваљда ће је најмлађи па добио лјечак. Колко да га не искоби. Кућица мала. Уџерица. Начоклешена горенак на ђави. Ал он то уђерезијо и препокријо. Шта ће. Мене се не познае, а њему зауварица. Да се поткрпи колко било.

И он би вољо да може боље, ал му се не да. Није ладноклеп, ни ладолеж. Јок Бога ми. Нит лињак коно што има. Диринчи, веселник, по-ваздан кое ће. Не мож нико казти да е завалит. Јок. Но дошо утржан и устаоц. И могу ти рећи, уметан и басташан. Не либи се мај каког посла. Веле да е пљунути ђед, сунце га гријало. Не да се. Није поклеко. Мено, мено па е у-надници. Ђе гој ко има нешто да сради, ил жури да домири што е наумијо, зовне њега. Он вришко отпарла. Никад не доцни на посо. Стигне, нако уздисан и раздрљен, сабајле, прије но што сунце баци прву ждраку по вотњацима. И запне љуцки. Неће

д-изврљеши, да препелвери, да скемба каконо драго, да смандрља нако преко воље ил д-измагањи. Јок. Мај шта да ради, ради апетитли. На њиви, ил ако помаже дунђеру, јал у шуми. Не мош да смотриш да е дрјемован. Нит да е љут ако ти је алатка тупа па само глаба и не мож д-опепели ласно. Бож сачувај. Дошо нако меродаван и тијачак. На ране да га привијеш. И нема то да он нешто шаклами. И истрпи те ако си дрнован ил нешто накриво насађен тај дан. Није уколица.

Пођекад узме посо ђутурице, па запне поваздан сам самцијат. Ал н-умије да погоди. Присто једном д-ископа ендек човеку, између имања и пута, јевтино дибидуз. Само што није цабе. Виђо и он, ан је почо да копа, да е севио, да е тешкородно, чипаво, чапорновито и прладљиво, ал није шћео да се попишмани.

Тако ти се он бори дан ноћ, ал јопет некако тавори. Никако да закопишти. Није му дано друкчије.

Узимо е једне прилике земљу под кирију. Ал нема запрегу, нема алат. Оде му све на виру. И кад је узимо на пола није боље прошло. Док плати орање, влачење, вучу, оде кожа на батине. Знаш како ти дође: кола се на танком ломе.

Ђечица му оскудна и у поабаним и извешчалим аљинкама, само што нису дроњава. Има иг четворо. Све једно другом до увета. Треба им ђа ово, ђа оно. Сто јада. А треба му и брашна да жена зготови ђеци љебца, д-укува качамака, да развуче коре, да зготови уштипке.

Није ни она веселница лоша. Немош да видиш да она неђе лура. И није нека инаџинка, нит аброноша. Није, казти, торокуша, да нешто клапиће и лампара ко што има коекакијег тука, цафтара и сокачара, што се спајташе и спанђају те чангрљају, торочу и чаплызгају поваздан да немош да им надаш џевапа. Јок. Ни с ким се она није покарабасила, нит је, далеко било, неки звијук. Ни, да рекнем,

нека аљкавура, кошто има коекакијег ђубруша. Чисте
ђеци оне прњице, ђеца измивена и гледна. Авлија никад
забрложена ни закоровашена. Нема да видиш ништа рас-
товржено ил заломатано. Све на своме месту. Кућевница
нема шта. Што јес јес. Немош губаво да збориш. Оно јес
дошла нако поверетизна. Сувињава и пожитка. Казти
танковијаства. И жустра. Ал није зортуља, није плаови-
та, ил нека зликуша. Ни нека печа. Јок. Стално смерна
и забрађена. Црнгарица. Није ти се она завитлавала ил
завиривала у туђе ствари. Нит се појагмила на туђе. Јок,
Бож-сачувај, не би то учињела ни за какоје паре.

Ал мешчини да е имала неку валинку. Мено, мено
па е, кажу, нешто пробадало у стомаку. Ишла да се опа-
суе, чак у Радосавчевиће, код Олге Обрадове. Ал то јој се
пробрцнуло. Није имало никаке вајде.

Обадвое поштени ко Сунце јарко. И ђеца им сложна.
Нема то да се кошка ко што бива свуђе. Оно најмлађе нема
шта да видиш. Макања. Јауд један. Ал музувирно. Не знаш
из чег рјечи излазе. Чела му није равна.

Да ти они нешто здипе ил затоме? Каки то. У дукате
да иг пуштиш.

Они ти се помоле Богу кад гој с'једну за астал.

Читају сви зајно *Оченаш*.

И за све се здоговоре шта ће и како ће. Нако испотија,
без деренцања. Нико од њиг није изразан, нит је ко икад
чуо да они галате, ил да нешто шол апе.

Даће њима Бог да се коварну кад ђеца ижџигљају и
кад се здомчају снаге.

Искобељаће се они, ја ти кам.

ГОБЕЉА У БЛАТО, ГОБЕЉА ИЗ БЛАТА

А наше ће д-изамеље. Знаш како ти дође: *Гобеља у бла-шо, гобеља из блаша*. Видим ја. Дошо куси по свое исе. Покарабасиле се неке и неке ствари. Јаком иду Мара и сватови. Жив бијо па виђо. Знаш како е казано: *Ко се узда у бојасиво, проишаће, а праведници ће се зелењети ко їрана*. У неким имућним кућама нестае смерности. Нестаетида. Нестаете оне побожности кака е била земајле. Мал-мал па се поцавељају. Пројолпазило се то. И пресалдумило. Згодно обнередило. Понеће и покваренлук завладо. Силе се. Неће то д-изиће на добро. Ђе гој се осиле, туј ће да се потпети и поклекне. Туј ће да омали. Вишња сила озго ће то да поткусура. Па ком опанци ком обојци.

Јанпут чекали мељаву двоица много добриг људи. Отмени и опчувани за њине године. Дошли нако личити. Згодно обучени. Шајкаче, нове гуње. Онај један бијаше обоу баканце. Извиксане, реко би је пошо на сабор. Кад прекршта ногу преко ноге, с'евне блокеја. Милина иг поглати. А још већа милина чути како зборе. С'еде на клупи пред млином и разговарају. Пришљмчим се ја поближе, наћем се, баксем у послу, брискам кобајаги метлом и слушам. Е, имо сам шта и да чуем. Ко кад поп чита. Мешчини још и боље. Отреситије. Не могу ти опричати. Онај што је, нако, пунији запођену разговор:

– Шта да ти кам, мој исписниче, нека пакоштиња завладала у народу. Нема оне слоге ни радости. Ко да смо сметнули с ума што су наши стари зборили: *Не одреци добра онима којима треба, кад мош учиниши.*

– Јес, јес. Једнако викаше мој весели отац, Бог да му душу прости, како е у Светоме писму казано: *Раздјели седморици и осморици, јербо не знаш какво ће зло да бидне на земљи.* И говораше: *Баци љеб свој ѿвр воде, ѿа ћеш ја наћи ѿсле млоіо времена.*

– Јабогме. Позаборављо народ да е казано да се *боіаѿи и сирома срећају и да оба двојицу Госјод соішвори.* И да е *ѿодашна рука одвајкад дивала боіаѿишија и да е онај кои е најјао биво најоен.* Сад се то никог не сматра. Узвијонуло то. Подурја-сио иг онај куси. Мисли само како за-се да наваше, да здомча, да приграби, д-отме. Не зна да е отето проклето. Кад видиш неког како му зинула ала да с-обогати, знај да ће му доћи сиромаштиња.

– Побјешњело то, исписниче, право каш. Не зна да се на добит срећају и сирома и онај који дае, јербо оба двоји-ци Бог отвара и просветљава очи. Раздарушну човеку све иде руке. Аирли. И оно што попружи, врати му се дупло. Каки дупло? Тродупло.

– Вазда е бивало да онај што просипа све више има, а онај што тврдуе из дана у дан сиромаши. Оно, треба штеђети, јел је казано у *Радише гостја бише, у штедише још и више.* Ал сироту припомоћи, то е велики севап. И Бог то накнади.

– Одвајкад ти е сиромаштиња и срамота долазила на оног који одбациваше поуке ђедова нашијег. Нарочито сад, у ово време, како стижу ови школци. Мисли то да е посисало сва знања овог свјета. А, у ствари, не види диље од носа. Бијо мој покојни чича, Бог да га прости, бого-мољац. Он ти је стално ишо уз владику Николаја. И причо ми како е Владика говорио младићима да се не поносе

својим знањем пред неуким очевима, јербо е очиња љубав много вреднија од њиног наука. А ђевојкама е, каже, зборијо да се не диче својом љепотом пред погуреним мајкама, јер је, вели, срце у костима њинијег мајки љепше од ђевојачког лица. Каже да е тај свети човек позиво омладину да клекне на кољена ш њим еда би зајно заблагодарили Богу што нам је заповиђо да почитвамо оца и мајку, и да се через то поштовање научимо ценити све људе и жене на земљи. И да нам поможе да се тако научимо поштовати и ценити времена и покољења која су прије нас прошла.

– Па ја! Зато е и казано да е боље мудро, макар и убого дјете, неголи матор, а безуман цар.

– То е тачно. Коно што е тачно да е бољи сиромачијо корача без злобе, но богат кои иде кривим путем. Каже да се у Староме завету помиње један пророк кои е вико оновременим људма што су се силили и бјесовали: *Враши-ше се, вели, с људи злои и љодравше људове свое и дела своја!*

– Па јабогме. Свагда човек мож да се покае и исправи ако има увета да чуе. Ако га ђаво не шчепа и не узме под свое. Стра ме да ови данас, што су се здомчали власти и кои уче ове безбожне школетине, нису оглувљели, па не чују шта нам у аманет оставише ђедови наши и многи свети људи, но мисле како е од њиг постало све, а они, тамо они, од мајмуна.

– Ма није ми до њиног мајмунисања, право ти кам. Бестрага им глава. Но ме стра, да ти нако браски речем, да не заведу ови јадни народ за Голеш планину и да не навучу проклетство на њега. Ништа што обичан народ ни лук јео ни лук мирисо. Од памтивјека се зна да безбожан и неправичан домаћин навлачи проклетство на кућу и свучељад, исто коно што влас имајући људи, кои газе закон Божји, навлаче проклетство, не само на себе и своју чељад, но на сав народ.

ЧУВАР ПОКОЈНИКА

Тако ти је кода нас долазило много људи. Ан једни изиђу, други уиђу. А, што вико онај, колко људи нолко ћуди. Свашта се тујнак могло чути и виђети.

Дошо једне прилике у млин човек оздо из Драгачице. С воловима и двоколицом. Турио на прјесло бременце сјенца да бацне пред вочиће док чека мељиво. А за себе поњо пљоску ракије у унутарњем цепу од доламе. Понуди мене. Гуцни, вели, ваља се. Ај да га не уцвелим, накреток. Нако из атера. Пишора нека. Такша много од наше. И згодно тукне на патоку. Ђе мож доље да бидне ракичина да ваља. Мало, мало, па иг увати магла. Свака ти је воћка кода њиг чвргава. Труде се они, ал не вреди, брља брља. Нема ракије без овијег присојниг јеличкиг вотњака, ће сунце грије поваздан. И ће нема магле ко да се не ваља.

И прича он како е било, подавно, кад му е издано први комшија. Умрје веселник, сунце те гријало, неђе тамо око Прокопља. Искупили се, вели, ми нође око покојника, окупали га, обријали, обукли укупно одјело и све нако како доликуе и требуе. Мене, каже, остало мено нажао што га нисам почешће обишо од кад је побољо. Кад је бијо на аперацији, само сам јанпут ишо те му одњо мено понуда. Потље га отпуштило из болнице. Ко беше се мено глацно и коварно. Ал не вреди. Године учињеле свое. 3-дана у-дан га савлађивала болес.

И, вели, тако ти ми пијуцкамо ракију за покој његове душе, и сједимо според његовог кревета. А жене послују по кујни. Пођека излѣгне у авлију те откука с онима што јаком долазе од даљње родбине. *Јоој, брале! Јоој, убојиши радениче! Јоој, кућевниче! Јоој, кукуј нама. Јоој, шћо нас осћа-ви, брале? Јоој, шћо нас у-црно зави! Јоој, љоздрави нам шћамо свију! Јоој, љоздрави нам нану нашу! Јоој, и кажи јој...* И тако док не падне сутон.

Кад је било, вамо, глуво доба ноћи, вели покојников братучед, вако. Ја сам, међ вама, не рачунајући укућа-не, понајпречи. Ја ћу д-останем да чувам чила, а ви ите те одморте. Сјутра ће тешки свјет вође да добанда. Биће авлија пуна ко кошница. Треба то дочекати, послужити. Треба сретити тај народ како ваља и требуе. Није ово кућа Ђорђа Вране. А и заслужио је чиле, Бог да му душу прости, да га ноћаске ја подворим, нако з-душе. Сад и никад више. Много добра ми је учињо што му никад заборавити нећу. Нит могу, овога ми крста. И да знате сјутра ћу да се порушим. Бар до четрес дана.

Нећко се покојников син, ал сви гракнуше те га наговорише д-иде и он и жена му да мено дану. Колко било. Заувар је. Кад домаћин напошљетку пристаде, он ти ондак, доње пуну влашу ракије из подрума, а његова жена љеба и сира. Да се нађе, при руци, чувару меита. Ко веле, дуга е ноћ. Тако е и-било.

Те ноћи се догоди нечувена брука коју нису смели да причају док се није прекадила четресница. Тек кад су издали то подушје, ондак ти се ствар овира.

Знаш како ти је казано: *Нема нишћа шћјно шћо неће да бидне јавно.*

Елем, кад је осто сам, синовац покојника се, нако сје-дећи, присјећо свиг минулиг дана. И како га чиле носио на кркачама са сабора кад је бијо дјете, и како му е купио кракер на вашеру. И како му е једне зиме наредио лигуре.

И како га избавијо од Видоевог кера. И како му е јанпут доњо пун вишек болбона, начињен од новина. И како му е тепло: *Миле-йиле, снаго чикова, соколе мој*. И како га е, кад је одврко, смотрио иза сјена да, кријући, пућкара и није шћео да га офира. Но му потље попружо да пуши ш њим на безец.

И тако. Кад и кад му навру сузе на-очи. Стегне га нешто у грудма. Он ти, ондак, д-ублажи тугу, цугне, за покој му душе, и прекрсти се. Па јопет тако. Дугачка ноћ. Мено по мено, он ти ону ракију мимогред изарчи. Аман, целу влашу. Не оста два прста. Није ти он бијо алав ни на како пиво, ал сад му некако придошло, те га превари команда.

И он ти придрјема тујнак на клупи. А она се потревила прештуљаста, па га пред-зору нажуљило. Ондак он, ко вели сам себе, дај да сједнем мено на-кревет, мекше је. Ноће според јадног чика. Најпрво га пољуби у чело. Па се прекрсти. И тујнак приспи. Тако, у-сну, он ти се испружи. Нако позамашан. Утом ти оне даске што држе сламњачу поиспадају ш његове стране и он кљокне доље са све сламњачом. А покојник ти се преврне озго на њега. Како бијаше ем уморан, ем подобро натего, он се ни не пробуди но настави да спава. И да рче. Ноће испод чила.

Кад је свањивало, ете ти снаје покојникове ће иде. Носи слатко, воду и каву. Кад је наминула у собу она ти врисне што е грло држи. Реко би је лошти гуја љута. И испушти ти она, веселница, од страсти, и цезву, и шољу и све нако ђутуре с послужовником. Дотрчи њен човек, нако у гаћама, и виче из предсобља:

– Шта ти би, очију ти твојиг? Што се дереш сабајле, кумим те Богом?

– Јој, не питај! Повампирио се тата!

– Није ваљда усто?

– Ма није само усто, него дави бралицу.

НИ КУЧЕТА НИ МАЧЕТА

И тако док он то прича, наиђе Здравка Плазинска, у оним њеним изанђалим ркама. И с оном њеном амбуљом. Бијаше и мено бркљава. Кадар се, јадна, и опљузгала. Турим јој ја нође, у ону њејзину амбуљу, пуну пунцијату, ону велику, артијану кесу брашна. Брат брату, вата пешес кила. Можда и појаче. Шта ће сирота. Нема ни кучета ни мачета. И она е Божје створење. Да јој, вако, народ не попружи, ко брашанца, ко машчице, ко сирца, пасуљца ил мај шта, цркла би веселница од-глади.

Сви кажу кад њој нешто дадну да им то на батлину изиђе. И зато ођеју скоро сви да с-осевапе.

Није цабе казано да ономе који попружи сиромау, неће завалити.

А причају старији да е та кућа у којој је рођена Здравка, била имућна.

Како се то изокренуло Бога ти питај.

Мора да е неко у њиној поврзици начињо неки белај, па то стигло.

Знаш како кажу, казна Божја мож да стигне одма, а мож да стигне доцније, веле, чак тамо до седмог кољена.

Зато е и казано: *Немој ња се не бој.*

СПАШАВАЊЕ ДАВЉЕНИКА У МИЛАТОВИЋИМА

Једне прилике догна мељиво човек из Милатовића. Навале на њега, ови што се бијагу прије њега испутили, да им оприча шта има ново у њином атару.

И он изње једно збитије о томе како е Милисав Руж(и)чић спасо сина, кои умал да се удави у базену с осочином.

Тај Милисав е бијо виђен човек и добар домаћин. И штоно кажу, промућуран, да му није било равне у том крају. Бијо ти он преседник каонске општине, па потље директор милатовачке земљорадничке задруге и ваздан коешта. А и шаљивџија, каког мајка није родила. Кад гој мислиш да е ствар пропала, да е отишла мас у пропас, да излаза нема – он окрене на заебанџију. Многи људи од комарца нареде магарца, а он јок. Он ти је стално говорио: не коље се во за кило мяса. Полако, тија вода брјег рони.

Имо Милисав жену и неколко шћерију. Једва ишчекају сина коме кум нађене име Светозар. Ал они га, а потље и цело село, прозвали Тозо. И то ти је без ич везе, ково мене што зову Лисо.

Нареди Милисав велику шталу која е била пуна крава и бикова. Ондак бијо они звани *зелени ђлан* кад је држава давала неке зајмове, кажу, бајаги, повољане. И он ти

направијо планску шталу. Мого си у нанулама д-идеш у њу. Из те ти штале она осока и ђубре иде у један велики базен тујнак според штале. Кад поглаш, оно ко неко црно језеро од оне житке баљеге и осочине. Милисав дово воду озго неђе из-брда, те се штала сваки-час прала, с тог водова, па е они базен бијо стално пун.

Једнога дана, бијо Тозо одврко – аман стасо за школу – заигра се, и некако упане у они базен. Настане кукњава Совије, жене му и ћерију.

Цело село се сјати у њину авлију.

Сви прецркли.

Укочањили се.

Ћетету само глава вири и оно јадниче вришти, реко би си га у ватру бацијо.

Нико не смије да се усуди да нешто предузме, боећи се да не начини горе.

У том бане Милисав из Шлањове каване, до кое се чула кукњава. Он ти неком чакљом привуче Тоза, ком је осочина била до гуше. Кад га е уватијо за косу, и кад је био начисто сигуран да га е спасијо, он се пред оним узловрјеђеним народом окрене к жени и, бејаги, пита:

– Совија! Оћеш ли да переш ова говна, ил да ти ноћас правим друго?

Тако се сви, који бијагу поцркали од страсти, насмијаше.

И ондак ти Милисав и Совија приреде гозбу за они народ.

А Совија, вели, окупала дјете, па е Милисав мого комотно да пије.

Испит

Бане јампут, о месојеђу, Мићо Ђурчија по некој арлауци кода нас у млин да се мено заклони и згрије. Бијаше му оно његово шумарско одјело покисло.

Ништа му није помогло амрел што е носијо, јел ти је горе по оној врлети дуво западњак са дрогавицом.

Он ти је редовно обилазијо државну шуму, да е каки зијанђер не опељеши. Није се он силио што је инцињер и шеф те шумске управе. Више ти е тај прово у шуми но у концеларији. Ал није вољо да било ко шта осјече ни у својој шуми, а јадно ти у државној – док се не очекића. Таки му посо бијо. И он га поштово, нема шта да се каже.

И почек ти причати. Чуемо ми како напољу ђевли ова наша цевцара ко да е неко натутко. Никако да с откани. Отворим врата, кад Мићо. Већ бијаше напудио ону самсару.

Тујнак ти се ми за јуначко упитамо здравље и ја изнесем шулић с ракијом те му пружим да прогуне и мено се згрије.

Он ти је бијо нако смеран човек. Ни нешто нарочито јешан, а ни пишан. Није бегенисо бекрије и ретко е кад попијо. И ако га нагнаш д узме, он попије једну. На једвите јаде другу. Трећу ниси мого да га нагнаш ни с пушкомитраљезом. Е за њега ти није важила она што

кажу сви који воле да пину: *Прва ко шрње, друа ко слама, шрећа иде сама*. За дивно чудо, кад му пружик шулић, није с нећко. Узе га апепитли. Ваљда га испробијо ветар па се наузо ладноће горенак у планини. Накрете. Отпи мено па се стресе.

Утом га неко од помељара упита да л је скоро био у његовом родном крају, у Милатовићима. А он вели да е бијо ономад и да е нако отерсуме налећо на Милисава Ружчића те, каже, свратимо код Шлања на по врућу, те се сити наразговарасмо.

Е, живота ти, Мићо, упаде у рјеч неко, ће помену Милисава, је л истина да е јесенас, кад му е ћерка Радојка пошла за Београд да дае неки испит на вакултету, дао пара само нолико колко залјежу карте за аутобус? А она му рекла:

– Тата идем на испит а прошупљила ми се ципела. Срамота е, вели, д-идем пред професора а испо ми прс кроз ципелу.

Веле да јој Милисав казо вако:

– Ви, данашње ћевојке, све одреда, носите те мини сукњице. Велите така мода и да тако сад сви носе. Е па, добро, ћери, кад вас није срамота да вам професор види голе задњице, није срамота ни што ће тебе д-угледне прс на нози.

Шћеде Мићо да то забашури и да пређе на друго, ал овај навро: јел истина, јел истина?

Мићо немаде куд па вели:

Не знам, вели, да л је истина.

Ал да то личи на Милисава, личи.

Што јес јес.

РВАЊЕ

Кад се оно јампут намано вођенаке они Мирко Ковачевић препричко нам казивање Милорада Живковића, његовог ђеда по мајци му Марији, о једној догодовштини из времена Великог рата.

Била, вели тај ђед Милорад, у време оно, нека Перса удовица. Широка жена. Шира но дуља, Бог те мили сами. Има једна пјесма, кад гој е чуем ја се сјетим веселе Персе. Та пјесма иде вако:

*Рече чича да ме жени,
Чича оће, сшрина неће,
Ја се одох сам жениши,
на злу коњу, на мајарцу,
Прођок село, разбих чело,
прођок грујо, разбих уво,
Прођок шреће, разбих њлеће,
у чешвршом, коло иіра,
И у колу једна мома,
аршин дуја, два широка.*

Само што Перса није била мома, но жена ор педесетак година

И, почек вам причати, с пролећа у оно ратно време, ми копали крај Мораве. Нема волова за орање. Нема коња. Нема људи. Све то ошло у рат, па потље преко Албаније

тамо до сињег мора. Њиве копају само жене, чкартови и ми голобради дечкићи.

Ђе рекох чкартови, причало се тамонак, кода нас, како е нека Зора добила од човека писмо у ком је он прекоро. Каже, дозно сам да си се спетљала с оним чкартом Ристивоевим. Треба, вели, да те бидне срамота од задњице, кад немаш образа. Ја вођенак војуем за отаџбину, а ти нашла да шараш по селу. Још, каже, с ким? Са једним чкартом чкартавим. Потље, тако причају, њему Зора оправила одговор, па му натруковала вако: *Драћи мој и највољенији човече, ниш је шебе до раша, ниш је мене до чкарша. Али што се мора, мора – поздравља ше твоја Зора.*

Да не заборавим ђе стадок. Копамо ти, нас дваестак, жене и ми мушкарчићи, жито. Што се мора мора, што викаше она Зора. Жене остале без људи, ал уз шалу и заврканцију некако лашње прођу дани и сва та мука.

Наједном Перса стаде, подбочи се, погледну, нако, с висине нас дечаке и каже:

– Шта сте ви, каже вели, к’о врапци, могу све, бре, да вас пообаљујем и у Мораву побацам.

Ух, бемти чаканац. Сви глају у нас, а ми се, мешчини, још више смањисмо.

– Шта то, Персо, рече? – пита Живка.

– То што сте чули. Могу све да иг пообаљујем и у Мораву побацам ко мачиће.

А Драгољуб, неки, Ђурковић, бијаше највећи међ-нама, искочопери се, нако, ко маче на џигарицу, па вели:

– А бил се ти Персо смела са мном порвати?

Што не би, рече Перса, па нако шира но дуља, зграби Драгољуба, врд тамо, врд вамо, дрм, дрм, дрм и баци га о ледину ко торбицу. Обали га, Бог те мили сами. Ко ништа. Слеће му шајкача у они врбак.

Ми, остали, још више се смањисмо. Згодно нас срамота. Вирино у Персу ко мишови из сплацињаре. У том неко рече:

– Би л се, ти Милораде, смео с Персом порвати?

Ух, бемти чаканац, ће ме нађе? Шта сад да радим? Ја сам бијо најмањи од свијуг, ал сам се извецбо у рвању ш чобанима. Реко, не знам да л би смео, ал ако се мора, није тешко. Ако е Перса обалила Драгољуба, није она вила Равијојла.

– Јој, врапцу један, оди вамо да те згњечим и заврљачим у Мораву.

И пође ти она к мене. Немадок куд но се ватам у кош-тац. Не могу ласно да е обуватим. Муке грдне, уватити је не мош. Шира но дуља. Навали Перса, дрм, дрм, оће д-удави и д-обали. Ку ће моја срамота? Ја ти се некако извијем, па јој подбијем ногу. У том ти гекну Перса о земљу. Коно плас паде пода ме а ја запливак одозго по њој.

– Е, вала да сам јуче умрела не би веровала шта ово жгбече мож д-уради. Ни мањег створења ни очкопернијег нисам виђела.

Тако, вели, рекла Перса отресајући сукњу. И тако ти ја њојзи показак шта е коза вунен брав, реко тај ђед Мирков, Милорад.

СКРОЖЊАК

Јанпут дошо човек који је био познат ко камени мајстор. И звали га Камени. Најљепше куће с подрумима зидане тесаним каменом у време његовог мајсторлука е он измајсторисо. Туј сам из његовијег уста први пут чуо за скрожњак.

Питам ти ја њега: Шта ти је то скрожњак?

И он поче да прича:

Код добријег домаћина сам зидо пивнице с два лица. Оће он да му бидне тесани камен, с вугном, споља. Ал оће тако да бидне и с унутарње стране. Ти зидови су ти били близу метар дебљине. Некад и појаче. И ја сам ти тујнак, вели, барабар зидо два зида. Лице одонуд и башка лице одовуд. А између та два зида сам долмио ситним каменом и малтером. Е, ал с места на место обавезно турим скрожњак. То ти је рипа коју истешем д-има на кантовима лица. Она ти иде скроз на скроз с овог, касти, спољног лица на оно онамо унутарњо лице. Ако е зид, да речем, дебо метар, она е морала бити метарска. Ни мање ни више. Но толка. И кад она скрозира и повеже спољашњи с унутарњим зидом, то ти је вечна ствар. За вјеки вјеков. Е, то ти је скрожњак, благо мене.

Тако се то, вели, радило. Није се пелверило к-ово сад. Е, ал ондак ти је за једну истесану и уграђену рипу ишла

надница. Мајсторска. Објашеш рипу кад изгријава сунце и у залазак ако е узидаш, добар си.

Јанпут ми се десио малер. Тешем ћошетњак. Испо ко истракован. Ивица ко пушка.

Готово.

Зовем газду да дође с неколко људи да е подигнемо. Имала е три товара. И више. Скупљају се они, приносе палије.

Надари ме ђаво д-ударим шпицом још јанпут, д-обијем један ћувик, неш ми веровати, није био већи од јајца. Како јајце, још мањи. Можда ко мисиреће.

Цак!

Пуче, она рипа, ко леденица.

По сред средине.

Повикаше: шта има везе. Кад уградиш то ће да бидне данга ко кончић. То нико неће ни да премети.

Реко, каки то! Да се магањим?! Бож сачувај. Кажем домаћину: ову надницу ми прецврљај. Ништа те не кошта. Не би ти је уградијо ни за каке паре. Не правимо ми ово од данас до с'утра.

Зато се, каже, грађевина зидала по неколке година. Знало се кад се гора за кров с'ече. Ондак кад опане лишће. И јопет строго се пазило да није младина. Јер за младине сокови крену горенавише. Ако ондак одс'ечеш шевар или мај кое дрво, ете ти жишка. И шта си урадио? Ништа. Појде га за дваес-тријес година. Изрешета га ко грудњачу. Ту грађевину унуци не дочекују. Мора да е претресаш. И, ондак, одњо ћар вајду. Зато радиш по пропису и знаш шта си урадио. Јок к-ово сад. Оће за љето да направи кућу. То ти, вели, није куће ни виђело. Ја кад ти кам.

Ет, тако ти мене Камени оприча шта е скрожњак.

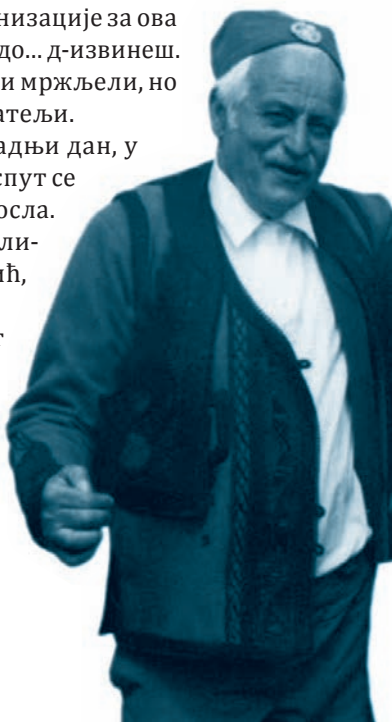
НЕ ЛИПШИ, МАГАРЧЕ, ДО ЗЕЛЕНЕ ТРАВЕ

Ђе поменук Обрада, паде ми наум како е он вољо да комендија и ћера инат овим партијашима. Нарочито се прехањо с Милом Кучком. Миле ти је бијо стра и трепет. Те одборник, те председник месне заеднице, те секретар партинске организације за ова три села. Ал Обрад то није доносио ни до... д-извинеш. И стално се они уједали. Ма нису се они мржљели, но нако се прехањали, ко класни непријатељи.

Једне године порани Обрад на Бадњи дан, у разасвит, да с'ече бадњаку у Паљежу. Успут се сустигне повише њиг споради истог посла. И како е Обрадова шума била најближа џади, он први одмери оком церић, прекрсти се и вели:

– Добро јутро, бадњаоче! И, честит ти Божић!

Ондак извади из торбице жито и почне да баца око церића. И почне гласно да збори еда би га чуле комшије, па то прењеле тамо ће треба. И вако вели:

– Ево, тичице Божје, и вама да прославите Рождество Христово и да се радуете и пјесмом прослављате Творца и Сведржитеља. Наручајте се данас жита из мог салаша, а на љето идте у Милову њиву те се ранте, пошто вам он јутрос неће ништа доњети. Јербо он се јутроске не клања бадњаку и Бадњему дану, нит се спрема да ујутру слави Богомладенца што се роди у Витлејемској пећини. Јок. Он се клања оном непомјанику што се родио у Кумровцу па ће 25. маја да празнуе његов рођендан.

Кад је попрошо Божић, обру се Обрад и Миле у Козовој кавани. Обрад, с онима у шајкачама, за једним, а Миле, с партијашима, за другим асталом. Неко из ћошка царну како е Обрад благословио тицама да се ране у Миловой њиви целе године, пошто иг није наранио на Бадњи дан.

У том ће Миле:

– Не мож Обрад да не уједе. Мало му било што смо га амнестирали те изашо из Митровице прије времена.

А Обрад ће на то:

– Е мој Јаки, доћи ће земан кад ћете ви најадати и кад ћете виђети ко е се борио за народ, а ко му е о глави радио. За то ћемо ласно. Него до тог земана ви ћете да нам изарумите ћецу са том вашом вилозовијом: *Поџрчи – лези, ѿоџрчи – сједи, ѿоџрчи – једи*. И што кад једете не смочите, но најволите срце од лубенице и кору од млјека. Све ћете ви то на нос искијати.

А Миле не остаде дужан:

– Не липши, магарче, до зелене траве.

ОЋУ БЕТОН

Једне прилике се вође сретише Љубинко Давидовић и Милорад Стевановић. Озидо Љубинко лани Милораду кућу. Не мож да бидне љепша. И окровио.

Љубинко мајстор и по. Нема шта да се каже. Он ти је свукућ зидо куће и сви су га ценили зато што е бијо човек старог кова. Није бекријо, није шепртљо, ко што има међ мајсторима и вакиг и накиг. Јок он. Сваког је поштовао и држо рјеч. Кад обећа, не бој се. И није шћео д-уцени човека. Бож сачувај. Знало се колика е његова надница, и ниси моро да се ништа погађаш. Кад изгријава сунце, он је на лицу места. Увече док се види не напушта посо. Кад бидне о ужини и ручку, чим заврши јело, први устае. То му људи ценили и поштовали.

Вели Милорад:

– Љубинко, мош ли да ми овијег дана удариш тратовар око куће. Све сам спремио. Шодер с Мораве сам догно. Препран. Ко бисер. Набавио сам и цимент поповац – коно што ми рече да се показо најбољи за те ствари.

– Слушај Милораде, ове и оне неђеље не могу. Морам да доверим посо што сам започо људма. Ал оне онамо долазим. Колко у понедјоник ил уторник. Најдиље у-срједу. Сем не дај Боже.

– Добро, нек бидне како велиш. За цену не питам. Колко зинеш. Ал ти знаш шта ја оћу?

– Знам. Ти оћеш бетон.

– Е, то. Оћу бетон! И готова ствар. А јок ко што су они пелвери, оздо испод планине, мом комшији правили тра-товар оловлани. Ене ти га сав опузо и прсо реко би си бацијо шедит на њега.

– Немо да бригаш. Овај што ја и ти наредимо има да нас надживи. Ако тене, ја ти правим јово-наново о моем трошку. Само немо д-оскудјевамо с циментом.

Руковаше се.

То ти је ко да су оверили уговор у суду.

Још чврше.

Кад поштени људи нешто здоговоре, то ти је све и свја.

Коно кад кроз брвно и греду прокуеш ћупријаш ексер па га ондак одоздор подврнеш.

Нема силе која то мож да рашчеврљи и да батали.

Волим таке карактерне људе да сретим на путу, а јадно ти на мом имању.

Богами.

Изнјек ја влашу с ракијом и чаше.

Ко велим, нек залију погодбу.

Милорад узе чашу. Љубинко се мршти:

– Ја ти споради притиска не пијем, ал ајд сун и мене мено, колко да наздравим.

– Нек бидне благословен овај здоговор.

– Амин.

– Здрав си, мајсторе.

– Од Бога ти здравље, домаћине.

ЖАЛОС ЗА СРАМОТУ

И Љубинков син, Видое, стасо у доброг мајстора. Кад је бијо ђак учијо га мој сестрић Милое. Бијо он бистар и вредан, ал није вољо школу нилјек.

Ко квочка узицу. Реко би се не ваља. Једаред он не уради домаћи. Увати га Милое, те ишиба. Подобро. Мено се после устручио и уво у-ред.

Некако претравеља ту школу. И крене у мајсторију уз Љубинка. Прошло десет-петнес година, зида он Милоју викендицу. Једнога дана сишо народ с аутобуса и поред те викендице путем иде њи дваес и пешес. Милое за време градње бијо на одмору и мјешо малтер, додаво Ви-доју циглу и коешта. Таки ти је он. Ничег се не либи. Није плаћо простака, но он мешто њега запо. И све му нако подилази, ко да е прави помоћник: *Изволше, мајсторе!*

Елем, кад је они народ с аутобуса бијо наспрам њиг, Видое зидо оцак на вр куће, па ће мистријом почети да лупа по кови. Што мож јаче. Кад се онај народ окрено горе-навише, Видое викне, што га грло носи: *Простак, малшер!*

Ал Милое нијабера. Вели: *Изволше, мајсторе!*

Кад замаче онај народ Видое се смијуљи:

– Кад си ме оно изударо, у школи, било ме срамота од ђевојчица. Е, сад сам ја тебе осрамотио. Вратик ти жалос за срамоту.

– Мајсторе, изравњали смо рачуне – вели Милое њему.

ГОРИ НЕМА, БОЉЕГ НАЋИ НЕМОШ

Чудан ти је тај мој сестрић. Занимо се он с Обрадом ћерком кад је бијо момак. Обрад бијо пребего у Америку. Знао Жарко да е Милое по све добар, ал да е неваљо по питању женскиња. Начисто. Нема гори. А, земајле, Жарко и Обрад друговали. Ценили се. Једне прилике сопшти Жарко Милоју: Слушај, каже, ти шта ћу да рекнем ја тебе. Ви сте у тим вашим безбожнијем школетилама, вели, научили сто неваљалука. Није ни чудо кад државом управљају ништаци, што мјењају жене ко Цигани коње. Зинули сте ко азмани. Руднички бикови вам нису равни. Него оћу, вели, да ти сопштим једну ствар: Да добро поведеш рачуна! Немојде оном поштенем човеку, што е моро од овијег пашчади да побјегне у бјели свјет, д-упропастиш оно златно дјете! Ако то, не дај Боже, урадиш, не излази ми пред-очи.

Једне вечери, тури Милое Наду на они његов мотор и доведе у Стевановиће. Каже, дово сам вам снају. Мило Жарку. Види, овај му испоштова рјеч. Ал, јопет, зелењаш. Требо е да се стрпи да дјете заврши те школе што е почело, да он послужи војску. Ал шта е ту е. Он моментално закоље прасе и позове комшилук да се попије и појде за принову у кући. Било тујнак и пјесме и шале. Попијо и Жарко једну. Кадар и двије. Можда бидне и три. А њему

ти бастало да прозбори коју. Умљо згодно да наздрави. Подигне он чашу и каже:

– Вала вам, драги моји, што се сабрасте у овај дом вечерас да се зајно порадуемо и пјесмом дочекамо ово наше саденак треће дјете, снајку нашу, што нам украси кућу. Добро дошла, ћери. Нек ти Бог дадне сваког добра, рода и плода. И ондак, додаде: Слушај ћери, неће ти, вели, ласно бити ш њим. Ал шта ћеш. Така ти судбина. Јопет боље што си се удала за њега, но да си скочила у Мораву.

Туј ти се сви насмију. Нако са срца. Шала е шала. Весело срце кућељу преде.

– Здрав си снајка и жива ми била!

– Од Бога ти здравље, тата!

Исј, беше мило Жарку што га она назва тата. Само што није полећо. Па реши да се јопет нашали:

– Кад мено боље размислим, дјете, да си скочила у Мораву можда би се некако докопала обале и тако се спасла. Ш њим ти спаса нема.

Сви поцркаше од смија.

Ма, јес Жарко реко: нема гори одањ. Ал кад поглаш, бољег наћи немош, да ти ја, нако, поштено кам.

Млого се Жарко лјепо слаго са снајама. И с Надом, и потље, кад је дошла Гоца за Сава. Вољо иг ко очи у глави. Више но синове. И није то ни кријо. Ал и оне њега поштовале, нема шта. Ко икону. Ко рођеног оца. До задњег дана. И ожалиле га, кад се преставио, ни ћери да е имо не би га тако жалиле. И ћецу васпитале да поштују. Кад су га поњели из авлије било четрнес попова. Запишташе уну-чад, ко црви. И камен је, мешчини, сузу пуштијо.

Причало се да така сарана није упамћена у Драгачеву.

ЖЕНИДБА НИКОЛИНА

*Ево дана, ево радовања
Каг се сабра Милојково јашо
Сва родбина ближа, а и даљња
Сад ћу вама ойричаши заишо.*

*Ћед Милојко шри сина имаде
Прв' Драгушин, а друти је Ђорђе
Трећи Милош која му Бої даде
Дар Свевишњеї њему озіо дође.*

*Када Милош би момачких дана
Живош њејов украси Драјана.
Дарива му и душу и шело
Дође ш њиме у Грдовић село.*

*Роди њему два виша јаблана
Па Крсћину йокасњији дана.
Каг женише Блајоја јунака
Ницо беше сшасо до мерака.*

*Бећар ноћу сокацима скиша
Док не клекну исйред Ајайиша.
Ијуману ірехе исйоведи
Све од сшида у земљицу іледи.*

*Вели њему ијуман Ајайиш:
„Од соја си који јесте чесшиш,*

Чуј ме синко и немој се жестиџи:
И ти мораш биџи човек честиџи”.

Ђуџа Ниџо некол’ко данака,
Сџоџаџа џа мисо свакојака.
К џослушању неџиџо џа је вукло:
„Ђу се женим — куд џукло да џукло!”

На здравље ти Никола јуначе!
Сад Јелену џриџрли још јаче.
Пред олџаром данас, Духом Свеџим,
Сџојисџе се у вјекове вјеки.

Чувајџе џосџељу брачну часну,
Чисџу ко џчела кошницу сласну,
Нека вас радосџи и сређа џраџи,
И нека вас чува Божја маџи.

Здрави били
Кум Милоше и кумо Драџана!
Радујџе се овој Божјеј дана.
Нек вам Јела џо авлији шеђе
Нек вам двори џевају од сређе.

Нек вам граџи Госџод још дарује
Унучиђа џреџуне авлије
Нек се чу’е џромка деџја џраја
То је радосџи овоземној раја.

Сређно весеље кумови граџи
Нека вас радосџи Госџод Блаџи!

Још Крсџину џесмом г-исџраџиџе
Па да џосле унукџ жениџе.

*Да жениће и да удаеће
Србском роду благо сабираће.*

*Да их буде ко на јори лисћа,
Да у срцу носе име Христѧ,
Да чувају предака аманетѧ,
И да шиве свешосавски заветѧ.*

*Да пошћују србској Свешој Саву,
Да у вјеки вјеков славе Славу,
Да чувају задужбину вашу
И у њојзи свешу веру нашу.*

*Нека им радостѧ и срећа цвећа
Живели на мнојаја љећа!*

*Изјоворено на венчању Николе и Јелене Стефановић
у Ариљу, 9. новембра 2014. љећа Господнеј²⁵*

^[25] Беседа се може видети: <https://www.youtube.com/watch?v=wTpgoB0WY> vs под насловом: Gresni Miloje – Zenidba Nikolina. Никола и Јелена су добили сина Михаила.

6

РУСИ ДОЛАЗЕ

Језик љубави налази се у очима.
Толстој

ВАН ГОГ У ДРАГАЧЕВУ

*Бијаше то осамдесетих
година прошлог века*

Једног прелјепог септембарског дана приспи у село Губеревце, са сином, снаом и малим унуком госпођа Ирина, жељна да упозна крај и дом у коме је рођена њена снаја Мара. Она е била ђевојчица кад су њени родитељи избегли из Русије, у доба бољшевичке револуције. Отац јој и мајка бијагу неки научењаци па су и њу школовали. Била она шеф одељења у Народној библиотеци, у великом граду, па кустос и тако те ствари. Она ти је зборила пешес свескиг језика и држала манире достојанствене, већма образоване и отмене даме.

И кад је пошла у ово драгачевско село обукла се на свој уобичајени начин. Ођенула пепито браон-беж комплет с кожним реверима на костиму теракот варбе, како су јој биле и ципеле са осредњом, нешто тамнијом, потпетицом, свилене чарапе, са шавом, бое чаја, свилену драп блузу, огрлицу од ћилибара. И, ко увек, беспрекорна кестењаста врзура, смерна шминка и кармин на уснама. Одушевљено е посматрала, кроз прозор лимузине, таласе јеличких падина и прелепу, ломну, златно-зеленкасту драгачевску котлину, обасјану зрацима рано-јесењег сунца. Радовала се сусрету са Марином фамилијом, а особито са баба-Зорком о чијем самавању јој Мара често, са сетом, причаше.

И Марина баба е с радошћу ишчекивала тај сусрет. Неколку дана се трудила да башчице са цвјећем буду уљућене, кућа проветрена и чиста, авлија покошена, башча ограбљена. Да свака ствар бидне на свом месту. Ко за славу. Вече пред долазак гостију измила се, опрала сједу косу, сплела кике с пажњом. Изјутра, чим је намирила краву и теле, овце и свиње, попуштала кокошке и ћурке, приставила е сарму коју е синоћ савила, да се крчка на тијој ватри, при крају шпорета. Ондак је зготовила гибаницу не жалећи јајца, сир и кајмак, и турила е у вруну од смедеревца. У том бану Микаило, те доње јагње кое јој е уредио, па ће му она то памтити или вратити, некако. Пробрала најбоље. Аман шиљеже. Нудио Микаило д-испече ал она вели, јок. Воле зетови то д-окрећу на шиљку. Нешто им то пасуе. Нарочито оном Русу. Ништа што се дангуби. Не маре што имамо лјепу љебну вруну, не мож да бидне боља. И двије пржуље. Не зна се која је љепша и услужнија. Дал земљана, дал плекана. Било би то виђе-није, лашње, много брже. Ал они воле д-окрећу на ражњу и да се пуче нође око ватре ваздан. Нека иг нек раде шта знају. Докон поп и јарад крштава.

Елем, види она поодмакло сунце изнад Гирговине, па оде у собу да се уреди за дочек. Обуче скоро неповлачену реклу. Није је носила два-три пута. Па сукњу скоро нову. Обу вунене чарапе до изнад кољена са штруфлама. За ову згоду е извиксала кондуре. И, јабогме, убради ону стоећу мараму.

Напуни се авлија чељади. Ђеца лармају. Мушкарци пијуцкају крај јагњета кое окрећу поред ватре. Све је на-љепоту.

Кад је било после ручка, вамо, пред залазак сунца, под јабуком у авлији с'еде прије Зорка и Ирина. Бијагу приближнијег година, иако је у потомцима баба Зорка измакла за читаво покољење од њезине прије. На вријеме јој се ћеца и унучад женили и удавали, те тако она дочека ваздан праунука, а прија јој јаком једно унуче. Мушкарчић. Међу њима двјема запођену се разговор.

– Драга пријо, код вас је све тако красно и питорескно, као у рају. Ово је величанствено. Готово надреално. Фасцинантно. Ја сам импресионирана и напосто очарана...

– Ма чини ти се. Није ово љепоте ни виђело. Но шта ћеш. Нема се куд. Горенаке високо а дољенаке тврдо. Трпи шта те снашло. Јопет, вала Богу, испородјеваше се ова ћечица, па кад се вако пођекад искупе, дође ти да полетиш.

– Гледам, пријо, како је божанствен залазак Сунца. Ово је стварно приказ за документарни филм. Тако ме асоцира на Ван Гогове Сунцокрете. Једанпут сам нешто слично доживела негде на Медитерану, приликом крстарења... Ми смо као породица увек волели да путујемо. Не само на годишњи одмор, него кад год се за то укаже прилика...

– Земајте смо и ми око њиве сијали по ред сунцокрета. Вољо јадни Драгиша, Бог да га прости, д-украши њиву. Потље кад сунцокрет сташе и узрели, он га, веселник, пош'ече и полако уза стубе дигне на калкан од-штале. Кад се то горе осуши, па зими бациш мимогред пред кокоши, оне, убио иг ратос, кљуцају све једна мимо другу. Оће да с-подаве. Ма оће д-изгину колко су то вољеле. Мешчини више но пшеницу. Па се раколе. И много су боље носиле. Кадар им тај сунцокрет пасуе.

– Јесте ли Ви, пријо, кад вам је муж био жив, волели да путујете?

– Јесмо, но шта. Имали смо ти ми њиву доље, крај Мораве. У Заблаћу. Ома тамо иза парезанскијег кућа. То ти дође с оне стране планине. И ондак смо ишли да сијемо жито ан намине прољеће. Кад попрођу Младенци. Тијег дана ти е у календару они Божји човек Алексије. Неке године, кад се укаже лјепо време, и поприје кои дан. Потље смо силазили уз првоокоп. Па кад сташе, за огрт. Бивало е пођекад д-идемо пешке. Ал најчешће с коњима гор на Торлак, па потље наниже низ Бабљак. Била ти онда она шинска кола. Само тандрља, ко свети Илија кад загрми. Чуе се Бога питај докле. Није ти било, досле, овије љепота ково сад – гумараба и коекакијег згода. Па ондак, сјесени, ајд у бербу жита. Моравска ти е то земља. Попрјечају се мурузи ко ступци. Ал брање ишло подангубно. Комишало се на струку. Вели покојни Драгиша, сунце те гријало, јазук вући и комишину сад преко планине. Стрпа у купе снопове шашине са све оном комишином, па ако на зиму завали ране стоци, ћераћемо ондак, кад доспимо. Ако оснјежи, соницама ћемо. Зими нема некијег пољскиг послова. Развуче се ђубре, искрче врзине, попрскају шљиве и јабуке креозаном, нацјепа се дрваци, окруни се жито и то ти је. Да сад не дангубимо док је дужи дан. Д-отарошавамо посо. Да нас не увате кише. Треба да се оре, влачи, сије пшеница, да се скрде јабуке, повади компир, да се пече ракија, да се наваше дрва за љепоте... Знаш како ти је наш сељачки живот. Не знаш куш прије.

У том им Нада донесе каву. Кад је ишла малочас с бунара носећи кову с водом, чула је како госпођа Ирина помиње Ван Гога. Баба Зорка е, кад послушта оне шоље, кришом вуцну за рукав и нако, да нико не чује, шану:

– Ова жена, ко да вантазира. Ништа не зна шта збори. Кукуј мене, да л Мара севи што оде у ту кућу.

– Тетка Ирина – поче Нада да спашава ситуацију – ваља ли кафа?

– Перфектна. Баш по моме укусу.

– Има моја бабица слатко од вишања, од шумских јагода, од купина, од шљива, од дуња. Само да пробате. Ваља уз кафу. То мојој баши не можете да одбијете. Она то оставља с љубављу. Поврзе тегле целофаном и гумицом. Кад их поређа по шифоњеру, то вам је лепше од Ван Гогових слика.

– Па хајде, не могу то да вам одбијем.

– Башо, хоћеш ти да пробереш неку теглу за твоју прију? – шћеде Нада да направи маневар да би у међувремено позвала Мару и тако предупредила могуће неспоразуме који су се, изгледа, приметили у пређашњем дивану.

– Ма јок, дијете. Иди ти, ћеро. Коју гој узмеш, свака ваља. Очију ми мојиг.

Прије наставише међусобни разговор. О чему су збориле не зна се баш тачно.

Обадвије су се после двадесетак година, у дубокој, безмало стољетној старости, преселиле у вечност, Бог да им душе прости.

Ваистину, гледајући у дубину њихових срдаца, међу њима није било великог различја.

Сем спољашњег.

Според наведеног, разликовале су се још и по томе што е госпођа Ирина користила миришљаве марамце, док се баба Зорка осекњивала, нако, прстима.

И кад пију каву. Док је госпођа Ирина елегантно држала левом руком тацну, а десном репељак шоље, коју е лагано с времена на време примицала уснама, водећи

рачуна да кармин остане беспрекоран, дотле баба Зорка из дватри цуга испаручи шољу, срчући без снебивања. Немадијаше веселница кад да сједне, па да сједи. Нити да густира каву. Све је морала д-отарошава вришко, натрк. Сто послова има д-отаља. И да не одоцни да намири пиљез и сточицу за дана. Вољела е и пиленце, и кокошчицу, и овчицу, и крмачицу... и све им тепала. Тако е говорила и парадаишчић, купушчић, травица, ђетелиница, бураница, њивица. Па ђачићи, ђечица... Никад није говорила, ко пођеко: овчина, прасиште, телиште, мачкетина, кокошчина... Тим умањивањем она е искаживала радос.

Баба Зорка е само јанпут увеличавањем исказала своју љубав и сјекирацију у исти трен. Било је то оне године кад је њена старија унука, Нада, којој су сви тепали Милка, а она: Миљка или Мико, родила другу ћерку – Марију. Та вест допре до бабе преко Веља Канцелара. Тако су звали шефа месне канцеларије, који је имо телефон на том његовоме послу, па је често аберима престиizo и најревносније аброноше.

Кад је до бабе допро тај абер, ко да е гађа гром из ведре неба. Еј мене, пустој, идобога шта ми се поради са моим Миком. Шта ли ће јој човек рећи? Сигурно ће бити љут на њу што му није родила наследника. Знала е она много случаева ће су људи тирјанисали жене кад им не роде мушко дјете. Ко ће сјутра д-оре, да копа, да вотњаке сади, да бикове гаји. Ко ће да га смјени у тешкијем пословима. Ко ће Славу да наследи. Јел Славу ти не доноси ни земља ни жена, но се она од отаца наслеђуе. И ако се неко привенча сјутра за то женско дјете кад сташе, он је дужан да слави славу својиг ђедова...

И тако, док се баба била с памећу дал да зове комши-лук на алвалук, па да диже уку на своју бруку, бану њен унук из Чачка, с намером д-иште муштулук. Кад га е баба

смотреила озго из авлије, она крене према њему, говорећи са очајем, ал потијо, да не чуе комшилук. Не мора они да знају њену муку. Баш би им било ћефчина. Каже:

– Јој, црни мој сине, шта нам се поради са пустом Миљком!

– Шта? – пресјече се човек.

Шта ли је могло да се деси отле-дотле?

Нема два сата како је био у породицишту и својим очима виђо и сестру и сестричину.

Све било у најбољем реду.

Милка пресрећна.

Увек је говорила да би више вољела да буде јопет ђевојчица.

А беба слатка ко мед.

Четири кила и осамсто педесет.

Румена.

Црна коврџава косица.

Дугачке трепавице.

Веђе ко пијавице.

Ма, ко упис.

Сто му јада прође кроз главу.

По изразу бабиног лица види да е неки велики белај.

Не зна само, да л се нешто страшно десило Милки, не дај Боже.

Или беби, Боже сачувај и саклони.

– Шта е било, башо, кумим те Богом?

– Јопет женско ђетуриште!

ЗДРАВИЦА ВИКТОРУ ТРОИЦКОМ

*Драћи младенци, драћи кумови,
Блајочасћива браћо и сесћре, йомаже Бої!*

*Ево, дижем ову чашу рујна вина
Да наздравим блајочасћивима:*

*Ако ћу се о йоретћку давий
Александру Троицком ћу здравий:
Здрав си Пашо! — од срца йи реко,
Кад си вако йи лейо дочеко!*

*По добротћи оћу ли здравий,
Миланки ћу снајку честиййайи:
Драћа Маро,
Нек йи Бої да унучића дотћи,
Нек йи кућа йева од радотћи!*

*По стћарјетћву ако оћу ићи,
Баку Миљу не моју обиди.
Миљу с њених десетћ йраунука
Једанестћо жељно чека њена рука.*

*По јунашћву ако здравий оћу,
Наздравийу Нолу Ђоковићу!
Како Нолу, йако Зимоњићу!
И добром Јанку Тийсаревийу!*

Јер, Србију прославише светиу
Те постасмо најбољи на свету.
Са Виктором обзнанише свима:
Нема шале са правим Србима!
И Русима!

Ноле, Зики, Јанко — то је шрио
Кои нам је збиља драї и мио.
Своје чојство показаше они
Кад наш Виктор беше у невољи

Защо ћу вам ону прозбориши:
У добру је лако добар биши!
Говораху наши свети сѣтари:
На муци се познају јунаци!

Защо, нашим јунацима Нолу, Зикију и Јанку, моји унуци
ће нешто касније уручиши мале поклоне, у знак благодарности
што су јуначки бранили њиној ујка, кад му је било најтеже и
кад је био сам.

А сад:
За љепошћу дижем ову чашу
Да поздравим драћу снајку нашу!
Александру, белу голубицу,
Нашу наду, нашу узданицу!

И још дижем ову чашу вина,
У часи и у здравље драгој нам свима:
За Виктора женика нашега!
У Троицких, од свих најбољега.

Драћи мој Вићеншије,
Женише те по свим новинама,

*Разноразним светскијем дамама,
Ал у шебе једно срце има,
И то срце ти њојзи дарива.
Нека ти даривање буде срећно и вековечно!*

*Благодаслива браћо и сестре,
свајови и свадбари,
Нек да Бој да вам буду јуни амбари,
Нека васкрсли Господ ваш и мој,
Ниспошле на вас свети блајослов свој.
На вас и на ваше часне домове,
На ваше ћери и на ваше синове.*

*Нек се испуне жеље из наших снова:
Нека се лоза Троицких појтејне у веки векова!*

*Драћи наши младенци, драћа децо наша,
Нека вам на здравље буде ова чаша!
Нек вам Бој даде рода и јлода,
Свакој добра и здравој порода.*

*Да се сложише, да се обожите,
Да се волише, да се умножите.
Да вам поштеља брачна буде чиста,
Да у срцима носите Христа!
Да вам љубав и срећа цвећа!
Живели на многаја лета!*

*Изговорено у Београду, 27.12.2016. лета Господњег
на свадби Виктора и Александре Троицки²⁶*

^[26] https://www.youtube.com/watch?v=_v8F1kbaOUY под насловом: ZDRAVICA VIKTORU TROICKOM Gresni Miloje. Ову Здравницу је објавила Полишка, 4. јануара 2017. на стр. 21.

ЗБИЉЕ НАЛИК КОМЕНДИЈАЊИМА

Весело срце кућељу преге.

Народна измудрица

У ИМЕ НАРОДА

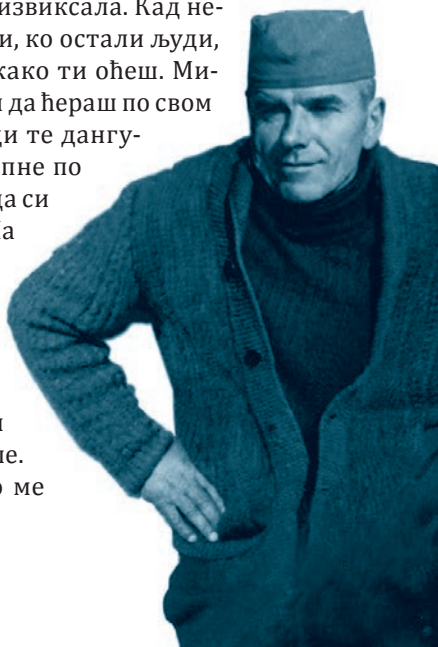
*У време „кулука”
минулој века*

Пожурде, жено, шта туцаш ваздан, виш да ћу д-ока-
сним – вели Мијодраг Миланки, која му не да д-
иде међ-људе нако каконо драго, ко нека аветиња.

Знаш како е казано, жена човека носи на лицу, а
човек жену на кошуљи. Зато е поранила сабајле, да на-
мири стоку и пиљеж и д-опреми Мијодрага д-иде том
вражјем суду.

– Еве, турила сам жар у пеглу. За трен ока ћу д-
опеглам кошуљу. Кондуре сам ти извиксала. Кад не-
маш паметнија посла. Мого си и ти, ко остали људи,
да поднесеш молбу. Но оћеш ти како ти оћеш. Ми-
слиш да су сви ко Миланка, па мош да ћераш по свом
и да правиш башибозлук. Сад иди те дангу-
би на ваком дану. Још кад те клепне по
новчанику, јефтиније би ти било да си
купијо дрва и да ниси кусур узо. Ма
каки, и да си додо бакшиш, јеф-
тиније би прошло но што си ос'еко,
а да ти шумар најпрво није иш-
чекићо.

– Шуде, море. Немој ми и ти
стајати на муку и немој ми арчити
живце. И нако ми е свега, еве, довле.
Виш да сам на три ћошка. Немо ме

макр ти уједати. Не мож човек на својој очевини д-има ни лјечка вајде ни да бидне нако сербез. Свој на свом. Направили таки закон по ком испада да сам ја неки копиан на њиној, а јок домаћин на мојој очевини. Треба ја да камчим од кое-какијег дандара и вуњара, пошушњара и џабаље-бароша да они одобре мене д-ос'ечем ја мој лужњак, мојом с'екиром, у мом имању. Они ће ваљда ваљатније од мене да воде рачун о мојој шуми. Ал шта ћеш. Немош д-имаш неке асне од њиг. Јок. Но само јад и чемер. Тавориш, вако, дан и комад. Да може и душу би ти узело. Цели живот ринтачим за њиг. Оставили нам само огризине. Дође ми д-узнем тољагу...

– Деде, викнидер гласније – стишава га Миланка – нек неко чуе, па јопет иди код судије те награиши. Него узми-де овај залогај те глоцни мено. Ништа ниси турио у уста, само гуташ те цигарчине, главе ће ти доћи.

– Ма нећу д-едем ништа. Не могу д-окусим ич. И немо да ме затракуеш. Сит сам свега. Еве, довле ми дошло. Пукоше триила. Најслађе би узо сичана, Боже прости. Морам д-итам, да се торњам из овијег стопа, да не одоцним, па потље да ме заринглају у бовару, баксем, што непошту-ем суд. Уапсили ономад човека из Дубца споради тога.

Те године учини влас добро народу. Да не би људи ишли код судије за прекршаје чак у Гучу, једном недељно судију чезом довози писар у месну концеларију и он тујна саслушава и окривљене, и с'једоке и тако то. Потље ти по поштару пошље честитку. Па се пуши. Плати, ил иди у апс толико и толико дана. Оно ти пише да мош да се жалиш, бајаги. Ако си шашав, па не знаш да врана врани очи не вади, ти се жали. Само додаеш штети приде. Па јабогме. Платиш таксу. Платиш адвоката ил неког ко е писмен да ти натрукуе жалбу. Знао то кода нас Витомир Трашевић. Он то научио од некиг ратнијег другова кад су били на Солунском вронту. Ал и њему мораш признати дангубу

ил му нешто одрадити. Таки је ред. И најпосле ништа. Појо вук магарца.

Обуче Мијодраг чисте панталоне. Рајтозне. Па попеглану кошуљу. Обу кондуре на босу ногу. Зађену буђелар у задњи џеп. Узе коверат с позивом, цигаре и машину, натуче шајкачу и изађе из куће. Љут ко шаран. Повуко ћоковину на ђеда му, сунце га гријало.

– Немо да се сјекираш. Нек си ти жив и здрав. Зарадићеш. Пушти иг нек се наале. Немој, молим те, нешто да им ланеш, па да те ребне по џепу. Да начиниш јопет јазук. Но заулари мено језик. Не може шукас с рогатим. Батали ћорава посла. Нек се наотимају. Све ће им то одњети белај. То ти јамчим ја, ијако сам женско. Доћи ће и њима, гурсузима, црни петак. Удариће иг нека чума, па ће ондак они јектати од муке. Ничија није горела до зоре.

Лакну мено Мијодрагу. Згодно се разблажи. Мисли се: Вала Богу што ми даде бар овог меродавног иксана који ме разумије колко било. Инако се све уротило противу мене. Не би човек жалијо, споради ње, и да истрпи и оно што се трпљети не може. Мешчини да е нека караконџула, да е наџак, јал језичара, лашње би ми било. Какиг све акрепа има, дабоксачувај. А она се потретила меродавна. Не жвоца. На ране да е привијеш. Алал јој вера. Не даде нам Бог ћечице... Шта ћеш, тако нам паде у исе. Таки нам усуд.

Иде он, тако, путем и присјећа се коекакијег зулума. Те нагнаше ме три пут на акцију. Брчко–Бановићи двапут. И Шамац–Сараево јанпут. Добровољно, веле. Ајде де. Аргатовак без ајлука. Па, потље, вамо ударе порез. Па прирез. Па трошарину. Па коларину. Па откуп крвави. Узму џабе и свињче, и овна, и пшеницу, и компир, и... шта им се ћефне. Чиста ајдучија. Не мош да им надаш џевапа. Да мож и душу би ти узело. Но, срећом, то бар не може. Па потље уведоше кулук. Огротик се о веселог Врања

претоварајући га камењом из рјеке кад прависмо џаду. Изломисмо и канате и руду. Искидасмо запрежнице. Пуче јанпут и бијончуг. Бије, јадничак, из ћустека по онијем локвама. Оће ам да прсне. Па све јекће ко иксан. Дошло ми било да арлаукнем из петнијег жила. Ал, ајд, све мислиш засвираше, па ће ваљда и за појас заћенути. Јок, брате. Све горе и црње. Црно без ич бјелог. Направило од тебе пачвару и готова ствар. Алаво то. Оте црно иза нокта.

Е сад, оно мош де се пресалдумиш па да почнеш да им кулизиш, да правиш коекаке марифетлукe... Да лочеш ш њима, па с'утрадан нако мамуран д-идеш да им узмеш муштулук тако што ћеш д-опањкаш каког поште-ног човека кога они кулак зову. На њиг су имали посебан пик. Одма бидне друкчије. Постанеш им друг. И ондак ти моментално лакне. Мање даџбине, лашње деонице на кулуку, мањи разрез за откуп. Још ако те учлане у партију, не мож љепше да бидне... Могу да ти дадну неки посо у задрузи, ил неђе, па да радиш с плајвазом, с некијем пу-сулама и тефтерима и да биднеш рат убога. Ма нећу да се лижем с дандарама и готова ствар. Проћи ће, ваљда и њина сила... Нико мој никад и ниђе није профућко веру за вечеру. Не дам ни ја, па да би на кози оро. Да би на дрљачи спаво. Да не би имо шта да приставим на прочевље.

И тако, док се Мијодрaг бијо с памећу, прође време и он пристиже месној концеларији. Под багреном човек бацио на траву неку пелерину, разбашкарио се и чита неке новинчине.

- Помоз Бог! – вели Мијодрaг.
- Здраво – одговара онај што с'једи.
- Јел стиго онај ништак?
- Који ништак?
- Оно говно из Гуче?
- Кое говно?
- Како кое? Судија.

У томе се из канцеларије помоли цгољав човечић, пискавог гласа, говорећи:

– Друже судија, испрего сам коња. Положио сам му и ја сам спреман. Ви, кад решите, изволте.

Скамени се Мијодраг. У моменту беше сагубио аваз. Ко да си му аперисо језик. Једва се прибра.

– Изволте, друже, видим да ти се жури. Како се зовеш?

– Мијодраг. Мијодраг Стевановић, гсин судија.

На саслушању скукуњио се Мијодраг и објаснио поштено да е ос'еко свој лужњак да би приврљезио и склепо мено кошаре за овце. Запатиле се, вала Богу. Мено, мено, па се облизне. Кад гој се која близнила, даво сам алвалук комшијама. Ваља се. Једна ми се, неш ми веровати, отројанила. Вала Богу, пуна кривињара. Ал она оронула па се прибојаг да иг зазимим у њојзи. Ако бидне како југовине мож да се скљока, па да иг поубија. Ма није ми само споради јазука. Но грота би било, гсин судија, ако се сроља озго на њиг д-изгину според мене жива. И то су ти Божја створења.

Знаш како су умиљате. Турим ја, пођекад, мено сочице вако у шаку. А оне лижу. Ма само што не прозборе, два ми ока. Ко неки иксан, душе ми мое. Знаш како су им окице? Тужне и умиљате. Ко у неке ђечице, љеба ми и соли.

А кад јагњадма однесем мекињица, само што се не осмену. Па кад полижу, почну да ђипају око мене. Дошла нако пустошна, па се умиљавају, реко би су бенечад. Ма милина ти поглати. И кад одвркну, жао ми да иг залучим. А напредују, вала Богу, на замерак. Ко из воде, да зло не чуе.

Кад иг испуштим у сампас, па потље пред ноћ оћу да иг сагнам у-тор, само иг вабнем: *џрс-ојце* – ете иг из онијег

стопа. Ко под команду. Све у-трк. Па, ет, ко велим, севап је да им мено чеклеишем кошару.

А од онијег овршака и окорака, реко, да зготовим дрваци за-зиму. Да не чекам арлауцу. Отањила гомила на дрвљанику. Знаш како ти је у сељачкој кући, дрва се арче и љети. Те узвари, те усири, ђа испеци мено љеба, ђа скувај каког смока, ђа забрчи меће свињама...

Таки ти је сељачки живот.

И ђумара ти лашње живи но он, пусник.

Славе ми мое.

Устаеш ан запјевају трећи пјевци, сабајле.

У разасвит.

И табанаш поваздан.

Потипко, од кад зађосмо у године, ал не стаемо, ко вода.

Нит лјежемо кад се смркњава, но ћерамо још тамо оохо.

Почну ћукавци да се дозивљу, ми још на ногама.

Према вењеру муземо краве, крунимо жито и коешта.

И кад приспиш, мешто да спавнеш ко човек, тучеш главом до-неко доба ноћи.

Премишљам се ку-ћу и штаћу. И како ћу.

Цео боговетни дан трапај, тегли, риљај, копај, коси, пласти, цјепај...

Тирјанишем и ону моју веселницу, не зна ку-ће прије.

Пођекад се у журби, нако дрјемован, скрџумам те награишем.

Кој те пита.

Поглај ми руке.

Квргаве и избраздане, реко би идем са Солунског вронта.

Мученичке.

И?

Ђе си бијо?

Ниђе.

Шта си радијо?

Ништа.

Дан и комад.

И то ти је, па смочи.

Сацгали смо начисто.

Крпи и трпи.

Нисам ти ја неки трошакли човек, ал једва се састави крај с краем.

Рад би био да сподигнем мено споменичка за живота мене и оној мојој мученици.

Да нам се не сатре траг баш начисто, ко да нисмо ни били.

Имали ми комшију. Неки Љубиша Савић. Од мое до те његове куће није диље но ко одавле до на Школско брдо. Доље према Трашевићима. Имо он добру жену – Добрилу. И они ти бијагу, вако, ково ми, бежђетни. Сподиго он спомен њима двојма, за живота, на Зимоњском гробљу. И натруково како никог не оставише иза себе и коешта. И на крају тог писанија стоји вако, од слова до слова: *Ко оће свећу зайалићи из гроба ће њима захвалићи Љубиша и Добрила.*

Кад гој ме пут наведе у Зимоње, понесем свећицу те им запалим.

Бог да им душу прости.

Кој зна да л ће се ико сјетити да мене и Миланки запали свећу кад се преставимо.

Кад гој им запалим свећу, скотрља ми се суза низ образ.

Не знам што.

Да л споради њиг.

Да л споради нас.

Бога ти питај.

Него, да ти не архим време, гсин судија. Нисам имо кад д-идем у Шумско газдинство да подносим ту вражју молбу. И није ми шумар очекићо. Што јес јес. Платићу колко велиш да е поштено.

Премда, гсин судија, нисам ја премећио, на прилику. Нити ос'еко у државном, не дај Боже.

Јок, брате.

У мом, што ми је још од ђеда остануло.

И нисам ти ја то урадио да би избега да платим дијурину шумару.

Ма јок, славе ми мое.

Но нисам имо кад д-идем у Гучу, да дангубим.

Неокосан сам, гсин судија.

Само ја и она моја мученица.

Ми смо ти распети на стотину страна.

Рекок ти, не даде нам Бог порода, те нема ко да нас одмјени нилјек.

Ко два чамора.

Диринчимо и таворимо, дан-ноћ.

За волики посо треба снажурина.

А ми – два крмеља.

Спрчили се ко за двје-банке сира.

Да смо задружни, ко што има, па да се шурка.

Вако, не знаш куш прије.

Скапасмо од-рада, ако ми веруеш.

Шта ћу, из ове се коже у другу не може, што вико онај.

Казни ме.

Инако сам кажњен.

Не мож горе да бидне.

Мене ти је, канда, на водици суђено да ми се угаси славска свјећа.

А за оно што забраздик и ланук малоприје, под багренем, ребни ме колко ош.

Ма за то ми одалами до балчака.

Немој да се тујнак замаријаш и забашураш ни да ми
прогледнеш кроз прсте.

Кад сам испо задрт и пуштијо ову погану језичину
да лампара како-но-драго.

То ћу да платим апетитли, како знаднем и умљеднем.

Но знаш шта ћу да ти рекнем нако човечански?

Извини, нако ко човеку ти кажем.

Нисам ја то мишљо ништа спроћу тебе ко човека.

Овога ми крста.

Но знаш, нако поштено да ти речем, ми сељаци ти не
бегенишемо влас.

Нисам ја оно тебе реко ко тебе, но ко судији.

Кад је после десетак дана поштар доњо плави кове-
рат и он потписо осјечак, отвори и види: *Решење*. Са све
муром. Горенаке на вру стои: *У име народа*.

Шћаше да прочита на тенане.

Утом се укљешти прасе у прошће и поче да скичи.
Отрулијо прикољак и оно нође ћушнуло и протнуло главу.
Па ни вамо ни тамо.

Мијодрог стрпа оне артије у-цеп, испљуну опушак
који је догоро до усне и натрк, између трмки и трлице,
шмугну, преко прескакала, у свињску башчу...

ЦИГАРИЦА

*У време ђринудној оѣкуѣ
ѣоловином оној онамо века*

а знам ја да е правилно рећи цигерица. Ал ми кажемо цигарица и шта ћеш ти мене сад. Ја ти волим црну цигарицу. Јагњећу, прасећу, телећу. И пилећу.

Не правим питање. Кад се то пржне с црним луком, ништа љепше. Прсте д-олижеш. Бјела није ни за шта. Ваља једино у кавурму.

Е саћу да ви опричам како ме спасла, једном згодом, цигарица.

Имадем ти ја, то ми ђедовина, у Заблаћу крај Мораве, њивче ко болбона. Тријес пешес ари. Решим д-одморим земљу те посијем по пшеници ђетелину. Тројку. Кад је било у прољеће, идуће године, кренем ја јан дан по Ђурђе-вудне да покосим ђетелину. Доручкуем јајца испржена на сланини, сира, кајмака и вруће прое. Стучем двјетри чаше себице и неколко стручака младог лука. Жена навалила да понесем ручак, никако друкчије.

– Ма јок – велим ја.

– Ама, човече Божји, док пређеш преко планине, док покосиш, огладњећеш. Треба ти се вратити кући.

– Ама, женска главо, ђетелина е то. Млада, рецка. Има да е обалим ко Панто питу. Ето мене за-сунаца код куће, чувеш ли шта ти кам.

И тако, препарлам ти ја преко Бабљака с косом и отковом. Кад сам стиго у парцелу, имо сам шта да видим.

Бетелина полегла ко даска. Изгурала до изнад кољена. Очи Ђурђевудне падне киша с ветром и обали е дибидуз. Е сад колко гој ти је лакорадно косити младу ђетелину, толико има очи да т-искоче кад полегне. Да ти се слоши. Запињеш из само-самог пупка. Никако д-ишћераш от-кос. Око устију ми се окорело. Једва на једвите јаде сам ти до-мрака искосио. С опроштењом, вођенак ме згодно жигало. Сто ме вода попануло. Крстовијег мука сам се намучијо.

Кренем кући. Нако гладан. Ко кер. Одавно нисам тр-пљо ни беш чега. Кад сам бијо поред Биљегашове каване, мирише јагњетина, мешчини, ко никад. А ја ти ни нов-чаник нисам поњо. Знам ја Биљегаша, ал не зна он мене. Ако му тражим на вересију а он ме одбије, обро сам зелен бостан.

Спуштим косу пред кавану. И ков. Нећу да г-уносим унутра, да човеку реметим поредак. И уићем.

Помоз Бој – велим ја њему.

Бој ши йомою – вели он мене.

Видим у комарнику јагњенце пушкара. Види се мла-до било. Ко шумска јагода.

– Има ли шта да се појде, газда.

– Има. Еве само што е истављено јагње. Најавиле ми се неке мое муштерије из чаршије, на вечеру, па сам зго-товио да буде фришко и врућо.

– Исј, шта ти је то. То могу д-изједем сам.

– Ајде да се погодимо. Да ти сјечем тањир по тањир, да мерим и записуем. Ти једи. Ако појдеш све, ништа не дугуеш. Ако не појдеш, оно што си појо плаћаш дупло.

– Погођено – велим ја њему и бацим му руку.

Шаковасмо се, разумеш ти мене шта кажем ја тебе.

Доње он извршит тањир. Од исјека. Имало е кило и по-јако. И љеб. Јок не-јдем ја љеб. Збришем они тањир. Доправде кад је било нако при крају, једва, ал ја се др-

жим у сили и једем кобајаги апетитли. Сјече газда други. Могу да појдем назор још јан вртаљ. У вр главе. И то једва. Реко:

– Газда!

– Штае.

– Ђе ти је цигарица од овог јагњета?

– Ене је у кујни. Што питаш?

– Рецде куварици нек је испржи. Ал немо да штеди мас. Ни лук.

– Што?

– Видим ја да ми ово твое јагњенце нема ни овићка, па оћу ко човек да достоверим вечеру.

Он ме погледну и одмери. Мора да е угледо у мене велику и изјелицу.

– Не бој се – рекнем ја – цигарицу ћу да ти платим поштено.

А он ми вели вако, ове ми ракије.

– Слушај, каже, пријатељу, да се не обрукам кад ми бану муштерије, ајде да се пишманимо. Да мењамо погодбу.

– Како велиш?

– Велим, да ти додам уз то што си појо једно ладно пиво из подрума и нек ти је кат алал.

Ја се мало, ко, устезак, па пристадох. Попик пиво и одок.

Идем успут и сам са собом ко разговарам. Рече мене, згодно, она моја жена да понесем нешто за јело. Ко ће жени повладити. Па се од све муке сјетим оне приче кад је поп треба да дође да свети водицу, а жена рекла да би бијо ред спремити ручак за ту прилику. Њен човек реко: Ма јок. Она јопет иште благослов. Он: Јок и тачка. Е баш си кукавица, вели жена. То га увредило, ал сашуће. Кад је поп дошо и осветио водицу, сједну да попију каву, он извади новчаник да плати, па ће упитати:

Е Бога ти попо, кажде ми чија рјеч у кући мора да се држи.

Па, чоек је глава куће. Еванђеље учи да жена треба да се боји и да буде послушна мужу.

Па, јабогме. Наврла ова моја да спремимо ручак за попа. Ја реко, ма јок жури он, треба обиграти волико село. А она ти мене ни пет ни шес, те ваки си те наки си.

Знаш како, паметну жену ваља послушати – рече поп.

Сам се мислим: Вала баш попе, право си казо, ал не би то реко ни за како паре.

Сјутрадан кад сам пошо да преврнем ђетелину, понесем шерпицу кајмака, дваестак јајци, влашу љуте ракије, оне из растовог двестака. Има јој пешес година. Жута ко дукат. А по вр'у се уватио ћенар. Брат брату имала е преко дваес гради. Турим буђелар у задњи џеп и кренем. Кад сам намино у Заблаће, одем право у кавану. Биљегаш с'е-ди с двојцом људи. Немадијаше нико више. С'едок за астал до њега и рекнем:

– Газда Никола, питај шта пије кавана. Све на мој рачун. И мене једно пиво.

Послужи он оне људе и доње мене пиво. Ја из торбе извадим кајмак, јаја и ракију на астал.

– Еве, ово сам ти доњо на презент, нако з-душе. Нек ђеца испаруче чинију, кад се вратим довече, свратићу д-узнем. И влашу да ми вратиш.

– Што то? – пита он.

Ја му испричам шта ми се десило ш-ђетелином и мојом косидбом и да нисам имо пребјене паре. И да није имало појма да појдем цело јагње. Реко, једва сам појо и оно што си ми доњо.

Тако ти се сити исмијасмо.

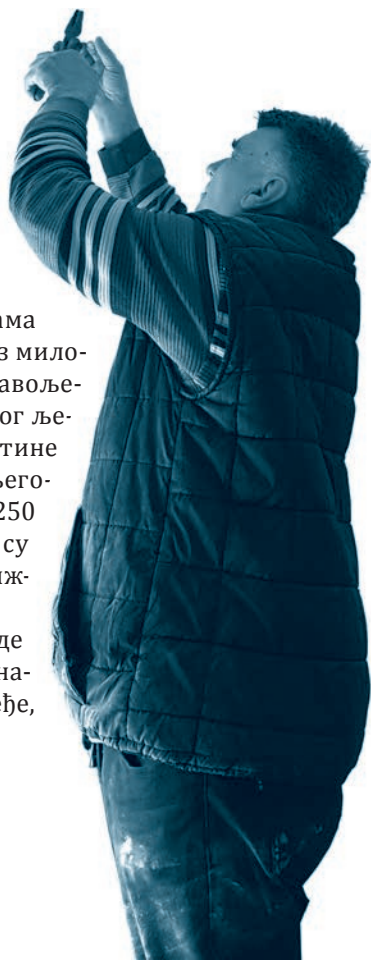
И обредисмо још по једну туру.

ЗГОДЕ И НЕЗГОДЕ ПО НАДОМИРУ

*Од шесет и неке
прошлог века, ђа вамо*

У време оно кад се у драгачевском селу Горачићи уводила лектрика, на службу лектричара бејаше постављен Надомир. Витко, црномањасто момче, зеленијег очију и лјепе памети. Родом је неђе отуд с Каблара. За сваког је имо лјепу рјеч и трудио се да изиђе у сусрет људма кад гођ је мого. И колко е мого. Свико с нама коно да е тујнак рођен. Сељани су му из милоште пређенули име у Наде. Стари су га завољели због његове доброте, девојчурци због лепоте, а момци су му се дивили због вештине пентарања по бандерама, а нарочито његовом моторциклу марке Ђук, кои је имо 250 кубика, и кои је био најбржи сотвор кои су икад виђели својим очима. Кад прозвижди путем, тица му равна није.

Е сад ћу да ти опричам коекаке згоде и незгоде кое е он проживљо вође међ-нама, или што нам је испричо коекад и коеђе, нако, у поверењу.

КАД ПЈЕВАЦ РАНО ЗАКУКУРИЧЕ

Елем, једне зиме, док је Надомир још учио школу у Београду, допутуе он *ћиром* до Јелен Дола. То е била најближа станица његовом селу. Како е *ћира* од Београда до Јелен Дола клецо аман девет сати, бијаше глуво доба ноћи, кад Надомир изиђе из воза. Помрчина ко тјесто. Не види се прс пред оком. Подиђе га нека језа кад помисли да мора д-иде кроз шуму, па реши да уиђе у чекаоницу. Тујнак се он шћућури поред вруне која е тињала еда би сачеко разасвит. Кад би глуво доба ноћи, види он кроз шалтер да е отправник задрјемо. А што и не би кад тек ујутру има следећи воз. Отежаше и њему капци и он се згрчи и приспа, ноће, на клупи. Трже се кад чу како неко трупћући отреса снјег с обуће. Уиђе крупан, бркат човек. Нешто се узловрједијо и узврпољијо. Љут ко рис. И он ти се узодо по чекаоници гунђајући: *Заклаћу ја! Ђу да ја закољем и шо шио ђрије. Часа нећу часиши.*

Правећи се да спава, Надомир га кришом, жмиркајући, скрозира. Види људескару ко див. На ногама му гумене чизме с дугачком саром. Нолике није виђо. Горе бунда од цираде с крагнглом ко да е турио јагње. Ма како јагње, ко двизан. Бунда раскопчана, па се види да е с унутарње стране овнујско руно, а доље пала преко чизама. Аман до чукљева. На глави шубара по којој се уватило иње. Очи ко да су мено закрвавиле. Ко да е мено, нако, шандрцно. Да л има испод

оне бунде сабљу ил неку ножекању, није виђо. Ал да е нешто од то двоје имо, или неки буздован, смео е да се закуне.

Надомир се упрпљо размишљајући о томе како је ово зликовац и ког ли ће заклати. Свашта му е пролјетало кроз главу. Шацуе га нако кришом. Личио му на Марка Краљевића. Ал, јопет, не би Марко без везе неког закло, сем Турчина споради зулума. Није то ни човечански ни јуначки. Да л је Муса Кесаџија имо бркове? Он би мого бити така рђа од човека. Бијући се тако с памећу, Надомир је погледо, полагачкиц и непреметно, ђа лјево, ђа десно. И смишљо куд би мого да шмугне ако бидне стани пани. Ако загусти. Осмотрио је врата. Обадва прозора. Па врата од концеларије... Престравио се, што јес јес. Прецрко начисто. Згодно е ос'ећо како га вата драт и подилази нека језа од страсти. Никако ноћ да прође. Дужа но царева година. Кад би тек нако пред-зору уиђе у чекаоницу следећи путник. Он се, поименице, обрати бркајлији у чизмама:

– Помоз Бог, Вујадине!

– Бог ти помого, Богдане!

– Богме си ме јутрос предукитрио. Стиго си прије мене, што ти није бастало.

– Шта прије тебе? Дошо сам има више од три сата. Дрјим вође ко кљусе за празним јаслама. Заклаћу га, нема му спаса.

– Шта то причаш кумим те Богом? Немој, тујнак, да свираш уз батину.

– А, оћу да га закољем, нема му друге.

– Кога, бре, да закољеш црни Вујадине? Шта то булазниш тако ти љеба и соли?

– Шта кога? Пјевца. Цјелу ноћ вође проведок, не наспавак се ко човек, зато што он запјева прије времена.

Сад Надомиру лакну.

И тек је сад разумљо што е његов ђедо пођекад говорио: *Пјевац, који најпрви закукуриче заврши у лоницу.*

АСТАЛСКИ САТ

У време оно били су модерни асталски сатови. Свака отменија кућа је имала асталски сат. Тако су га звали, иако га е ретко ко држо на асталу. Обично е стајо на специјално израђеној поличици. А најчешће у малој кућици са устакљеним вратанцима, која е висила на зиду наспрам прозора. Ти сатови су имали једно или чак два звона. И добро су се чули како чукају: тик-так, тик-так...

Једне прилике, неђе о Међудновици, пошље баба Даринка по Надомиру паре да јој у Београду купи асталски сат. Ал му накричи:

– Еве ти паре, ал виђи, мој сине, д-има два звона.

И да бидне што већи.

И да му бидне згодна варба.

И да се што боље чуе.

Није важно да л показуе време сат вамо, сат тамо, не журим на воз. Само нек добо чука.

За оно ресто пара, што ти прекостане узми ми влашу гаса и влашу зитина.

И поведи рачун, мое дјете, да ми успут не сатарिश сат.

Ил да ти га неко не здипи, далеко било.

МАНИ ДА ТЕ ЧУЕМ

Јанпут се Наде возио с директором Задруге, Милисавом, државном фићом. Ондак су ти државне лимузине имале црвене таблице. Кад су били на Царевића брду, стоји поред пута Гина Неђељкова. Удесила се и маше директору еда би овај стао да е повози. Шћела д-иде у Гучу да купи неке марде и д-узгредно прозумба каишове на кондурама.

Милисав јој одмане руком и прође.

Кад је с'утрадан Гина дошла онамо школи, срети Милисава и укори га:

– Ти мене не шће да станеш јуче да ме повозиш, но идок пешке чак до Гуче. Пуче ми цео дан. Могла сам сто послова виђети.

– Па откуд сам ја знао да ћеш ти у Гучу.

– Па јеси виђо да сам ти машала руком?

– Јесам. Мано сам и ја тебе.

– Па јеси ми мано, ал ниси стао да ме повозиш.

– Веруј ми, јесам виђо да си манула, ал нисам чуо што си манула.

ПРИШИПЕТЉА

Једном добром човеку реши Наде да разведе струју по његовим грађевинама, за време, како ови платежници то зову, викенда. То ти они измислили да нераде суботом и неђељом. Згодно су ти њиг двојица стајали. Баш се, оно, пазили. Наде то решију да му уради нако. За ништа. Без икакве накнаде. Домаћин само да покупе материјал који му е преписо.

За узврат, он сопшти чељадма да се спрема мало боља рана. Ко за госте. Вели, кад неће човек да наплати, да му се тако одужимо, колко било. Тако и бидне. За доручак добра гибаница или пиле на компирићима и тако то.

Опазио то комшија, нако од сента, па ће, у време доручка да бане, баксем неким послом. Права пришипетља. Убаштра се нако потуљено. Прави правцати чанколиз и шуњара. Не мош да га се ратосиљаш.

Има људи који нису образли и немају стида ни за нокат. Кад је човек образли, како и треба да бидне, он ти не би уишо незван, ил на неку џабану ни за каке паре.

Из добријег домаћинскиг кућа никад младићима старији нису дозвољавали д-иду у кокањаре. То е, говорили су, испод части. Јел је незвану госту место за врати-ма. Знаш како вели Еванђеље: Кад те ко позове на гозбу, не сједај у зачеље, да не буде међу гостима ко старији и

пречи од тебе, да не дође домаћин да ти рече: *Дадни месѿо овоме*, па да постиђен одеш на ниже место. Него кад те ко позове и ти дођеш, сједни на последње место, да ти каже кад дође онај који те позва: Пријатељу, помакни се навише. Онда ће ти бити час пред онима који сједе с тобом за трпезом. Јербо, сваки који се подиже, понизиће се, а који се понижује, подигнуће се.

Јок, навикло то на џабалук, да шћапи нешто на муфте. Изјутра иште јеге, а у време ручка га врати и бозна како се зафаљива. Ондак пред вечеру дође за ђељку.

Кад је сјутрадан о доручку било и кад је стварно прећерала дара меру, каже домаћин жени: *Еве оној нишѿа-ка јойеѿи. Сакри, вели, ѿу шейсију с ѿбаницом док ова најас оге*. Како е домаћица у рукама држала крпом омотану тепсију, она е у моменту ћушне под кревет. Пошто е кућа имала четири басамка, а врата бејагу отворена, комшија из авлије види све коно на длану.

– Вала, коне, за мал не сломик врат, онамо, у твојој башчи.

– Како забога?

– Глам ја горе како ти очађавио оѿак и како трумбидим сабајле, ко у правој домаћинској кући. И у том се сврзем о неку гранчицу. Држ, држ, оћу да побрљим на нос и готова ствар. Лећо сам, неш ми веровати, ко одавле до оне тепсије.

– Добро си прошло. Него, ајд у кућу да вруштукуемо с мајстором. Сад је жена иставила гибаницу, па турила да мено одане.

Уиће он и сједе за астал сербез. Прије мајстора. И надека се ко да е из глади изишо. Ко сироче о задушницама.

ОВЕ, ОНЕ И ОНЕ ОНАМО НЕЋЕЉЕ

Како е уведена струја, одма е напуштено ручно стругање грађе кое се вршило тако што се трупца наваља на дрвену рампу, па се ондак уздужним тестеретом с разбојом струже. Најпрво се узме вунен канап и умочи у оварбану воду. Она се обично варбала истуцаном циглом. И ондак се оконча тако што један држи они канап на једном а други на другом крају трупца, куда треба да бидне рјез. Ондак се канава, која е била умочена у ону оварбану воду, затегне увис и пушти, те пљесне по трупцу. И тако остане данга по којој се потље управља тестере. То ти је уздужно тестере са разбојом.

Знаш, има бичкија, којом стружеш усамо неку даску ил мањи трупчић. Ручно тестеранце да не рачуњамо. Вамо, јопет, имаш попрјеко тестере кое вучу двојица. Шњим се струже дебло у шуми и после престругуе на трупце одређене дужине.

Ђе рекок попрјеко тестере, то ти је посебна прича. Неко га зове кладара. Земајле смо поваздан по дојица радили с том кладаром. Мош мислити колко срце мораш д-имаш да би вуко тестере ваздан. Још ако није добро разметнуто и наоштрено има да ти присједне мајчино млјеко. Потље смо се извештили па смо носили јеге у шуму. Кад почне да глаба ми га мено манемо, те му изоштимо зубе.

Него, почек ти причати о овом уздужном тестерету с разбојом што га вучу тројица. Двојица доље под трупцом, а један горе на трупцу. Овај што е горе води рачун да рјез иде куда е окончено, по оној обиљеженој данги. Тако ти се трупац изталпа на брвна. Јал на греде ил рогове. Зависи шта ком треба.

Елем, кад је стигла лектрика, неки људи набаве бансеке. Једна од тиг стругара је имала сталну налогу, зато што тај стругар, Милое Јоровић, није бијо мајстор, но мајстор и по. Мајсторчина. Кад ти он иструже рогове за грађевину, стое ко пушка. Ако стружеш летву да заградиш авлију, његова буде затегнута ко тамбура. Да би могло и увече да се ради, зовне тај домаћин Нада да му спроведе каблове под надстрешницом и да постави фасунге и испривија сијалице од двеста свјећа. Вели:

– Наде, не питам шта кошта, ал оћу да се види да могу да нађем иглу, ако би испала војнак у струготину.

Крене Наде на посо. Бијаше то неђе по Прокопљу. У томе долази Ранисав. Изби оздо уз удут.

– Помоз Бог људи.

– Бог ти помого.

– Газда Милое, имо би д-истружем пешес кола трупаца, стржевијег. У талпе. Д-идемо на седмицу ал осмицу. И д-окрајчимо. Рад сам да направим грађевину од брвана, ако Бог да. Па дођок да видим с тобом кад да догнам. И пошто ће да бидне.

– Виђи вако стоји ствар – вели њему Милое, нако сталожљиво. – Ове, оне и оне онамо неђеље нема појма. Изобећавао сам људма. Е, потље наиђи, да се здоговоримо.

АКО НЕ ЧУЕШ, НЕ МОШ НИ ВИЂЕТИ

У зао час наиђу Наде и Обрад звани Брацо поред куће М.П. У авлији циганлук невиђен. Не зна се да л горе галати М. или његов комшија П. Јан другом ређају на камару све по списку. И помињу јан другом ужу вамилију на специјалан начин. И иментују, д-извинеш, у шта. Не мож бити грђе. У том, дође до битке међу њима, тамо њима и далеко било.

Потље ти се тујнак упетљала милиција, па суд, па сто јада. Заведу за с'едоке Нада и Браца. Брацо не би вољо д-има посла с ништацима, а ни с милицајцима. Дошли му главе у Сремској Митровици, кад је робијо после четрес шесте ко народни непријатељ и симпатизер краља. Јан-пут, кад је тражио Нушићеву улицу у Чачку, никако да е нађе. Види милицајца и каже:

– Цајац, ђе бијаше Нушићева?

– Нисам ја цајац него милицајац.

– Слушај, ако ош да ми речеш, реци нако ко човек чо-веку, а ја ти не могу рећи оно мили па таман не нашо до с'утра.

– Што, шта ти имаш спроћу нас милицајаца?

– Ма нем ништа, ал сте ми однемиљели право да ти рекнем. Кад гој Тито намине вамо од Љига према Чачку, ови твои ме апсе док он не прође. А и кад сам бијо у

Сремској Митровици нисам иг бегенисо. Ни ја њиг, ни они мене.

Елем, Наде исприча судији шта е виђо и чуо и изађе у кодник, да сачека док се саслуша Брацо. Начуљи се он според вратију и згодно чуе како Брацо одговара на питање судије.

– Да ли сте ви, Обраде, тог и тог дана, око толико и толико сати, прошли са Надомиром тим и тим путем, поред куће тога и тога?

– Јесам, гсин судија.

– Нисам ја, друже, господин.

– Извинте, молим вас. Знам да су земајле судије били господа. И то баш, баш.

– Опишите нам шта сте тог дана, који поменуемо, чули и видели.

И тујнак, Наде, научи једну лекцију. Јер, Брацо, као искусан човек, неће да се петља у коекаке бљувотине и да дангуби по Суду. Те ти он вако одговори на судино питање:

– Умал да јопет севим па да речем господине.

– Правилно се каже: *друже судија*. Ми се и шефу државе обраћамо са *друже*.

– Знате како, моји другови су углавном изгинули у четницима. Они кои нису шћели с нама изгибоше на Сремском вронту. Неколко њиг ми помрје по затворима после рата. Тако да сам ја осто без другова, како гој окренете...

– Оставимо сад то, одговорите на питање.

– По том питању, вако стоји ствар. Тачно е да сам ја тог дана прошо поред те куће која се налази с лјеве стране пута, гледајући озго одакле смо ми наишли.

Али, за време рата, у време оно док сам ја још бијо као дечкић код куће, још нисам бијо отишо у четнике коима је команддант бијо мој чича Новица, Бог да му душу прости – и туј се Обрад прекрсти, ал га судија прекиде:

– Друзе, ово је судница СФРЈ, ово није црква и овде се не можете крстити.

– Опростите молим вас. Некако ми ово све чудно. Некад су се државне вође и судије заклињале над Еванђељем, некад су судије били господа, некад онога ко е шашав нису питали „Јеси ли ти луд” него су га питали: „Јеси ли ти крштен”, не било вам примењено, гсин, овај, друже судија...

– Молим вас вратите се на питање.

– Ја, ја. Оћу. Реко још нисам отишо код стрица Новице...

– Ама оставите стрица, човече. Поготову што е он на-родни непријатељ.

– Како коме. Елем, наићу у време оно Бугари, прокле-ти, и почну да пале наше село. Ја ти станем пред оног туту Бугарина да га човечански замолим да ми не запали качару. Мислојо сам да му објасним да он од те мое замуке и штете неће имати никаке вајде, а он ти мене распали кундаком неколко пута.

– Ама човече, оставите тог туту Бугарина, одговорите ми на питање, шта сте видели и чули.

– Оћу. Оћу. Од тога ти ја имам овај ожиљак, еве вође, над усном. И од ондак сам ти ја потврд на ово лјево уво. Казти, приглув на њега. Више на то уво не чуем но што чуем. Па како се та кућа потретила с мое лјеве стране, то ја нисам мого ништа чути. А како нисам чуо, то нисам мого ни виђети.

ЗАРАДИЛИ КО ЧЕЛА НА БРУСУ

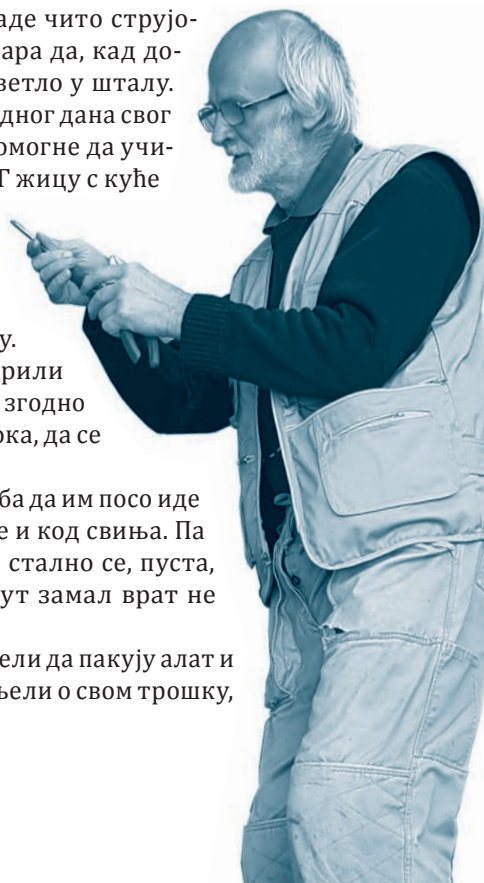
Једне прилике, кад је Наде чито струјо-
мере, замоли га баба Мара да, кад до-
спи, дође да јој уведе светло у шталу.

Обећа Наде. Позове он једног дана свог
колегу Душка Срђића да му помогне да учи-
не севап баби. Затегну они АТГ жицу с куће
на шталу, уграде конзолу с
керамичким шољама, напра-
ве фасунг, привију сијалицу
од 60 свећа, ударе прекидач
и то онај „о-ге“ – све по пропису.

– Јој, ћецо, кад би ми ударили
тако и пред шталу много би ми згодно
било, кад се увече намируе стока, да се
не заврзуемо по мраку.

Кад и то уредише, види баба да им посо иде
руке, па иг умоли да то нареде и код свиња. Па
у качару. Вели кад одем тамо стално се, пуста,
сврзем за неку шедрњу. Јанпут замал врат не
сломик.

Кад су све завршили и почели да пакују алат и
остатак материјала који су доњели о свом трошку,
вели им баба:

– Јој, ћецо, вала ви ће чули и ће не чули. Дабогда се усрећили. Срећа ви пјевала. Да вас нудим д-останете на вечери, знам да журите. Окраћо дан. А да вас нудим да платим, знам да нећете да наплатите. Ал бар да вам баба дадне по коју дуњу. Има да вам, на-љепту, замиришу собе.

Тако су Наде и Дуле на свом првом хонорарцу зарадили ко чела на брису.

Ал што јес јес: валила иг баба Мара по селу на сва уста. А и диље, кад оде на пијац и коеђе.

Те како су златни.

Те како уста имају а језике јок.

Те како не шћаше да вечерају, но се снебивају, а она иг нудила.

Те како не шћедоше да наплате ко да се не ваља, а она иг ћерала по авлији д-узму паре.

Те благо мајкама кое за њиг дадну шћери.

Имаћеју више среће но памети...

Кој ти га зна и да л би се Наде и Дуле иженили да иг баба Мара није окивала у звезде код коеког.

Коекад.

И коеђе.

БАБА АНДРА

У Надовом родном селу живљаше у време оно баба Андра. Бејаше превалила деведесету и наминула онамо к стотој.

Човек јој умро порано. Кад гођ је нешто требало да јој се поверуе она каже: Тако ми реко мој покојни човек, Бог да му душу прости.

Е сад ко би посумљо, нек иде па нек проверава.

Ђеца јој се порастурала по бјелом свјету. Дођу кад узмогну, ал то ти бидне, нако, с мјене на уштап. О благоданима, и то ти је.

А она имала згодну нарав.

Викаше: Јој, пустој мене, не знам ку ћу прије да се ђенем. Имам стотину послова. Ал најпрво ћу д-идем мено да прилегнем.

Валила се како јој најчешће сврати Наде, кад гој пође навише у Каранце, или кад се озго враћа.

Никад, вели, очију ми мојиг, није прошло да не сврати. Никако друкчије.

А ако нема кад да сврне, он свирне.

Ова моја пашчадија нит свраћају нит свирну.

ПРОСИДБА

У позно Надомир једног постаријег нежењу. Ал он бијо стварно мено искочијо из винкле. Ђед и отац му добри људи. И домаћини. А он се потревио некако тупаљ. И ће гој га одведу да праве питање за ђевојку, он упропасти кад нешто рекне. Јампут му сопште, кад су пошли да праве питање с оне стране планине, ће иг нико не познае да само шути. И кад ђед рекне: *Да видимо иша вели момак?* – он да рекне само кратко неку нако крупну и озбиљну рјеч.

Кад су се старији све здоговорили и око свадбе и око рува, каже ђед будућег младожење:

– Е па драги пријатељи, све се лјепо и згодно здоговорисмо. Да видимо шта кажу ђевојка и момак. Шта велиш ти ћери? – пита ђед будућу снајку за унуком.

Она, обали очи к земљи, зацрвење се у образима ко булка и вели:

– Како кажу тата и мама, тако нек и бидне.

– Алал ти вера – вели ђед.

Ђеду се од милине неке раширише груди. Чини му се да ће срце д-искочи. Види да су ђевојачки родитељи и сва родбина класа људи. Нема рјеч да се каже. Наочити, карактерни, кућевници. Види да е ђевојка честита. Здрава ко дрјењ. Смерна. Кроз главу му пролјећу слике како ће

да му издоди пуну кућу унучади, да му се настави лоза. Да му се не угаси свјећа славска. Јес унук мено нако дошо шепртљас, ал шта ћеш. Јединац. Из ове се коже у другу не може. Родио се па нека га. Каки је таки је. Наш је. Пречег од њега немамо. Он нам је нада. Узданица. Даће Бог да се унучад туре на мајку. Еј, вала да ми је то дочекати, не би зажалио д-умрем они час. Неколко година протраћисмо питајући за једну по једну ђевојку, и свукућ унук бапне, ко с неба па у ребра, по неку глупоштињу и упрска ствар. Ко ћурак мотку. Ал, сад ће да бидне ваљатно. Сопштили смо му да шути. И да рекне кратко јасно рјеч двије. Ови људи су пристали. Ђевојка, и она. Нисмо им мираз ни тражили. Сами људи понудили. И то нако баш домаћински. Не могу ласно ишчекати да се у мојој авлији развије барјак. Да се оките сватови. Да загрми пјесма сватовска. Да гађамо кроз прстен јабуку. Да пијемо и да се веселимо. Да чуем ону:

*Весели се у дом домаћине,
Кад си вако лјейо дочекао,
И унука своја оженијо.*

Окрете се ђед унуку: – Дедер соколе, шта ти кажеш? У том часу е будући младожења, кроз нецану вирангу на прозору, угледно величку качару у авлији. И пошто су му рекли да кратко рекне неку нако крупну рјеч, он вели:

– Јој људи, кад би се ова качара запалила, колика би то жишка била.

Ко вели, нема ништа крупније од качаре. И тако он упрска ствар.

Ђевојчини родитељи се погледнуше и узврђеше. Миц по миц, они ти се попишманише.

А ови, с момкове стране, умал не поцркаше.

НЕЖЕЊА

И мала нека гатара Винка која дадне рецопис Раденку, окорелом нежењи, како може да с ожени. И он крене од манастира до манастира у цик зоре. Џаба Сви закључавају порте.

Сазна он да е стари калуђер, игуман Георгије, много добар човек. Душа од човека. Прави народни калуђер. И шаливџија.

Код њега ти је сваког љета долазио у гости патријар Павле и бидне ш њим по десет-петнес дана. Кажу да е туј долазијо споради двије ствари. Једно, што се тујнак, као младић замонашио 1948. године, добивши монашко име Павле по апостолу Павлу. А друго боз доброте оца Георгија. Знаш како е казано: *Сличн се сличное рагуе*.

И тако е скоро сваког љета од кад је посто Патријар 1990. он је долазијо, баксем, на одмор код оца Георгија. Туј е он свако боговетно јутро служијо Литурђије, без ђакона, без икакe помпе, и после читања Еванђеља беседијо оним његовим умилним глсом. А кад издјели навору, он с народом разговара уз чај ил каву, одговара на питања, тамо на оној устакљеној тараси старог конака.

Игуман Георгије опште не закључава порту. Јербо само се брезбожник плаши, веле, и сенке свое. Он јок. Чиста душа. Благо њему. Такиг је Царство небеско.

Елем, упути се Раденко, у цик зоре, оцу Георгију. Соњи кишица. Удрвенчијо се под стрејом од звонаре и чека. Ете ти га игуман ће-иде.

– Помоз Бог, оче.

– Бог ти помого, јуначе. Којим добром вако сабајле?

– Оче, да л би ти мени шћео да даднеш кључ од цркве д-уићем најпрви.

– Оћу, синко. А споради чега?

– Знаш кака е ствар. Родитељи ми отромавили и от-ромбуљили. Ја прегурак четрес. Не пође ми за руком да с-оженим. А они ми стално кљуцају у главу: те, оће кућа да нам се затре. Те, да е среће, коно што није, пошло би нам унуче до сад у школу. Те, сва твоја суврс се ижени, само ти оста сиђелац. Одонуд тетке кад дођу, и оне с татине стране, а још црње и горе мамине сестре, сикћу на мене и почну да цугљају: те ваки си, те наки си... Пукоше ми трпила. Ђе гој сам пробо, све се некако пробрцне и извитопери.

Да л ме неко куди? Да л ми неко уврача? Ствари, испадок ја најгори. Ожени се, стварно, свака шуша, а ја никако. Неће па то ти је. Ма нисам ти ја, оче, недотаван, ни баш неки туту-маљ ил тантуз, ал ми се не да и готова ствар. Рекли ми ако откључам врата на цркви и први уићем у њу да ћу се оженим те године. Ет, па сам шћео, оче, да те кумим и молим да ми даднеш кључ...

– Еве ти кључ, синко, ал нема ти од тог посла ништа.

– Како знаш, оче?

– Па знам. Ево ја преко педесет година откључавам и улазим први у цркву, и нисам се оженио.

ЧУДО НЕВИЂЕНО

Бијаше се раширијо глас о Наду као добром мајстору и много добром човеку. Сви су га ценили. И сељаци, и трговци, и учитељи, и поп, и ветеринар, и канцелар (шеф месне канцеларије), и они што играју билијар код Коза у кавани, и они што играју таблић у-паре. Ма сви редом. Не зна се да л је бољи, да л умиљатији, да л вреднији...

Нема шта да му манишеш и готова ствар.

Али ту идиличну причу о Наду као смерном, честитом и добром човеку прекиде Милорад Врана једног зимског дана. Беше се Наде већ оженијо и добијо ђетенце. И пошо он са женом у њејзин род. Улази Врана, нако смлатав, у препуну Козову кавану. Тамо, насред каване, стоји велика вруна из кое сулундар иде накосо до оцака. Онај кафански џагор прекиде Врана који још с врата, сав узрујан, започе запрепашћујућу причу .

– О људи љуцки, да сам јуче умро ове јаде, што виђек, не би знао.

– Шта виђе? – пита Карган.

– Виђек чудо невиђено. Сад онамо на Цогољској раскрсници стаде аутобус, разумеш ти мене.

– И?

– И изоди народ из аутобуса. И међу тијем народом наш Наде са женом и ђететом. Ја сам до данас мишљо да е то чоек над људима. Каки чоек, каки бакрачи. Није то чоeka ни веђело.

– Немо да брстиш, живота ти, док те нисам шљепио – довикуе иза астала у ћошку, Милинко шнајдер, који играше домине с Кићом. И нако љут рину оне домине одасе.

– Нисам ја од оне сорте што брсти – приши му Врана, боз тога што Милинко има надимак Ован. – Но да вам испричам шта сам смотријо рођеним очима. Горо ко ова цигара, ако није тако било.

– Па шта е било? – пита Перо Маџар, управитељ школе.

– Излази ти Наде из аутобуса и носи дјете у наручу. Она његова изиђе за њим с торбицом у рукама. У стоећем капуту. Би ми зачудно: ће иде да човек носи дјете, а жена парадира докона. Па сам себе велим, можда е узо д-изнесе дјете из аутобуса, сигурније е, да се жена не спотакне. Видим да е басамак на аутобусу залеђен и да е шљига-во. Кад оћеш, настави он да носи оно дјете, а она с оном торбицом за њим. Нијабера. Иде, нако, пртином, реко би је из Беча. Кад замакоше мимо Перове куће, решим ја да се повратим назад. Гледам од Чимбовијег вратница, до Ђоловића кућа, он и диље носи дјете. Ај што га е ижњо из аутобуса, то да разумијеш. Ајд и да узме мено да придржи дјете да она одмори руке. Ма јок, бре. Он ти носи оно дјете, а она за њим вормира с оном торбицом све доље до у доње Плазине.

Па то ти није вођенак било од кад је крмача реп искривила.

И зато велим да тујнак нема човека.

Ни лјек.

Пиши пропало.

8

ИМА ЛИ БОГА

Родисмо се да мремо, а мремо да вечно живимо.
Уклесано на спомену на драгачевском гробљу
Черговиште, Радосављевој сину Гвоздену

ИМА ЛИ БОГА, БАКО?

*Половином прошлог века кад се
мешто у Боја веровало у Тиша и Дарвина*

Пролеће поодмакло. Кише таман како Бог милуе. Не мож бити љепше. Баба Драгиња окопава башчованлук у Орници. Пуна среће што е све напредно и згодно. Усјеви се модре. Зеленшији од окрјека. Парадајз поњо наљепоту. Повезан ликом пре петнаестину дана. Има триестак тачки. Боранија изишла у вр притки, па се сили. И поћерала меуну. Купус поче да главичи. Лук ко планина. По неки струк намино да се бичи. Краставци опружили врјеже и приметили ко китина. Милина поглати...

Бабу Драгињу трже из заноса џагор ђеце. Иду из школе. Избише оздо од стублине наспрам Савине куће. Овије дана ђеју на распус. Кад су били њојзи упремасе, ко у хору, веле:

– Добар дан!

– Добро вам Бог дао, благо баби! Чекнидерте мено да ви баба нешто дадне.

Ђеца, шалакајући се, застадоше. Не прође много, изиђе на пут баба носећи у купусовом листу јагоде. Црвене и једре.

– Узмите, благо баби, кад сте тако златни, вала Богу. Ово е на сефте. Јаком зарућеле. Само поћекоја порујела.

Ђеца стидљиво узеше по јагоду. Задња узе девојчица са плавим кикицама.

– Хвала, бако!

– Богу вала, ћери.

Најочкопернији дечак се попримаче баби, па ће, нако, ко у поверењу:

– Има ли Бога, бако?

Баба се пренерази. Ко да е гром гађа. Кроз главу јој пролеће како данашња ђеца ништа не разуму. Реко би су се обезнанила, Боже прости. Рекоби су никли ко печурке. Вала није ни чудо. Учители им обезбожени. Држава безбожна. И очеви им зинули за партијашима ко да они носе крушац у задњици. Виђела жаба ће се кују волови, па дигла ногу, оће и она. Да Бог мили сачувај.

– Вала, дјете, кадар и нема, кад си то смео да ме питаш.

И прекрсти се баба. Трипут.

А онај арамбаша, збуњен бабиним одговором и изразом лица док се крстила, јопет пита:

– Што се крстиш, бако?

– Па ет. Виђела од мое покојне мајке и веселе бабе. А оне, јопет, виђеле од својијег стариг.

Одоше ђеца, а баба се приби уз обалу крај пута на којој се начоклешила стара илињача и помоли се:

– Мајко Божја, сачувај иг, омудри иг и спаси. Нису она, јадничад, крива што се родише у ово зло и безбожно време. Уче, веселничад, те школетине из којиг е ђавоља управа ишћерала Бога...

У том наиђе Анка. Иде оздо из Лучице.

– Помоз Бог, сејице.

– Бог ти помого и свако добро дао.

– Глам те онуд, како сам наминула вамо навише, ко да си нешто замишљена. Реко би ти нису све козе на броју.

– Вала и нису, ако-ш да ти право рекнем.

– Што, јадна не била?

– Ама виђа ли ти ону несну ћечицу што прољегоше.

– Виђак да замакоше.

– Замисли шта ме пита једно од њиг.

– Шта?

– Има ли, вели, бако, Бога?

– Ис^ј. Немо ништа да ти бидне зачудно. Причала ми, ономад, Босиљка како е њено праунуче дошло из школе, па се валило како е научило да е човек посто од мајмуна.

– Будибогснама...

– Мож да бидне да ти њини учитељи и нису ћеца Божја, но мајмунска, Боже ме прости.

– Дабоксачувај. Па како им је то школа, кумим те Богом једнијем? Ми кад бијасмо ћеца нисмо ни ишли у школу. Но смо учили од ћеда и бабе. Од оца и мајке. Па нећељом кад одемо цркви, тамо поп држи проповјед. Па смо тако научили, да е Бог створио небо и земљу и све што е видљиво и што е невидљиво. Па да е Исус Кристос, Син Божји, оваплоћен од Светог Ду'а и Пресвете Дјеве сишо међ људе споради њинога спасења... Па све редом: како е распет на крсту, па како је васкрсно, па како се на Спасовдан ужњо на небеса, па како ће јопет доћи у дан Страшнога Суда кад ће сви наши стари, Бог да им душу прости, поустајати из гробова...

– Е, моја сеице. Ласно е било нама кад су сви били побожни и веровали у Бога и споради тога што су веровали настојавали да му угоде. Да згодно мисле, да згодно зборе, да чине оно што е ваљатно и драгоме Богу мило.

– Право каш. Ко нема вере, он мисли да се може спасти без Бога.

– Сумњам и да мисли о спасењу. Ма јок. То само гла да се најде, напије, наужива, од данас до-с'утра. Не види то диље од носа. Кадар и да не веруе да постоји Бог и Судија свега, Боже сачувај, саклони и спаси.

– Јес, јес. Викаше покојни чикуна, лака му земља, како змија ништа не чува еда би спасла главу. Па, вели, тако и ми не треба ништа да жалимо: ни имање, ни тело само да би сачували веру. Ако њу сачуваш, и ако све остало изгубиш, јопет ћеш, вели, све стећи.

– Па ја. Мој весели тата е говоријо, да онај ко не веруе у Бога и у то да е душа бесмртна, није одвоијо од животиње.

– Знаш кад се оно чита *Айосшол* у цркви, како се тамо вели да е вера без добријег дјела мртва?

– Па јабогме. Јел онај ко у Бога веруе само на рјечима, ал не извршава оно што е он заповиђо, тај се одриче од Њега и убарабаруе се с безбожником. Мора човек и да мисли поштено, и да у срцу ос'ећа то што мисли и да ради по том ос'ећању, па е јаком ондак угодио Богу.

– Јанпут поп, у цркви, много згодно објаснијо како пут к спасењу личи на ове наше путове што воде у-планину, у-поље и коеђе. Да се, вели, не сврзеш треба д-имаш вењер који сија, ако те увати мрак. Ондак, каже, треба д-има пут прокрчен, да ти трњак не избије очи, д-оћоравиш. Ондај онај што путуе треба да бидне здрав, а јок сакат, да би мого д-иде. И кад, вели, дође на раскрсницу, треба да пита неког кудије ће диље. Да не заврља.

Тако, вели, и на путу спасења: треба ти нешто да свјетли, да се не спотакнеш. То ти је, каже, вера.

Па ти ондак треба пут. То су ти, вели, заповести.

Па ти треба здравље. То ти је благодат коју добијаш крштењом, па потље вамо постом, молитвом, исповешћу и причешћем.

Па, вели, кад дођеш до неке раскрснице – да не севиш и не залураш, питај дуковника.

И тако се, вели, човек спашава и спрема за вечни живот. Ово мено што смо војнак на земљи, то ти је само кодник да уиђеш код Судије. Е потље Суда идеш или у апс – ће су паклене муке, или у рај – ће је вечна радос, ће нема болести, сјекирације, суза, уздисања...

– Е, моја пуста сејо. Знаш ли ти да сад ови начитани ни не верују да постоји загробни живот.

– Будибокснама.

– Вала баш будибокснама.

– Дођу једне прилике нашој кући неки, што каш ти, начитани споради пописа. И кад су они виђели иконе на дувару, па кадјоницу на полици, почну д-убеђују мог човека како е вера опијум за народ, да е то измишљена ствар, да од загробног живота нема ништа. Јел, веле, да постоји загробни живот неко би дошо одонуд да то исприча... То ти је, вели обична лаж, да јој мане нема.

– Куку мене и добога. Марширасте ли те ђаволе из куће?

– Јок. Него њима мој човек исприча једну причу, коју е вели чуо од свог ђеда.

– Њима причати и ћоравом намигивати дође ти исто. Знаш да е казано да не треба бисере бацати пред свињче. Јербо шта зна свиња шта е диња.

– Ма да виш ти јада како се они ушућеше и поцрвењеше у образима ко булке.

– Ако су поцрвењели, мож да бидне да им је остало мено образа. Колко било. А шта им је испричо, очију ти твојиг?

– Каже он њима вако. Ви сте, вели, млади људи. Без-мало би унуци могли да ми биднете. Свјет не почиње ода вас и вашијег учитеља. Њега е створио Бог, Сведржитељ, у кога ви не веруете. Ал добро. То е ваша ствар. Него, да

те упитам, синко, окрете се он оном високшијем, кад си ти рођен?

Овај му одговори тад и тад.

– Ко те родио?

– Па мајка, ко ће други.

– Добро, сине, јесте ли ви учили у школи да дјете прије но што се роди бидне заметак?

А тај младић вели: то се правилно каже фетус.

– Добро, вели, заметак ил, ко што ти рече, ветус. Е мене е мој ђедо испричо, кад сам био мали, једну причицу коју сам добро утувио и о њој почесто думо.

Каже, разговарају два заметка – близанца о томе да ли постоји живот после рођења.

Један вели: ми смо овде привремено. Једног дана ћемо ми одавле поћи на далек пут у један широк, велики свјет, који ће бити много боље место од овог ће смо сад.

А његов брат му каже: ти си обична будалчина. Ко е се, вели, после рођења вратио вође да исприча да тамо постоји неки свјет и, тобож, неки живот. Кад одавле изиђемо ту е крај нашег живота. Све друго су празне приче у кое само затуцане будале верују.

Онај први га убеђује: веруј ми, кад одавле изиђемо угледнућемо светлост и разно-разне бое своим очима.

Бато, не вантазирај. Што нам се та светлост и те варбе не појаве вође?

Веруј ми да ћемо нашим уветима слушати звуке, цвркуте, говоре, певање, свирку разнијег штрумената...

Ајде, брате, не залуђуј се тујнак без везе.

Веруј ми: нашим носевима ћемо мирисати разне ми-рисове.

Бато, молим те престани да лудуеш.

Тамо ћемо јести разну храну нашијем устима...

Ти ниси нормалан, па зашта нам служи пупак и пупчана врпца.

Тамо ћемо путовати на велике даљине, преко брда и планина, преко гора и мора.

О, затучани и заведени створе. Па зар не знаш да би, кад би то било могућно, заврљали? И зар не знаш колика нам је пупчана врпца? Па ће би она могла да довати те силне даљине?

Бато, веруј ми кад се родимо, ми ћемо виђети мајку која ће нас грлити и љубити, привијати нас уз своје груди, шапутаће нам и тепати, певаће нам успаванке и вољети нас коно што нико никог не воли...

Е, мој брале, који си ти залуђеник. Како можеш поверовати да постоји нека мајка, која ће те мазити и пазити, вољети и тепати, љубити и грлити? Од тог посла нема ништа, кад ти ја кажем. Нема то везе с са здравим разумом. То е чиста будалаштиња... Да мајка постоји, ми би је досад виђели и чули.

И, једнога дана роде се ти близанци.

И ондак заплачу.

Онај први од среће.

Онај други од стра големог.

Ето тако, синко мој – вели им Радосав – тако ћемо и ми једног дана отићи из ове долине суза и уздисаја тамо где је радос вечна, из овог свјета у један љепши и бољи свјет. Из овог кратког живота који је бијо, доправде, дужи од оног док смо били заметци, ал ипак кратак – у живот вечни. Ми ћемо за овај живот умрјети. Ал то ће да бидне рођендан нашег вечног живота. Кад умремо, тоес кад се родимо и преселимо у живот вечни, угледнућемо Оца нашег небеског. Онога кога сад не видимо, коно што они близанци нису могли виђети своју мајку.

И јопет ћемо заплакати.

Кој од среће и радости, што е стиго тамо где се спремо у овоземном животу.

А пођекои од стра, туге и жалости што је протраћио земаљски, а изгубио живот вечни.

И још им каза:

– Отиђте ђецо, онамо, на гробље Черговиште. Тамо сам ја, каже, сподиго спомен мом сину Гвоздену, кои се представио кад је пошо у школу. Имо седам година, Бог да му подари рајско насеље. Судбина. Господ дао – Господ узо. Нек је благословено име Господње. Мене и Драгињи Бог дао десеторо ђеце. Ал њега нам узе рано. И знаш ли шта смо турили на спомен?

Они не трепћу. Чини ми се да су престали да дишу. Онај млађи излеће те упита:

– Шта?

А Радосав му каже:

– Отиђте па прочитајте. Ви сте писмени, ако ја нисам.

Онај старији вели:

– Оћемо. Ал баш нас интересуе, вољели би да нам сад каш.

– Оставио сам аманет да мене и Драгињу саране баш според њега. А оно што е најважније на том спомену, рекли смо каменорезцу да са стране уклеше књигу и да е испише. И он то уклесо. И у тој књиги уклесо слова ко што му рекосмо: „Родимо се да умремо а мремо да вечно живимо.” Нас двоје нисмо писмени. Ал за толико знамо. Није нам сврака попила мозак да не знамо.

– Добро му каза. Алал му вера. Па, што вико онај: Бирај, аго, што е тебе драго. Ја сам, озимус, слушала како е поп згодно проповједо. Каже, црква ти је ко вињага. Господ ти је они чокот, а верници су гране. И, вели, коно што грана када се одломи од вињаге почиње да се суши и престаје да живи, тако престаје да живи и свако ко се одвоји од Господа. И, вели, коме Црква није мајка ономе ни Бог није отац.

– Ће рече Црква. Причо јадни мој тата, кад је оно земајле ишо са богомољцима, како е једном владика Николај објаснио како е Црква брод нашега спасења, која превози путнике преко мора живота у небески Јерусалим. И како е реко да е господар тог брода Бог Отац. Да е кормилар Син Његов – Христос. Да е ветар што дува у једра – Дук Свети. А, каже, они морнари су ти апостоли и њини нашљедници – а то су ти саденак попови и калуђери. А путници су ти, вели, верни Крстов народ. И каже да е Владика говорио да свештеник служи примером. Каже да е реко да нико у свјету није у стању да тако потврди истину Еванђеља, али ни да е тако одрекне коно свештеник својијем добријем или рђавијем животом. Овај први је вели пастир, а овај други курјак. Ет, тако, вели, реко Владика. И каже да лажни учитељи и лажни пастири могу да заведу народ на крив пут и да претворе Свету Цркву у пећину разбојничку. У лажну Цркву. И вели да е Владика вико: *Зашто, Србине, оди мудро ко и оци твоји. Не дај свакоме да бидне пастир.*

– Тако и јес. Већина свештеника су да иг од милине и глаш и слушаш. А има иг, да Бог опрости, да те срамота од њине срамоте. Окрећу ко креја. Продали би покров с мртве мајке за паре, а јадно ти веру. Има изрека: *Продо веру за вечеру.* Има иг што то раде много јевтиније.

– Будибокснама.

– Него, заговорисмо се. Почесмо причати о овој данашњој ћеци и тој њиној школи. Да л они шта гођ било паметно уче ову ћецу?

– Уче иг да знају ћедове керадма, а о њиним ћедовима не знају ништа. Ни за око прста конца.

– Е то јесте. Причала ми Смиљка, тако ми овог пута, како њено праунуче кад је из чаршије дошло ономад, о Првом мају довело неку самсару. Они ти, тамо они, у вароши ни не славе Ђурђевдан, но Први мај. И прича како

е то њено праунуче довело неко кериште. Каже строба да те увати колко е грдно. Не мож бити грђе. О дакће. О бали. О искезило се, каже. Исти ђаво. Пљунути. Каже, све га уводило у кућу, Боже прости. Лежи на ћилиму. Ране га из некиг шаренијег кеса. Купају га, чешљају, далеко било. Прича како е она, ан су они отишли с том ђумаром, узела те окадила кућу и попрскала босиљкачом с оном Богојављенском водицом.

– Много е паметно урадила. Д-изагна ђавољу управу из куће.

– И каже, како јој причало то њејзино праунуче како су га водили неђе чак-чак, на неку керећу изложбу, Боже сачувај. И тамо каже добило неки орден: сац, пац, цац – како ли рече. И каже, како то њено праунуче зна ко е тој ђумари отац. Неђе озго из Маџарске. Па мајка јопет неђе из бјелог свјета. Па се све зна, вели, ко му е ђед и баба и тамо неколко кољена.

А мене ти надари ђаво да е питам, зна ли то њено праунуче како се зову његови прађедови и прабабе. Кад она пуста бризну у плач. Суза јој сузу стиже. Еј, моја друго, вели, нит зна, нит га то занима. Нит има ко да га поучи.

– Обезбожило то, сејо, мила.

– Ђаво уишо у њиг и готова ствар.

– Нема од наске ништа, ако се ова ђеца не овизају и не окрену Богу.

– Вала баш. Шта вреди што толике школетине уче кад ништа не знају.

– Нек им Бог мили отвори очи да прогледну.

– Дај, Боже Господе, и мајко Божја, и сви Божји свеци...

КРСТИНИН ПОТОЊИ ДАН

*Доїодоло се йо Младенцима
2009. љеша Госйоднеї*

Зелене очи стрине Крстине, ко неки сјајни бисери, и румен у образима од ватре коју е имала, украсили су суморну болничку собу с изанђалим чаршовима и излизаним ћебадма окрзалиг ивица. Смештише је тујнак иако се опирала д-иде у болницу.

Фала ти, мој Драгићу, кад си ти брже боље дотрчо, чак из Београда, д-обићеш стрину. Навалијо Владе, мо-рамо д-идемо, каже, мама, доктору. Ма јок, сине, велим ја. Не вреди да дангубиш. Но спремај шта немаш. Догоро луч до ноктију. Реко, знаш како е казано: лија лија па долија.

И ет, догнаше ме вође. Нема од тог посла ништа. Да-богда д-осванем с'утра. А и наживљела сам се, мој Дра-гићу. И вала Богу, дочекак и ћецу и унукe, угледнук и пра-унучад. Бабине љепоте. Сашку. Тако тепају Александри. И Јоцу. Тако зовемо Јовану, срећицу бабину. А изгледа ми да е још једно на путу. Од Срета и Нене. Е, то баба не мож да дочека. А вољела би. И да ми се Веро бабин ожени. Ал знаш како е казано: *Ко није задовољан на орају, није ни на шовару.*

Вала Богу за све.

Ет, мој Драгићу, проуја живот ко неки прољетњи ве-трић. Ко облачак кад намине одонуд од Овчара. Само се мено замаријаш, њега није нема. А ко јуче да е било кад, у Краварици, бијаг дјете. Док дланом о длан зађевојчик се.

Једнога дана, јаком се помолило Сунце, одонуд од Голупца, само што е спала роса, ја изагнала овце горенак на ћувик. Без јагњади. Тек иг бијасмо, тиг дана, залучили. Кад одјампут бану Славка. Она ти је добра ко љеб. Ал зау-мита. Кад нешто навре, немош да е се отаросиш, па да ти је сир ко кајмак. Ете ти је, изби одонуд од крша, прескочи преко јаруге и иде вамо, право к мене.

Слушај, Крстина, вели, доћи ће ти, у неђељу, просци из Горачића. Ономад на вашеру, запођено се неки разговор о томе како е омладина почела да се квари, од кад је ова гологузија дошла на влас. У том ти један човек вели, да оно што иксан из куће понесе – то потље носи цео вјек. И тујнак ти помене тебе како си отарашна, послушна, смерна, од добра и честита рода и коешта. И, каже, у ту причу се умјешала нека постарија жена. Одавле из Краварице. Не шћадијагу да иментују која. И жена ко жена, развезе како си згодна, бјелопераста, д-имаш очи ко гора, румена ко јабука, д-имаш златне кике, зубе ко јаглице и ваздан коешта. Знаш како смо ти ми жене. Ако кудимо, тражимо длаку у јајцету. Товаримо и што јес и што није. Јопет, ако валимо, окивамо у звјезде. И тако су те, нако, неотице, насочили.

Чудиш се како?

Нако лако. Ништа нема случајно. Све је то одређено, ја кад ти кам. Јел да није, откуд би се баш тујнак, у они час потревио Сретен Стевановић, кои има сина за женидбу. И он, кад је чуо шта ови зборе, почне да се разабира о тебе, о твоима, о ујчевини ти и све по реду. И кад је све сабро, реши да дођу да праве питање. Да те просе. Ет. Споради тога сам дошла, замолила ме Анка Сретенова да јавнем твоима.

А то е једна поштена и домаћинска кућа. Знаш како ти је казано: *Пара на љару, а рђа на рђу*. Тај Милорад је много добар момак. Јединац. Има само двије сестре. Ал

оне су тујнак од данас до с'утра. Стасале за удају. Туј неће бити деобе. Грађевине добре. Кућа величачка, зидана, с подрумом. И још једна, омања полубрвњара ниже ње. Па вајат и мекар. Велика качара с треном. Љебна вруна. Зидан обор, кокошар и нужник. Два салаша. Штала код куће, штала у-пољу. Ћилер код куће, кошара горе у-брду, у Станићевини. Бунар сред авлије с каменим сантрачом и вијоглавом. Котар ће ћену сјена заграђен. Имају лампек, тестере, и попрјеко и оно уздужно с разбојом. Пуна штала рогате стоке. Крава и младачниг и ониг другијег. Добри волови. Башча се врани од свиња и назимади. Оваца, кокошију, ћурака, патки, мисирки... нема им броја. Ма нема шта нема. Од тице млјека. Свекар трезбен, свекрва радишна и добре душе. Карактерна кућа. А Момак, нема му равна. Личит. Образли. Ма од Јелице до Бјелице не мош му наћи парника. Ко Марко Краљевић. Само што нема бркове ни Шарца. Но волове. Бељу и Зекоњу. Он ти је дуго доијо. Кад му е мајка у пољу, с оне стране потока, нешто радила, он је зовне напремасе да сиђе до у поток. А он јој одвуд са-несе столицу треношку. Она с'едне на ону треношку, а он клекне, те е подоји. Знаш каки је. Мож коњу реп д-ишчупа.

Има, каже, једну валинку, ал не мош ти сва добра да саставиш. Ове године јаком ступа у пунољетство. Твоја суврс. Није га јоште позвало у војску. Ал шта ћеш. Млого е добра прилика. Немо то д-испуштиш нипошто. Није то служење држави довјека. Вришко ће да прозвре д-вје године. Мож дати Бог да прије но што оде у-војску ти останеш носећа. Па да се, с Божјом помоћу, зародиш и да га чекаш са сином. Ја ти кам. Таког момка неш наћи да би ћевовала колко ош. Очију ми мојиг. Нема шта да му се манише. Немо да се мислиш и предомишљаваш и да се нешто нећкаш.

И немо да се заносиш што облјећу око тебе. То су ти базвркани. Немо да гурнеш ко маче у варенику. Па потље

д-испашташ цео живот. Ти голамфери не мисле ништа, но дан и комад. Од данас до с'утра. Ово ти је права прилика, ја ти кам. Д-идеш у домаћинску кућу. Јабогме.

Одок ја код твојиг да им све опричам како јес. А ти немо да се нешто кошташ. Но кажи: Како ти, тата, рекнеш, нек тако бидне. И Бог ће то да благосиља, виђећеш.

Шта ти је Славка причала мојима, не знам. Тек, с'утрадан, пошто се вратио из Гуче, ваљаде ишо да се распитуе, вели мене тата: Ћери, доћи ће у нећељу просци из Горачића.

И тако и бидне. Туј ти они попричају и закажу за идућу нећељу д-идемо ми кода-њиг да гламо дом. Кад је дошла та нећеља, кренемо ми. Весели тата, јадна мама, мој ујак, и брат ми Будиша. Повели и мене. Тујнак ти се они, уз ручак, нареде из рјечи.

Мој јадни свекар вели:

– Пријатељу нама треба добро чељаде. А ја сам, вели, чуо да е ваша Крстина честита и вредна. А што се рува тиче, твоја драга воља. Ми не иштемо ни око-прста конца.

– Ис^и пријатељу, вели мој весели отац, немамо ми сто ђеца. Спремили смо ми њој руво, није се била још зађе-војчила, нако како требуе и како Бог милуе.

И удају ти они мене, те године, за Милорада. Није ни огодинило, оде ти мој Милорад у војску. Кад би тачно тријести дан како га испратисмо, ја родик Марка. Ет, како ти је Славка потретила. Оно кад ми је рекла код оваца да ћу са сином да сачекам човека из војске.

Згодно сам се слагала са свекром и свекровом. И са заовама. Не зна се да л бијаше боља Сеица, како сам звала Јелену, ил Циле, како сам звала Љепосаву.

Ал, јопет, знаш како ти је без друга. Друкчије е кад имаш заштиту. Дани се одуљили ко гладна година. Ни-како ишчекати. Беше Марко одврко кад Милорад дође на осуство. Ал ко на инат ониг петнестину дана пролеће

док си трепно. Оде Милорад јопет. Дође с времена на време писмо. Ал зна он да то писмо читају пред свекром и свекрвом и заовама. Свијуг помиње и поздравља родбину, комшије поименице. И дјете. Само мене пуну не помиње ко да се не ваља. Ма знам ја што он тако, ал јопет ми нешто нажао било. Па кад у ноћ легнем, суза ми сузу стиже. Јопет кад ми вратимо писмо сви по нешто рекну. Свекар каже: *Ај ти снајка реци коју*. А ја велим: Марко е добро, немо ништа да се сјекираш и он једва чека каш доћи.

Дан по дан и прође и та Милорадљева војска. Заове се поудаваше. Марко и Владе расту. Бори се, потрчи, повуци, понеси. Цео живот нам прође у журби. Појтај вамо, појтај онамо.

Знаш како ти је у сељачкој кући, мораш сто јада да знаш. И да помузеш, и д-узвариш и д-усириш, скидај плјесан, рибај чабрице и карлице. Па д-идеш у чобанију, ће мимогред предеш ил плетеш. Па да задајаш јагњад и телад, да намириш пиљеж, да свињама скуваш меће. Да помогнеш кад се дае дистол овцама, ил кад се свињама уда-рају брњушке. Па потрчи у шталу. Д-очистиш, да положиш, простреш. Да нацјепаш дрва, да наложиш ватру. Да зготовиш јело за чељад и раднике кад иг има. Д-умјесиш, д-испечеш, зачиниш, запржиш. Да ти не причам о пољскијем радовима. Не знаш куш прије. Па земајле, чупај и кисели конопље, па трли, па преди и препредај, па ткај, па бјели платно. Сто јада. Па балучи ћилиме, вези, штрикај, нецај. Не знаш да л прије д-уватиш за оклагију, за варјачу, за бућкалицу, за тучак и ступу.

Ил вамо за мотовило, вретено ил дружицу, преслицу, гребене. Ил да сједнеш за разбој. Не знаш да л ти је потребнија кућеља ил повјесмо.

Ето ти, мој Драгићу, свашта сам ти пуста претурила преко рукуј и главе. Много стоке. Милорад вољо да му то све бидне урањено и за дику. Он ти је преко тријес година сваке јесени ишо горе у Банат, у бербу муруза. По тричетири нећеље. Ђекад остану и пешес. Ондак ти се то све брало ручно и комишало на струку. Имо он групу и вољеле га те Лале много. Ал муке су ти то биле. Све су веселници спавали по купама шашине ил по шталама, на тим њинијем салашима. Бивало е да ђекад по десет дана не окусе смока кашиком, но све једу суву рану. Љеба, сланине, лука и то ти је. Све им руке испрскају. Неки радили то за-паре. Он јок. Но за жито, нако у клипу. С кочањком. Догна пун вагон возом до Чачка. Одатле потље по неколко дана то прегоне вамо-горе. Њему ти је била уживанција да напуни салаше, калкане и да стока бидне, нако, за углед.

Потље је преко зиме кирицијо с лампеком. Дан-ноћ се боријо. И то е радијо аман тријес година. Изгонио је пођекад по дваес и два лампека за дваес четири сата, кад су дрва сува и ако е лјепо време. Све живо се чудило како то ради. Он ти преложи лампек очас. Ма имали смо ми ракије колко ош. Нолики вотњаци. Ал ет. Није шћео докон нилјек. Тешку ракију заради с лампеком. Владало се два кила од казана. Ондај ракија имала лијепу цену.

Тамо пред прољеће, таман кад се испече ракија и од маџарки, Милорад запуца у Ливно, ил у Сплит. Ђеро компире да продае. Обично е у то време понајјача цена. Погоди камион, овај му оћера, и тамонак стовари код некијег људи у подрум. И отале потље продаво. Што по кућама на џак, што крчмијо на пијацу. И тамо ти је спаво по тијем подрумима у кое е смешто компир. Мука се намучио. Ал

њему то ништа није било тешко. Заумит био цјели вјек. А вала Богу здрав ко дрењ. Све га задиркиво браца. Вели, јак и здрав зато што е доијо аман до војске. Тако се он шалијо. Ал јес доијо до пред полазак у школу. Што јес јес.

Једном ми реко, нако озбиљски, да е тебе накричијо да му све те његове муке опричаш кад га биднеш пратио онамо, да се одмара според ђедова. Мораш му то испунити. Он те много цени. И вољо те од кад си се родијо. И дань данас те не одваја од наше ђеце.

Вала, ако е се жив иксан нарадио, он је. Ал и ја сам заплатила, обадва ми ока. Кад је, вамо, маториње онемоћало, заове се поудавале, а ђеца још нису доспела снаге, ондак ти спала књига на Милорада и мене. Весели тата ти је неколко задњиг година мого да припушти овце и то ти је. Потље занемоћа и није мого ласно из собе д-изиђе. Јадна свекрва могла да лошка ватру и да, ет, припази мено око јела да не загори. Ил да се не препече оно што е у вруни. То толико. Године учињеле свое. Ко-во ја сад. И кад би шћела нешто бејаги да приврједим, не могу. Не вреди. Ишчиљела снага, мој Драгићу. Колко сам пута препарлала преко планине с обрамачом и теретом у Чачак на пијац, у Бањицу у виноград. Колко сам, пуста, одњела ручкова косачима и копачима, жетеоцима и пластијоцима те у Радовину, те у Ридове, те у Плужине и коеђе. Ни броја нема. Ал ондак ми све ласно било. Јопет се и насмијемо, и запјевамо, и комендијамо.

Свако време има свое бreme.

Нећу криво да зборим, било е и лјепијег дана. Свадби, бабина, слава и

коечега, кад се мало разгали душа. Још памтим, ко јуче да е било, кад се женио мој брат Будиша. Ис^ј, што е то била свадба. Баш оно што се каже: мушка. Три дана. Кад смо пошли за ђевојку, возио нас браца. Твој тајо. Он ондак имадијаше оног зекана – Ђура, а онамо Властимир Поповић вранца – Батора. Наке коње није имало Драгачево. Парили иг они пођекад, у орању и вако кад су се прегонили неки већи терети на-даљ. А нарочито споради дике: о вашерима, свадбама и тако. За ову свадбу упарио иг браца. Окитио иг кићанкама, турио прапорце, истимаријо. То лети. Тице им равне нису. Није било иксана који се за нама није окрено.

Све је добро било.

Вала Богу...

Добар ми је Милорад био, не могу да кам криво.

Није бијо неки крвник, коно што е имало људи.

Нит се напијо ко поедини.

Колко е мого, трудијо се да ме заклони, колко било.

Пођекад ме и одмјени, не могу губаво да зборим.

Само ми оста нажао што ми ни јанпут, вако, кад дође однекале, с вашера, из Баната, из трговине, не доње вишек болбоне.

А све сам се надала, очију ми мојиг.

Ал шта ћеш.

Мора да га разумиш.

Прече му било да набави покровце, ил бисаге, каку алатку, чешагију за краве, поводњик, влачег, ранију ил мај шта у кућу.

Ма и ја сам ти вољела да се заваше коешта д-има у кући.

Да човек не зајма по селу.

Ал ми некако крњо оста без оне болбоне.

Прекорек га ономад, очи младенаца, за ту болбону.

Нако у шали.

Реко Милораде, рђицо една, да знаш колко сам се
пуста надала да ћеш ми доњети болбону кад дођеш одне-
кале.

А он ме погледну, некако чудно.

Никад ме није тако погледно.

И тури ми руку на образ.

Д-извинеш, дјете, ко да ме помилова.

Не би му баш сведно.

Ко да му би нажао.

А мене после би криво, што сам то морала баш д-ис-
тртљам.

И тако, прође живот, мој Драгићу.

Ал, што вико онај, свему има време.

Ет, сад дошло време да се мрије.

Сјутрадан се моја добра стрина Крстина преселила
у вечност.

Бог да јој душу прости.

После саране, кад гој сам свраћо на гробље, на гробу
стрине Крстине сам затицо по неколко разноразнијег
бомбона.

И кад је спомен сподигнут, било иг је и доље на гробу
и горенаке на спомену.

Нико није знао оклен су тујнак.

Ни ко иг доноси.²⁷

[27] Ову причу је објавила *Полиџика*, 15. јануара 2017. на стр. 22.

9

СЛОВА И СЛОВАРИ

У пачеішкы бешє реч.

Јн 1, 1.

СЛОВО ОНОГА КОИ ИСПИСА ПРЕЂЕ РЕДОВЕ

Поштовани читаоче,
Ево, скоро седам деценија, како тумарам по овом трништу ће сам награисо и ће су ме, мојом кривцом, одовуд стукали а одонуд шибали, настојећи да ме сагнају у безданиште, у њино пасиште и на њино појиште.

Нисам позадуго знао да је *Господ љасшир мој* (Пс 23).

Сад, под овом сједином, знадем да ме је Милост Његова пратила.

И да сам само благодарећи тој Милости претеко.

Што сам иско љеба преко погаче? – питаће неко.

Што сам траго за бистриком и за друкчијом пашом од оне која ми је изобилно нуђена?

Можда зато што сам намћор.

А можда и зато што сам имо учитеље посебног соја.

Кад бијаг онамо у осванку, мојему ђеду Радосаву је бастало да изнедри по кое благоречје. Понеко од њиг сам утувио. И ко да га и дањ-данас гледам како, турајући шаку на образ, вели:

Највеће бољасство кое човек може да сћекне сџае, ево вође, љод глан. Ко кроз

живош сачува образ, шај је сачуво највеће благо. Све друго ти је од данас до-сјуштра. Трице и кучине. Образ ти је највеће бојастиво и овога и онога свјеша. Њега чувај.

Ако сачуваш образ, сачуваћеш и душу.

Јел Бої воли чис образ и чистіо срце.

И још: Не уздај се ни у кој сем у Боја.

А уз Божју помоћ: У се и у свое кљусе.

Некако ми је то ђедово љепоречје прионуло и укоре-нило се, ту неће, међу ребрима, па одонуд и сад дамара.

Кад, још голобрад, почек да штркљам, тамо на раз-међу дечаштва и момковања, од мојега професора фило-зофије, Митра Митровића, у ужичкој Учитељској школи, упио сам приповјес коју изговори рапавим, готово изне-моћалим старачким гласом, која се, ево, пет и по деценија ори и одзвања, ту неће, у мени:

Децо,

Ви сће закорачили у живош и дошли пред раскрсницу са које воде два пуша.

Први, којим иде већина, широк је и најодноју. Њиме се сћиже у раскошну завејтрину, где је шойло и мекано, заклониш, удобно и бојашо. Ту ћеш уживаши у изобиљу ића и љића, смеха и луксуза, раскалашја и сласћи. Неће ти смешати што се шу осећа задах мемле и смрад, нићи ћеш приметиши да си се и сам посмрадио.

Нећеш зайазиши ни сазнаши да се од твој смрада јуше неки људи.

Уживаћеш у преобиљу убеђен да је шо срећа. То уживање ће ти прирасћи за срце. Посиће страси. Имаћеш неодољиву жељу да што више људи привучеш, увучеш или јурнеш у шу млаковину, убеђен да добротинствувјеш.

Дрући, пак, пуш шесан је, безводан, оскудан, усјориш, ча-јорновиш, камениш, шрновиш... Он води навише, на вејроме-шину, где шибају олује и вејрови, где севају муње, ударају гро-мови... Ако се шуда упушиш, често ћеш ладовати и жеђовати,

самоваџи, биџи прекореван, ѿоруџиван, кажњаван... Довикиваће џи одоздо она ушушкана већина: „Тако џи и џреба кад оћеш да мудрујеш мимо сав нормалан свеџ.“ Ту ѿреџи оџасноџи да џе ѿровови сџале. Можда ћеш ѿреџи. Можда и изѿреџи.

Али, једно је сасвим сиѿурно: на џвом ѿламену ће се оѿрејаџи неки друџи људи.

Тог дана је започео двобој: мој обрачун са мном. Ја противу мене. Ја противу ја. Тај обрачун је трајао данима. И надвладао је онај „ја“ коме се више допао онај други путељак. Он му се учинио изазовнији, витешкији, часнији, храбрији, достојанственији, човечнији, истинџији.

Победио је онај „ја“ што се понадо да већина није мера човечности. Онај први „ја“ се предао. И неџао. Без трага.

Много година касније, Свети Владика Николај ће оног што је надјачо, утврдити у нади да *не џреба ићи за већином и да је Боѿ је са онима који су у ѿраву а не са онима који су у већини.*

Млого пута су ме позивали у заветрину у којој пландуе већина, нудећи ми горња места.

Не џћадијак да им се озовнем.

Ко ми је крив.

Преборавио сам на ветрометини.

Да ли је ико од тога имо вајде?

Не знам.

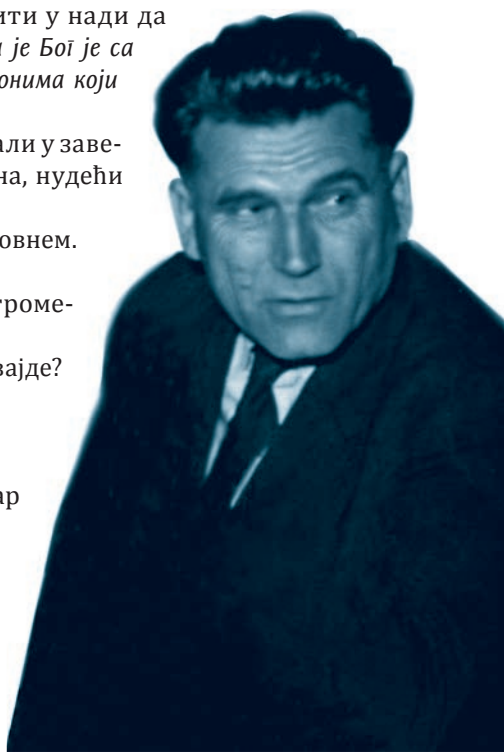
Да ли сам горо?

Не знам.

Ако јесам – да ли се бар ико огрија?

Не знам.

Бог зна!

Једно е сигурно: И да се поново родим, не би, при чистој свести и здравом разуму, у благостање заветрине. Јок.

Због чега?

Не би жељо да се од мојег млакушног, учмалог даха гуши мај ко.

Ако горек, ваљда се бар неко огрија на том пламичку, макар и не-зно оклен је дошо зрачак топлине.

Али најважније од свега: не би био рад да се згадим Господу.

Не би да ме Он, Сотворитељ и Сведржитељ, одбаци одасе спорад тога што сам млак, што нисам *ни сшуген ни врућ*.²⁸

И још нешто. Мој најдражи противник и највећи учитељ бијаше мој отац Светолик. Жарко су га звали. Од „академских“ титула имо је четири разреда основне школе.

И науку коју је примио од старих: Предање.

И оно што стае под шаку: Образ.

Кад сам као деветнаестогодишњак посто учитељ, мој отац се радоваше потајно. Угледо сам то у сјају његовијег очију, у благом смешку, у необичној и несвакидашњој ведрини његова чела. Али је глас зауздо. Оковао га страом Божјим и тврдом речју која се и дањ-данас разлјеже у мому сјећању:

Сад си свој човек. Вала Боју. Нек ше срећа среће и нек ше срећа испраћа. Ал ушјуви, благо шају: Ни у злу се не покуди ни у добру не понеси.

И немој смешнуши с ума: Нема човека без шријес-јодина!

Знао сам моћ његовијег речи. Од онда, до те тридесте, био сам учитељ, командант бројних омладински радних бригада, председник омладине драгачевске општине, један од најмлађих одборника у СФР Југославији, завршио

^[28] В. Откр 3,16.

педагошке студије, бриљантно дипломиро на београдском факултету политичких наука, добио десетке на последипломским студијама правног факултета и необичајене хвале веома „шкртог“ на похвалама академика Радомира Лукића, постао општински правобранилац, добио орден Преседништва СФРЈ и друга бројна одличја, добио децу...

Једне прилике, кад са својом породицом дођок родној кући, отац, у здравици за ручком, уз остало, рече:

Добро нам дошла, драга наша ћеца. Фала Боју на Њејовом дару. Све вам је лјепо и згодно да не мож да бидне боље и љепојније. Нек вас драги Бој чува коно што е и до сад. А ви се пошрудите, благо мене, да што заслужи-те. Радите тако да Њеја не ражалоситије. Или, не дај Боже, да Га наљутије. Борите се и слажите се. Слоја е Боју угодна...

Здрав си, сине мој!

Од Бога ти здравље! – одговорик.

А он, онда, додаде: *И не заборави, сине, човек са шријес џешес година шек поочиње да зрели!!*

Ускоро ћу постати високи партијски функционер. Муњевито ћу се успињати лествицом друштвене (х)ијерар(х)ије и примаћи се вр'у – вођама државе и партије. И примаћи се тој *шријес џешесшој*. И угледати чудо невиђено.

Па они не раде оно што говоре?!

Увиђек превару.

Осјетик да сам укаљо образ.

Имо сам насушну потребу да тај образ јавно оперем.

Учињек то у београдском Сава центру. Тако сам, након свое беседе, постао *непријатељ државе и партије*.²⁹

Кад су многи бежали ода ме, коно од губавца, из стра да им не залепе тикету „мил(ј)евац” – отац ми бејаше најближи. Никад ближи. Мој вечити противник, по ко зна који пут је показао да је мој најдражи, непоколебљиви и, безмало, једини прави, безрезервни пријатељ:

И ако си им реко. Јајцаре су то. Тек ћеш да видиш, блао Тају. Нису цабе наши стари говорили: Проклећ да е онај који се узда у човека. Само Боју веруј.

И да знадеш, рече, нема човека без чешрес пешес година!!!

Једног мајског дана мој драги отац је отишо Богу на истину. У предвечерје његова пресељења у вечнос, сва наша чељад бијагу на окупу, спремајући обетину, кад нам он, незаборавном беседом, остави свој благослов. То љепоречје сам ставио међу корице мојег *Казивања*.³⁰ Вође ћу уризничити једну његову поуку која ме потоњијег двадесетак година, ни за трен, није напуштала:

Вала Боју, све је, најпошље, добро исјало. Уз Божју помоћ, рад све побеђуе. Рад сјашава. Чувајте се, ћецо, нераднијеј људи. Њине руке ћаво ујосли. Знаш како е казано: С ким си, наки си.

Зајто од рђавијеј људи бејте доклен вас ноје носе и очи воде.

Није стиго да помери границу мога сазревања. Али и без тога, поуздано знадем да још до ње нисам досего. Тувим, како једне прилике рече:

Човек се цео живош учи и најпошље недоучен умре. Ал и није најважније све научиши.

Најважније је научиши јавно: не осрамотиши се.

А нико те, сем тебе самој, не може осрамотиши.

Јок.

[29] Више о реченом – у документарној књизи *Тајна десине фиоке*, Ниш, 2015, стр. 77– 144.

[30] Грешни Милоје, *Казивања*, четврто издање, Ниш, 2012, стр. 89–96.

И знај добро: живої је дар Божји.

За сваки дар дародавцу се ваља уздарјем одужиїи.

Тако и Боју: нако како живиш – нако Му се одуживаш.

Његова наука, о уклањању од нерадније људи, убокорила се дубоко у мени. Трудик се да се посклоним од сваког за кога ми се учиње да му ђаво, изнајмивши га и узевши га под свое, упусти руке.

А у такијег најамника су понајчешће бивали нож и погача, сила и влас, стукач и корбач.

И кад гођ сам то препознаво, одма сам напушто њино друштво – *бежећи докле ме ноје носе и очи воде.*

Ал никад то не чињег потуљено, никад кријући, никад неким кукавичким изговором. Јок. Јавно сам им, у брк, скресо ради чег нећу ш њима, њинијем путем.

Али, авај, и кад сам (на)јушїи ја њиї – нису они мене.

Прјетили су.

Светили се.

Силили се.

Стукали ме.

И шибали.

Издржо сам, с Божјом помоћу.

До сад.

До надоват седамдесете.

Молим се Свевишњем да ми даде снаге да до краја истрпим стукач.

И корбач.

Ако је Иво Андрић био у праву говорећи: *Шїо не боли – шїо није живої, шїо не пролази – шїо није срећа* – ондак сам, можда, живљо живот.

И није ми жао.

Ономад, о Васкрсу, сабраше се наша ђеца и унучад око трпезе. Пјевагу бројне побожнице. Међу њима и ону: *А невоље шїо су веће, шїо је љейше лице среће.*

Вала баш.

Што викаше покојна баба Драгиња: *Ничију срећу пашиче није појло.*

И зато се молим Господу да ми даде снаге да не малакшем, да ме још *мало, мало придржи*.³¹

И још тувим како моја баба Драгиња, у шали, говораше ђеду: *Начисшо си пођешињо* – кад нас он, царкајући ватру, својим причама враћаше у његово ђетињство. Кад нам, ту крај ватре, однекле извођаше наше прађедове и њине житељске згоде и незгоде, радости и туге, придобитке и јазуке, постигнућа и муке. Премда они одоше

[31] Још мало, мало и пут ће се мој кончити./ Још мало, мало придржи ме, Победнице смрти, на стрменом путу к Теби. Јер што се више к Теби пењем, све више ме људи затежу наниже, у бездан. Што је бездан пунији, то је дебља и њихова нада, да ће Тебе савладати. Заиста, што је пунији бездан, Ти си даље од бездана./ Како су глупе слуге дрвета познања! Своју моћ не мере Тобом но својим бројем. Закон правде не освештавају Твојим именом но својим бројем. Пут већине за њих је пут истине и правде. Дрво познања постало је дрво злочина, и глупости, и леденог мрака./ Ваистину, зналци овога света знају све осим да су слуге Сатане. Кад сване последњи дан, Сатана ће се зарадовати броју своје жетве. Све штуро класје! Но по глупости својој и Сатана рачуна са бројем а не са пуноћом. Један Твој клас вредиће за сву жетву Сатанину. Јер Ти на пуноћу хлеба животног рачунаш, Победнике смрти, а не на број./ Узалуд говорим безбожним: упутите се Дрвету Живота и знаћете више него што желите знати. Од дрвета познања Сатана нам прави скалу за подземни свет./ Ругају ми се безбожни: ти хоћеш кроз Дрво Живота да нас обратиш твоме Богу, кога ми не видимо./ Заиста, нећете Га никада ни видети. Светлост, што засењује очи и серафимима, сагореће ваше зенице за навек. Од свега што расте у гнилини земљиној најређи су они што у Бога верују. О језеро и планине, помозите ми да се веселим, што и ја путујем са овим најређим, најнечујнијим, најпрезренијим./ Још мало мало, браћо, и пут ће се наш кончити./ Још мало мало придржи нас, Победнице смрти. (Владика Николај, *Молишве на језеру*).

прије но што ми дођосмо, ми се с нашим прађедовима и чукунђедовима срећасмо туде, крај прочевља. Помаљали су се из ђедовиг прича и гријали се с нама. Угледали бисмо смо иг. Бијагу с брковима налик на оне ђедове. А ђеда, угледнусмо коно голобрада и босонога дечкића, у избјељеним тежаним лажигаћама.

Поштовани читаоче,

Овом књижицом се врнук босоножју, ђетињству и завичају, коно што учињек прије десетак година испи-
сујући *Казивања*.

Шћадијаг д-оживим и да ти дотурим с'ећање на људе
и догађаје из оновремја.

И д-оставим траг о њима.

О тим малим великим људма.

О тим образованим људма који немадијагу школе.

Ал имадијагу оно што стае под шаку.

Образ.

О људма који су имали душу.

О људма чиста срца.

О тој малој браћи Господњој.

О онима ради чије доброте још грије сунце у овој ка-
лабуци и поманиталом зловремју у коме се опучамо и
сурвавамо у бездану мркину у којој се не зна *ко коси а*
ко воду носи.

Ни *ко њије а ко њлаћа*.

О онима од којиг добијак дарове.

А не стигок да им се уздарјем одужим.

А и ако јесам, не вратик им сабјену меру, како сам од
нашијег стариг научио.

Вође прозборик језиком оновремја кои је много-
љећима жуборио на јужним падинама Јелице планине,
иако знам да ће многи рећи: *Овај човек је нейисмен*. Неће
то бити ни први, а ако Бог да, ни потоњи пут да ме куде

и да ми се ругају. Да ме стукају. Прозборик, даклем, нако како сам чуо у завичају, крај огњишта, поред мочила и трлице, привијајући винт на волујским колима низ Бубан и држећи поводњике пред воловима на орању у Питомачама; нако како сам чуо у повртњаку и вотњаку; у планини код оваца и упољу код крава; у воденици и ковачници; у поткивачници и дрндари; у амбару и качари; крај лампека и крај кречане; на плаштењу и у првоокопу; на жетви и на косидби; у дућану и на вашеру; на моби и на комишању; о задушницама међ каменим биљезима на коима су уклесана незаборавља; на сабору и на свадби...

И коекуда.

И коеђе.

И од коеког.

Од њиг сам научио да говорим екавски. Ал они никад нису рекли: „дете, млеко, бели свет”. Него: *Пијде дјеше овој мљека, док не одеш у џај бјели свјеш, ће не музу ни краву а јадно џи овцу*. Ваљда нам је од Стевана остануло.

Дошло ми да распретем запретену топлину која је остала запепељена тамо ће смо се проредили.

И ће нас више нема.

А ће смо требали да биднемо.

Но нисмо.

Не могадијасмо.

Ил не шћадијасмо.

Жеља ми је да нас тамо јопет бидне.

Ако Бог да.

Дабогда.

Мислиш: немогуће?

Богу е све могуће!!!

Само веруј.

Зар не вели Евангелије: *Вера џвоја сјасла џе је?*

Знаш како мајка сјетује ћер у једној песми Светог владице Николаја:

„У веру се ти обуци
И штап наде држ' у руци,
Па запјевај, ти и нана:
Нисмо саме, Бој је с нама!”

Са том вером и са том надом, да нисмо Бога оставили
заувек и да ће Он поново бити с нама, оћу да, попут на-
шијег стариг, речем: Будибокснама!

Буди-Бог-с-нама!

Рад бијаг, да јопет, бар накратко, биднем дјете.

Да уданем миро свеже помуженог млјека и дуње с
бабиног шивоњера.

Да чуем осмотактну арију славуја и неуморно чука-
рање ђетлића.

Да угледнем игру јагањаца на рудишту и пожућеле
њиве како брекћу под теретом богате љетине.

Да се сладим опојним мирисом погаче и босиока.

Да се скотрљам низ обалу обраслу травом и
петровцом и да ђипим преко потока изтрке.

Да се испузам уз дебло трешње аршламе и да се сла-
дим у крошњи крушке лубеничарке.

Да загризем колач од шљиве маџарке испечен на
црепу од трена и врућу жагру премазану кајмаком који,
топећи се, цури низ прсте.

Да потревим мету из праћке и да оријашом баталим
купу и тако обогатим џеп „ратним пленом” са још та че-
тири ораса.

Да укећим клис који се с машке супарника виноу
небу под облаке.

Да јопет бацим камена с рамена.

Да се порвам укусти ил уруке.

Да узјашем, држећи се за гриву, истимареног дората,
који се злати под зрацима злаћаног залазећег сунца.

Да испијем лонче водњике од такиша, ил расола, ис-
под голубарца...

Рад бијаг...

Рад бијаг да се пођетињим – што викаше моја баба Драгиња.

Да веруем.

И да се надам.

Ђе рекок да бијаг рад да прозборим нако како сам чуо покрај огњишта, морам млађарији д-објасним оно што они не туве. Да ми се не чуде. Постоји у језику нашиг старијег глас за који немадијаг словни знак да га обиљежим.³² А морадок. Јербо не могок да се одрекнем тијег љепотиња.

Тог меканог звука.

Не могок.

И нешћек.

Нешћек назинат.

Назинат онима што кажу: *џубре џубраво*; што им Чачак није Чачак но *ћаћак*; што им важно није ни битно, ни значајно, ни истакнуто, ни језгровито него релевантно.

Можда ће неко да рекне да ми тек с тиме не можемо у (ев)ропску унију, ко што веле неки наши лажни пријатељи да, инако, не можемо тамо са Светим Савом и ћирилицом.

Баш ме брига.

И не морамо. Наши стари би то („не морамо“) љепотније казли: *Није морално!*

Ако неко споради тога неће да погледне варнице које промичу изнад ђедовог огњишта – *нек љољуби, ља нек осшави* – што викаше моја мајка Јула, Бог да јој душу прости.

[32] Није С, није ШС, није ШЋ. Таке су речи: сјекира, сједи, сјекирација, исј, посјеци, посјек, подсјетити се ... То означик вако: С'. Исто тако, у језику нашијег предака постоји глас, за који немамо знак, код некијег рјечи ко што су: изјелица, изјести, козји, изјутра... Није З, није Ж, није ЖЗ. Њега забиљежик са: З'.

А ако се неко запутио у ту Сатанију што е зову (ев) ропска унија (а могли би и: демонија, бездушија, враго-ломија, луциферија, вавилонија) – нек иде. А мене нек остави да џаркам и распрећем ватрицу на прочевљу мојијег ђедова. Дако се и тај путник у бездушију врне одонуд, прије но што се тај нови Вавилон не уруши, не распадне и не награбуси да не остане ни камен на камену. А вратиће се, ко онај блудни син што учиње. Ако се, пак, не врати, нека би Бог дао да се сретимо Горенаке једног дана, па ће нам опричати да л се усрећи ил испогани у тој „безалтернативној“ Содомији. У том, бесомучним гордоумљем сазданом Вавилону.

И још једну да ти прозборим: Често су ми лектори, писмени људи, турали примедбу због тога што пишем срБски. Споради тога ми је бака Косара Гавриловић једне прилике рекла, да је у мојему тексту уочила правописну грешку: *Умесџо срйски, найисали сџе србски и џо не један џуш.*

– Реко: Бако, није грешка већ намера тешка. Мој отац је био СРБ а јок СРП и зато ја намерно пишем и писаћу: србски.

– Добро, каже, ти имаш право да пишеш како хоћеш, а ја имам право да кажем: *Овај човек је нейисмен!*

Тако су ме, у моју неписменост, уверавали и моји унуци:

– Деда, правилно се каже српски, а не србски, јер је то једначење сугласника по звучности које налаже да Б пређе у П. Ниси у праву, заиста. То нам је објаснио професор у школи. То правило важи још од Вука Караџића...

– Добро, добро, сине – рекок. – Уче вас тамо и то како њини ђедови, тамо њима, нису Божја ђеца, но гориле. Или шимпанзе. Престали да верују у Бога и Сина Божјег, па поверовали у два Чарлса: Дарвина и Досона, а њиг двојица у Луцифера. Па вас, ондак, уче да смо ми дошли нашој кући

тек вамо у 6-7. вјеку. Реко бисмо пали с крушке. Па вас уче да е нормално толерисати содомисте – богоругаче. Па да ђеца немају оца и мајку, него првог и другог родитеља. Самим тим не важи Божја заповест: *Пошћуј оца и мајку своју...* Тако учи и неки вајни епископ из Браничева, ваш главни веро(м)учитељ, да су Божје заповести старомодне. Па вас уче да треба доњети неке, сумануте, ђавоље законе, еда би се забранило крштење којим се, тобож, крше права ђетета. Па да треба озаконити инцест пунољетнима – оно што наши стари нису дозвољавали ни стоци. Па да треба озаконити право на еутаназiju, што ти дође право на убиство, тамо њима. Па ондак да пониште *Свешћо њисмо* кое вели: *Ко жали љруш, мрзи на сина својеја; а ко ја љуби, кара ја за времена.*³³ Веле, да отац и мајка не смију да шљицну пругићом синове и ћери. Зато ће ти синови (ев)ропски, нововавилонски, содомски, безбожниковски, бесомучнички, преучењачки... срећу тражити и (не)налазити у виртуелном свету, у мејловању, у лајковању, у шеровању, у благовању, у хејтовању, у шмркању, у фиксању, у триповању, у казнено-поправнијем домовима, у лудницама, у геј браковима... А њини стари ће умирати у очајању, у самоћи, у туги, у старачкијем домовима, у безнађу. Или ће моћи да се „усреће“ еутаназijом и тако се венчају с лукавијем во вјеки вјеков.

Ето, то е та ваша наука без Бога. Зато су Свети Оци рекли да ће *млоіа шіоја шіо* ћемо *іресірљіеіш доіи од на-чишанијеі људи*.

Тако вас, велиш, уче да се правилно каже српски. Од Вука па вамо. Ал шта ћемо за оно од Вука па онамо.³⁴

[33] В. Приче Сол 13, 24.

[34] Модерним језичким стручњацима смета *срБски* ал им не смета што нам језик унаказише туђицама. Наши очеви нису били СРПИ него СРБИ, и зато ваљда свако од нас није СрПин него СрБин, и зато ваљда говори срБски а јок срПски – говори језик Срба а јок језик

Оћемо ли то заборавити ко што смо заборавили ко смо, шта смо, од кад смо и оклен смо?

Кад си ме повуко за језик, рад би бијо да ти речем рјеч-две. Чуо сам једног твог професора како се спрда, по телевизији и сајтовима, са исказом: *Срби народ најстарији*. Не знам да ли се наруго књизи под називом „Срби народ најстарији” наше Драгачевке, Олге Луковић Пјановић. То, *да су Срби народ најстарији*, су, вели тај твој професор, *илујосџи*. Он зна да су то „глупости”, ваљда зато што има титулу *ДР*. Он вероватно није ни прочито то Олгино тротомје, ал зна да је рентабилно подржати лажне учитеље и учебнике лажне историје. Јер, кад би истини повладили, онда би се супроставили начитаној већини, онда би тај шљам од учебника, из којиг ви учите и добијате петице, требало рециклирати (сем примерака у библиотекама и архивима – да сведоче о поманиталом времену и поманиталим начитанима ко што се у Лондону чува „Човек из Пилтдауна” кои је деценијама држо начитане ћораве код очију), а њини аутори, ако би имали части (но немају) одрекли би се апанажа, плата или пензија јер радише (и раде) у корис наше штете. Раде противу истине која е на Берлинском конгресу (1878) сарањена, кад је Србљима утамничено право да истинују о себе самима. А чанколизци, ко што е тај твој професор, на то су пристали, коно што и приличи расрбицама који за ћасу (ев)робскијег и

.....
Српа. Ово расуђивање није усамљено инађење. Види: http://www.jezik.rs.sr/index.php?акција=акс_srbски СРБ је корен имена народа нашег СРБСКОГ, СРБИ или СРБЉИ, СРБИН, СРБКИЊА, СРБЧЕ, СРБСКИ, СРБИЈА, СРБАДИЈА, СРБО итд. Корен се не може мењати само се наставци могу мењати. Ако се измени корен мења се и смисао. Свети САВА први архиепископ СРБСКИ. Тако стоји написно у Дечанима! И тако треба да се пише данас, а и у будућности!!! Такође, читаоца упућујем на текстове Драгослава Граочанкића објављене у Књижевним новинама, 15-31. мај 2002, стр. 4 и 15-30 септембар 2002, стр. 3, као и на текст *Ми шребамо њисаџи србски каже нашавник сриског*: <https://www.youtube.com/watch?v=Z0nvUnTWxV0>.

ватиканскијег сплачина продају душу. То није продаја, но распродаја.

Ал Господ каже да ће нас *исти́на ослободи́ти*.³⁵

Срећом неком, *реч се Божја не веже*.³⁶

А и кад је вежу и окују, покидаће она ланце и окове тврде.

А ако је саране, још сјајнија ће воскреснути.

Кад тад.

Млоги наши *начи́шани* су, сине мој, најамници код оца лажи. Ти најамници сију кукољ. Ко свесно, ко несвесно. Може бити да тај твој професор и не зна да је Олгин наслов само цитат који, у својим делима, за далека нека покољења остави Лаоник Халкокондил: „Род Трибала, Срба, на целој земљи је најстарији и највећи поуздано знам.”³⁷

Чудна му чуда. Један начитанко, окићен титулом „ДР”, плује по Халкокондилу. А, тиме, и по нашем роду србском. Изгледа да је данас најуносније занимање подсјецати корење, издати истину о Србима и веру Србаља. Тај занат (издаје) се плаћа шачицом долара или евра. Неки то раде за трбу љеба. Ду(х)овна проституција се срозала испод нивоа *најстаријеј занаша*.

Јок, него су Срби дошли у 6-7. вјеку и то прикрадајући се кроз мочваре и све дишући на трске.³⁸

Ти начитановићи су ти најчешће они што носе у једној руци ватру а у другој воду. Таман кад се ватра распали, да мош да се згријеш, они сипају воду да е туле, зависно

[35] В. Јн 8, 32.

[36] В. Јн 8, 32.

[37] В. Олга Луковић Пјановић, Срби народ најстарији, допуњено издање, књ. 1. Београд, 1993, стр. 40, 75; <http://olgalukovic.wikifoundry.com/page/Halkokondil%3ASrbi,+narod+najstariji>;

[38] Миленко Николић: Античка Србија – шта кажу други о Србима http://www.svevlad.org.rs/povesnica/nikolic_srbija.html

од поруџбине коју су добили. И од кога су добили. Њина велика, ружна и тужна тајна је у реџопису: *Ко да више.*

А наручилац би рад бијо да нас учини млаким.

Да не биднемо ни врући ни студени.

Еда би нас избљуво Господ.

Згубидановићи.

То ти је оно: *Воду вари, воду лади.*

Што ти дође: корак напред два унатраг.

Но ти, благо деди, *Шућу слушај, а своју свијај.*

Јербо е казано: *Ко е луд не буди му друї.*

Него, замаријах се, драги читаоче.

Да не сметнем ће стадок.

Да џарнем ватрицу.

Да огријем душу.

Примакни се.

Огри се и ти, роде мој.

Радости моја – што би реко Свети Серафим Саровски.

Ако ниси залуро, презебо и награбусио у овој, што би реко један стари Драгачевац, вукобени у којој су многи заврљали.

Заврљали и надрљали.

Пружи руке над прочевље.

Пружи, роде мој.

Ако не манишеш диму.

Знаш како е казано: *Ко се гима не надими, шај се ваїпре не оїрија.*

Пружи руке.

Огри се.

И прекрсти се.

У име Оца и Сина и Ду(х)а Светога!

Поговор

ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ

ПРИЧЕ С ПРОЧЕВЉА

Прочевље је у Срба увек била и највиша планина и најтврђа бусија. И са њега се све видело најбоље. И најдаље. И за њега најлакше се ускало и у ватру и у воду. Јер кад се без њега остајало, све би се друго, истог часа, уситнило и постајало неважно. И једино се са њим озбиљан и утемељен човек није могао изругивати. Као онај „писац“ који је, са свога прочевља, поручио својим комшијама да су „они“ за њих, уз друге каме и маљеве, припремили и „три милиона метака“. И *ср-босјечине* и *вадиока*. Па његов побратим по перу доходио да види *сѣвора* (много му рећи – *човека*) који је могао написати моћан роман о огњишту и узгред му додати и оно што се ни на једном људском огњишту није могло замислити.

На томе месту човеку су се дешавале све најважније ствари у животу. Са њега се кретало у све важне подухвате и њему се враћало и у ранама и у радостима. И увек се знало: на њему ћеш се окрепити боље него и на једном зденцу или „извору воде живе“. И са њега отићи много лакши него кад си му приступио. И много ведрији него што си био кад си му се приклонио.

Око прочевља окупљали су се образовани људи, тј. они „који немадијагу школе, ал имадијагу оно што стае под шаку: образ.“ Они чији је и најмањи дар вазда бивао позлаћен. И озрачен чистим срцем и великим Божјим

Благословом. И који се уздарјем одуживао вазда „сабје-ном мјером“, како се од „нашијег стариг научило“. А та је наука била врло проста: ако си позајмио, врати макар за „нокат више“; ако си узео флашу ракије, налиј је до чепа кад је будеш враћао; ако си узео шерпицу брашна, вратићеш је мало посабијену; ако узмеш десет јаја, бираћеш да вратиш она већа, а можеш дотурити и једно више (грешна душа има право на то да се „заброји навише“, али нема право да то учини „наниже“). Та се наука увек усвајала око прочевља, а они који је нису схватали, или се у складу с њом нису умели понашати, биће да нису имали ни родитеља, ни кума, ни пријатеља нити икога ко би их око прочевља окупио. Или прочевља, напосто, нису ни имали. Па се с онима првима нису могли ни мешати нити се с њима у било ком смислу равнати.

Прочевље је било и светилиште. И на њему се знало место и домаћина и најмањег његовог чељадета, при чему се оно прво могло променити само на тренутак и то кад у кућу бане намерник пред ким ће сви устати, а домаћин му препустити своју столовачу. И сести до њега, било на пањић, било на трonoшку. И ту се увек знао ред: ако дође кум, он ће бити пречи од пријатеља, а пријатељ пречи од брата јер се ти односи успостављају по неком Вишем Поретку. Који се није могао мењати. Или су га мењали они који ни за какав Поредак нису знали, а камоли за онај Највиши. И то је све уређивао човек који је то о чему говоримо најбоље разумевао и који је све чинио тако да се угоди Ономе Највишем, а да се они доле никад ни у чему не осете прикраћеним. А онај који је све то распоређивао, вазда се то знало, био је свештеник, Божји Угодник, и док је он наступао пред својом паством и она се по њему управљала – знало се да ће прочевље остати неосвојив шанац, а они који се око њега окупљају имаће и Највишу Заштиту. И Благослов за сваки свој подухват.

И тако је било док је било Свештеника, и док се знало која је мисија Цркве и њено Позвање. А прилике су се промениле кад је Црква мисију претворила у занат а свештеник постао солидно плаћен занатлија, и кад су учитељи у школама почели да уче ђаке „како њини ђедови, тамо њима, нису Божја ђеца, но гориле, или шимпанзе. И престали да верују у Бога и Сина Божјег, па поверовали у два Чарлса, Дарвина и Досона, а њиг двојица у Луцифера”. Па сад „уче да смо ми дошли нашој кући тек вамо у 6-7 вјеку. Реко бисмо пали с крушке... Па да ђеца немају оца и мајку него првог и другог родитеља. Самим тим не важи Божја заповест: *Пошћуј оца и мајер своју*... Тако учи и неки звани епископ из Браничева, ...да су Божје заповести старомодне... Да треба доњети неке сумануте, ђавоље законе, еда би се забранило крштење којим се, тобож, крше права ђетета. Па да треба озаконити инцест пунољетнима – оно што наши стари нису дозвољавали ни стоки. Па да треба озаконити право на еутаназију, што ти дође право на убиство, тамо њима. Па ондак да пониште Свето писмо кое вели: *Ко жали љруи мрзи на сина својеја, а ко ја љуби кара ја за времена*. Веле да отац и мајка не смију да шљицну прутићом синове и ћери. Зато ће ти синови (ев)ропски, нововавилонски, содомски, безбожниковски, бесомучнички, преучењачки... срећу тражити, и (не) налазити је, у виртуелном свету, у мејловању, у лајковању, у шеровању, у благовању, у хејтовању, у шмркању, у фиксању, у триповању, у казнено-поправнијем домовима, у лудницама, у геј браковима. А њини стари ће умирати у очајању, у самоћи, у туги, у старачкијем домовима, у незнању. Или ће моћи да се 'усреће' еутаназијом и тако се венчају с лукавијем во вјеки вјеков”.

А око прочевља никад се нису окупљали ни они нови и недоучени Срби и њима је било много пространије, и конјунктурније, да се окупљају „око ћасе (ев)ропскијег

и ватиканскијег сплачина” и да нас уверавају у то да се треба ослонити на ону памет која ће „подржати лажне учитеље и учебнике лажне историје”, који су се размахнули после Берлинског конгреса (1878), кад је „Србљима утамничено право да истинују о себе самима”. И одмах да кажемо: прочевље није никад [ни било] прављено по мери тих „нових Срба” будући да су се око њега окупљали Људи, да размене Реч и избрусе Мисао, а они други у тим пословима нису могли учествовати јер за те послове нису били ни квалификовани нити им имали шта додати, а могли су Реч опоганити или јој узети смисао и разлог постојања. И Душу. И тако су се ти „нови Срби” најчешће „доказивали” тиме да су неки њихови истакнути представници пристали уз ону „науку” коју им је прописала „нордијска школа” и одредила им и мере за такву памет и калупе по којима им је памет уобличавана. Такви су били, од самих почетака, Стојан Новаковић, Иларион Руварац, Љубомир Ковачевић и други (међу научницима) док су међу политичарима (да се овде на друге не осврћемо) такви били Светозар Милетић, Васа Стајић, а наследили их њихови ђачићи, „учитељи, професори, декани, академици” и сви они који су поверовали да је свака памет допуштена, а једино српска забрањена, а чији су, надајмо се – последњи, изданци Симо Ћирковић, Раде Михаљчић, Радивоје Радић, али и многи Срби других занимања (најбројнији су међу њима, изгледа, археолози, а ни лингвистима није тесно) који још нису чули да се, по сведочењу Србољуба Живановића, „нордијска школа” одрекла памети којом је више од једнога века кројила српску судбину и, настојећи да се „пробије на исток” (Drang nach Osten), изазвала два велика Светска Поклања у којима је без глава остало преко сто милиона људи, а Србима приређена два страшна одлива крви, од којих се они, бојати се, никад неће опоравити. (Овде не помињем оно што се са

Србима догодило током последње деценије прошлог миленијума јер их тамо већ није било довољно ни за „један добар Јасеновац”: хрватски и муслимански башибозук, предвођен Ф. Туђманом и А. Изетбеговићем, опослио је оно што су започеле моћне западне криминалне државе као њихови налогодавци. И Србе отуд преселио у историју. И памћење).

О томе се овде осврћем на неке погледе једног од њих који све зна *о заблудама и фалсификацијима у историји*. Представљајући „угледног византолога”, новинарка ће рећи да се он, „у својој новој књизи ‘Клио се стиди’, као и у претходној ‘Срби пре Адама и после њега’, бави управо примерима произвољности, нестручности па и бесмисла у писању о историји Срба и других народа на овим просторима, ...којима се замајава и обмањује јавност”.

Као човек који је помало упућен у неке проблеме српскога језика, који је „зачитавао” многе историјске и сличне књиге из више „граничних области” науке којом се бавио, потписник ових редова давно се срео с наводом једне познате повјесничарке да се неке идеје не могу срести у храму „*božice Clio*”. И убрзо се показало да се тамо не може наћи управо оно за шта се – она залагала! То исто можда би се могло рећи и за умовања о српској историји о којима овде говоримо, али нека у овом тренутку буде постављено покоје питање управо о ономе о чему се тако самоуверено суди.

Рецимо: наш историчар вели да 14. век представља „звездани тренутак српске средњовековне државе”, а да „све остало припада фантазмагоричним пројекцијама које су настале у кухињама псеудоисторичара, лажних родољуба и неутемељено самоуверених нестручњака”. А у вези је с тим и питање: на основу чега Плиније Старији, у време кад је Син Божји био дечачић од 12 година, записује 27 херцеговачких племена чија су презимена и

данас расута по свој Српској (а има их и по Руској) Земљи: *Деуре*, *Деурићи* (Deura), *Деретије*, *Деретићи* (Deretini), *Дермасџије* (Deraemistae), *Дингари* (Dindari), *Глиндићи* / *Глинџићи* (Glinditiones), *Сјеклоће* (Siculotae), *Варге* (Vardaei), *Денде* (Denda), *Шешељи* (Sasaei), *Шейаровићи* (Separi?), *Керуми* / *Геруми* или *Ћеранићи* (Cerauni?), *Секул[ов]ићи* (Siculi), *Рудињани* (Rudini), *Грабари* / *Грабљани* / *Грабовци* (Grabaei), *Колендићи* (les Colentins), *Буни* / *Буњевци* (les Bunes). И зар то не сведочи о томе да су Срби у Херцеговини старији макар 14 векова од „српске средњовековне државе” о којој наш историчар не допушта ни траг сумње у вези с оним о чему распраља? (Ове појединости наводим према Деретићевим исписима из дела Плинија Старијег, упоређеним према француском, енглеском, немачком и руском издању, а помиње их и Ђорђе Јанковић у својој драгоценој књизи *Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије*, Београд, 2015, 42.)

Или: Археогенетика вели да је међу Србима најчешћа тзв. „динарска хаплогрупа” посебно карактеристична за Балкан и, опет, „најзаступљенија у Херцеговини” (29,2%), неки је истраживачи „доведе у везу са Илирима”, код косовских Албанаца сведена је на 2,7%, а код македонских Цигана на 3,5%. Могу ли се оспорити и археогенетика и ДНК-генеалогичка иако за њих Срби – **нису ни криви ни заслужни?**

Или: Један мали арбанашки политичар из Прешевске долине „зна” да је у време „кад су Срби дошли на Балкан Београд био стопроцентно албански”, али не зна да је његов сународник Селим Пуљаха, пре више деценија, утврдио да је крајем XV века од Пећи до Ђаковице Арбанаса било мање од – **једној проценти!** И не зна да по Косову и Метохији, као ни по црногорско-арбанашком пограничју, никад није било **ни једној јединој арбанашкој макроџионима** (а да их и по Арбанији и данас има много

мање него *српских* или, рецимо то неутралније, *словенских*). Те појединости помињем зато што наш историчар вели да „поједини псеудоисторичари... убеђено тврде да Албанци потичу с Кавказа и да су се одатле најпре населили у Арабији, да су потом преко Средоземног мора стигли на острво Сицилију, а одатле, опет преко мора, на Балканско полуострво”. Ако сам добро разумео то његово извођење, он мисли (као и многи други историчари и лингвисти из оне напред поменуте гарде) да су Арбанаси балкански староседеоци. Ако је то тако, историчари који све знају морали би одговорити на питање како то да се њихови најстарији помени на Балкану везују тек *за крај XI века*, а да их је било на Синају, потврдила су истраживања грузијских научника, који су у тамошњем Манастиру Св. Катарине пронашли један њихов палимпсест из средине X века (по томе су Арбанаси били много темељитије уписани у историју културе и духовности него што је то њиховим потомцима пошло за руком током скоро десетовековног присуства на Балкану). Да Арбанаси не могу бити балкански староседеоци, осим поменутих топонимијских појединости, сведоче и многе лексичке чињенице, одн. природа многих њихових лексичко-семантичких система. О томе је А. М. Селищев донео мноштво потврда, а ја овде помињем само две изразитије: да су староседеоци, Арбанаси би морали имати „своју” рибарску терминологију, а она је – *српска*: *lopate* ‘весло’; *vožit* ‘веслати’, *vožitár* ‘веслач’; *korite* ‘чамац од издубеног дрвета’; *mreze*, *merezeje* ~ мрежа; *vllak* ~ влак; *kosh* ~ кош (или каткад латинска: *peshk*, *pishk* < *piscis* ‘риба’). И анатомска лексика у арбанашком језику у знатној мери преузета је из словенског корпуса (*trup*, *turp* ~ труп; *kots* [rer.], *koske*, *kotske* ~ кост, коска; *gerl’ats* ~ грло, грлат; *grušt* ~ прегршт, грсти; *gerbe* ~ грба), а у њеним оквирима налази се чак и онај сегмент који се тиче тзв. „интимне анато-

мије” (*kotš* ‘penis’ ~ *кочањ* ‘стабљика купуса’, а раније и ‘membrum virile’; *pitš* ‘vulva’; *sise* ‘груди (обично женске)’, а тако и: *kúrve*, *kurvjár*, *kurvár* ~ *курва*, *курвар*; *kutške* ‘проститутка’ ~ *кучка*. Све то сведочи да Арбанаси не могу бити балкански староседеоци, а они специјалисти који све знају објасниће нам и порекло наведених лексичких чињеница и путеве њихове стабилизације.

Или: Тврдња да је Србима Винчу и Лепенски вир (не знам куда ће се денути Етрурци) приредио „неки други народ”, мораће се доказивати тек кад се оспори и докаже неутемељеност археогенетике и ДНК-генеалогije. А дотле, све о чему говоримо указује на то да су Срби на Балкану староседеоци, не бих тврдио да су „народ најстарији”, али би они научници који све знају морали указати на неки други који би од њих могао бити старији. (А једини кандидати за то „звање” данас би још могли Хрвати, Македонци, Бошњаци и Црногорци, али до пре који дан сви су они били Срби и још не успевају да се извуку из српских гаћа.)

Или, за крај, једно банално питање: је ли срамота припадати најстаријем народу, посебно ако се ради о народу-носиоцу и народу-сведоку једног од највиших духовних узлета које је свет запамтио, народу који је некад створио Лепенски вир и Винчу, а у наше дане изнедрио, рецимо, Николу Теслу и Милутину Миланковића. А другима остављао да се у људско памћење уписују злочинима. Таквима, рецимо, какви су Американци, Енглези, Немци, Французи. Или Белгијанци, најмањи међу њима, од којих Србима у наше дане стиже најчистија, такорећи – сублимирана, „демократија”, а чији је краљ Леополд, према наводима Ноама Чомског, био један од најгорих убица у историји света и одговоран за смрт око 10 милиона људи у Конгу.

*

О оним првим темама на прочевљима се једино могло разговарати, а ове друге нису ни улазиле у круг људских интересовања. Оне су прве биле вазда чисте и честите и сасвим се лепо распоређивале по прочевљу и око њега, а оне друге тамо се нису могле ни наћи јер они који би их доносили нису били прављени ни по мерама Радосављевим ни по мерама Милорадљевим и нису се могли ни примаћи прочевљима које су чувале њихове Драгиња и Крстина. Тамо су деца стасавала, а стари се полако измицали, да направе места онима којима је понекад умело бивати потесно. И при том су стари понекад умели и подетињити. Као, рецимо, стрина Крстина:

„Добар ми Милорад био, не могу да кам губаво. Није био неки крвник, коно што је имало људи. Нити се напијо ко поедини. Колко е мого, трудио се да ме заклони, колко било. Понекад ме и одмјени, не могу губаво да зборим. Само ми оста нажао што ми ни јампут, вако, кад дође однекале, с вашера, из Баната, из трговине, не доње вишек болбоне... Милораде, рђицо една, да знаш колко сам се пуста надала да ћеш ми доњети болбону кад дођеш однекале.”

С том жалашћу, она се преселила у вечност. А „после саране, кад гој сам свраћо на гробље, на гробу стрине Крстине сам затицо по неколко разноразнијег бомбона. И кад је спомен сподигнут, било иг је и доље на гробу и горенаке на спомену. Нико није знао окле су тујнак. Ни ко иг доноси”.

Таква згодица могла се удесити само на прочевљу. И „болбоне” су отуда једино и могле – стићи. А Милорад може имати „изговор” за такво понашање: он је „болбоне мого доњети ђетету”, али да би му и жена у једном тренутку могла постати велико дете – томе се „чуду” поне-

кад тешко било досетити. Но и то више није ни за причу ни за памћење: село већ одавно умире па ни за прочевља више нема места у људском искуству и његовом памћењу. А и људи какви су се око њих окупљали сада су се проредили, као што су и многа прочевља затрављена, па више не могу наћи ни слушаоце (ако би прочевље и нашли) јер су многи „отишли преко брда” па заборавили да се отуд врате.

А, у међувремену, на стазама којима су проходили израсла шикара па се више не зна кад ће неко, и да ли ће ико, доћи да је поново искрчи. И да тражи стара прочевља.

И да проверава неће ли се у неком од њих, кад се распреће, наћи макар једна жишкица да свине и посветли тмину којој смо прочевља препустили.

О Савинудне, 2017. године Господње

СЛОВО О ГРЕШНОМ ПРАВЕДНИКУ МИЛОЈУ (СТЕВАНОВИЋУ) ШТО КЊИГУ ОВУ ПИСА

Грешни праведник Милоје (Стевановић) родио се поткрај прве половине 20. столећа, лицем на Младенце у драгачевском селу Горачићи. Пупак му ос'екла Славка Бранкова. Косом од девет шака. Не зна се колко е био тежак, пошто се кантар негде затурио, ал се зна да му се отац обрадова питајући се *дал од ње ма-кање може да испане чоек?* Веселница, Славка Бранкова, виђе друкчије и каза једном за свагда да ће то *арамбаша да бидне*.

У младим годинама учитељевао је у Горачићима.

После студија, на којима бољег не бје, на Београдском универзитету, не докрајчивши мандат, би секретар Општинског комитета СКЈ-е Лучани, када пострада због беседе у Сава центру 1983, *починивши нейпријатељско дело узнемиравања јавности*, јер је скренуо с пута Партије да набере јабуке, осудио неморална понашања носиоца државних и политичких функција, упозоравајући да такво понашање гура у социјалне ломове, у распад економског и политичког система. Истог трена, ничим изазван, грешни Милоје (Стевановић) стаде морално политички неподобан. Партија га је збацила из својих високих редова, а оне који га подржаше покрстише у *милотијевце*.

Кад је стасо, не бијаше ајдука, па ни арамбаша, не одметну се у шуму, ал не приста д-иде за онима који су већина, *нији да буде на њином ѡсишћу и ѡјишћу*.

Носталгију и љубав за Стевановића џематом утко је, гладујући, у један зидњак. У средњим годинама, не одма-

рајући се и одричући се материјалних добара, млекаром „Гај” старао се да уздари завичају.

Од два пута изабрао је мним *јори*, за који вазда говори *кад би исиошекар биро ойеш би оним којим се ређе иде*. Због тог пута, не једаред, бје најгори. Ал опет би, доведк човек. И истраја.

Грешни Милоје (Стевановић) указао је гостопримство прогнаним рашко-призренским монасима и њином преосвећеном епископу на кога изли се Дух свети. Због тога и зато што се молио Богу са епископом Артемијем и његовом духовном децом, изопштен је из Цркве својих ђедова и својих унука. Тада још не знаде грешни Милоје (Стевановић) да се епископи, гордости пун, инате, а умеју и да закатанче врата порте наредe да туку мртвачка звона, а све то, као и молитвени дом, изгради тешка рука земљоделца и сиротиње.

Један од посрнутих епископа, да би указао на своје правоверје, мимо Христовог учења, наруга се нарекав *Паџиријарх Милоје* и то му не би доста, те дометну још којекаквих које је, ако је по правди, прво себи требало да задене.

Венчао се, по православном обреду, једном за свагда, јер нађе срећу и звезду своју, Наду (*Веру, Љубав*) Обрадову која му је о кући и ђеци скрбила. С њом изроди двије ћери: Катарину и Марију. А Катарина са Жељком Љубичићевим роди Јану, Јанка и Јована, а Марија с Миломиром Вулићевићевим роди Марту, Миону и Магдалену.

Свагда биће записато да грешни Милоје (Стевановић) син Светоликов, син Радосављево, син Милоја Првог, син Вићентијев, син Милорадов, син Петров, син Стеванов није дангубио – исписао је странице више књига но што је Господових заповести о исправном животу у православљу: *Казивања* (2005), *Чаша Обрадова* (2007), *Не ѿмичи старе међе* (2008), *Ко ѿродаје веру за вечеру* (коаутор са „Уредништвом сајта Борба за веру” 2009), *Родословље*

Стеваново (2011) (коаутор са Момчилом Стевановићем), *Сине мој, не пристијај* (2011), *Тајна безакоња* (2012), *Не дај душу, роде* (2013), *Сајрешења у Србској православној цркви* (2014), *Чувари вере предачке* (2014), *Разговор са академиком Јованом Деретићем о стању у СПЦ* (2014), *Тајна дегине фиоке* (2015), *Изјубљено јаће* (2016), *Аршин* (2017).

Обновио је гробља предака како ваља и како приличи.

Упослио поприлично људи и по вери и по чојству достојних.

Подигао, захваљујући Божјој промисли, задужбину посвећену Светом Николи мирликијском, чудотворцу, који је и за живота таквим сматран, крсној слави предака, заштитнику путника, морепловаца, воденичара, рибара и сплавара, свеколиких вода и што је у њој и над њом.

Српски краљ Стефан Дечански слао је у Бари богате прилоге и читав дом Божји сребром украсио у знак захвалности што му је светитељ повратио очињи вид. Књаз Милош Обреновић славио је Светог Николу по свим народним обичајима, и кад је дизао славу, пуцали су топови и звонила црквена звона.

Благодаран је грешни Милоје Богу чијом Милошћу је *пређеко* и моли Му се, да му *даде снаге до краја да истрпи сшукач и корбач*.

Да ли ће му молитва бити услишена? Творац зна.

На камени биљег који је поставио изнад своје вечне куће на драгачевском гробљу Черговиште, уклеса аманет својим потомцима кроз слово *Јеванђеља: Ово вам зайоведам да љубите једни друге (Јеванђеље по Јовану 15,12)*.

Dixi et salvavi animam meam
/ Рекох и сјасих душу своју / (Језек. 3, 19)
ово јиса дијак прешни Милосав (Славко Пешић)
на Сређење, 15/2. љеши Господњеї 7525.

СЛОВАР

СРБСКИ НА СРБСКОМ

А

абати се – трошити се

абација – кројач одела од сукна (абе)

абер – вест, новост

аброноша – разносач гласина, аброва – трачева, оговарач(ица)

аваз – глас

авашас – ударен, пришашав, благо поремећен

аветиња – појачано значење речи авет (= утвара, сабласт, приказ)

авлија – двориште, простор око куће

аврик – разна травуљина, коров

азман – нераст, мушко непочишћено свиње

аирли – срећан, добар, честит, вредан

ајван – стока, животиња, понекад погрдан назив за човека: глупан, незналица, будала

ајлук – месечна надокнада, плата

акобогда – ако Бог да

акреп – шкорпион; злобна особа пуна зависти; нечастиво биће

ала – неман, чудовиште, ненасито, прождрљиво биће

алав, алован – похлепан, халапљив, незајажљив

алалити – поклонити, опростити

аламуња – ветропир, неозбиљна особа

алвалук – чашћавање због какве принове или куповине

аман! – узвик преклињања и вапаја: побогу! забога! ако Бога знаш!

аманет – завет предака, светиња; предмет, препорука која се даје на чување

амбар – дрвена зграда, остава за зрнасту храну
амбуља – торбетина, просјачка торба
ан – чим, истог часа
апетитли – вољом (апетитом) чинити нешто
апити – украсти, зграбити
апс – затвор, тамница
апсана – просторија за затворенике
аргатовати – бити на принудном раду
арија – начин певања, мелодија
арлапача – жена склона оговарању и ширењу гласина
арлаукати – урлати, завијати
арлауца – олуја, мећава, цича зима
арчити – трошити (се) преко мере
аршин – древна мера за дужину (размак од врха прстију руке до рамена)
асталски сат – стони часовник
атаљ – никакав, неуредан, одрпан, у дроњцима
атер – обзир, љубав

Б

бабњети – одзвањати
баврљати – тумарати
багатела – јефтино, мале вредности, безвредно
багателисати – отписати, не марити за нешто, цабаисати
багљав – оштећених ногу, тешко покретан
багра – отпад, људски олош, човек без врлина
бадава – цабе
базвркан – доколичар, беспосличар
баздити – заударати, ширити непријатан мирис
бакабунда – дрзак, безобразан човек, склон изазивању нереди, вагабунд
баканце – дубоке зимске ципеле
баквица – мали наковањ за откивање косе
бакрач – бакрена посуда са повразом, котао
баксем – тобож, каобајаги
баксуз – невољник, несрећник, малерозан човек

- балдисати** – малаксати, клонути, посустати
балучити – шарати ћилиме уношењем разнобојне потке (балука)
банути – изненада се појавити, наићи
бапити – претурити се, пасти; лупетати нешто без везе
баптати – лупати, ударати
барабар – равноправно, подједнако, упоредо
барем – макар
басамак – степеник
басати – лутати, тумарати
баскија – истругана или отесана летва на коју се поставља цреп
бастати – бити вешт, умешан, вичан, моћи (нешто)
баталити – кварити, покварити, развалити
батаљуга – разваљена, покварена ствар
батина – прут
батли – срећан
батлија – који доноси срећу
батлина – срећа, судбина
батргати се – ходати посрћући по неравном терену; мучити се
башибозлук – окрутност, обест, ништаклук; војска без команди, одметници
башка – издвојено, обашка
башча – врт, башта; воћњак уз двориште
башчованлук – рад у повртњаку, башчи
бегенисати – свиђати се, допасти се, воleti
бежђетни – који су без деце
безбожник – онај који не верује у Бога, који је без Бога, који крши Божји закон
безверје – невера, верска равнодушност; склоност гатању, астрологији
бездан, безданиште – понор, провалија, (фиг.) пакао
безец – остатак недопушене цигарете који се уступа другоме
безизлаз – ћорсокак, ситуација када се не назире излаз, решење
безјак – малоуман, ограничен човек без циља
безнађе – очај, онај који нема наде
безуб – онај који нема зубе

безумник – онај који је малоуман
безцен – вредан, који нема цене
бејаги – каобајаги, као, тобож
белај – несрећа, неприлика, незгода
бели мрс – млечни производи (сир, кајмак)
бемти – блажа псовка
бенавити се – мазити се, умиљавати се
бенече – штене
бент – узвишење између две парцеле
бериоци – они што убирају плодове, берачи
бешале – узречица у разговору када се нечега накнадно сети
да каже
бешика – љуљајући креветац за децу
бијаг – бејак
бијончуг – беочуг, метални прстен на ланцу
билмез – глупав, неуредан, нерадан човек
бистрик – бистар извор, или поток
бичаја, бичалук – дршка бича, штап за који је привезан бич
бичи се – израстање цевастог листа (бика) на црном луку на
коме ће бити цвет
бичкија – врста тестере
бјел – врста храста
бјелопераст – плав, плаве косе, светлих очију, белог тена
бјесни – кад ветар јако дува; кад се неко ненормално и дрско
понаша
бјеснити – љутити се, оштро протестовати
благдани – празнични дани, светковине
близна – овца која ојагњи два јагњета
блокеја – метална плочица на ђону обуће
бљузгавица – мокар снег
бљутав – неукусан, одвртан, непријатан
бобоњати – гунђати, мумлати у њедра
Бог да му душу прости – каже се при помену покојника
богаз – отвор у огради
богами – сасвим сигурно
богаштиња – богатство
богме – речца којом се нешто потврђује

- боговетни** – реч која иде уз речи: један, сав, сваки, цео – у циљу појачавања њиховог значења
- боз** – због
- бојаџинка** – власница бојаџијске радње
- боље те нашо** – отпоздрав госта коме је домаћин пожелео до-
бродошлицу
- босоножје** – „босоного“ детињство
- бошча** – завежљај, марама
- бошчалук** – дар увијен у мараму, бошчу
- братучед** – стричевић, стричева деца, синовци
- бреме** – свежањ сена који се може понети
- бреновати** – водити рачуна, уважавати
- бригати** – бринуту
- бркљав** – неумивен, мусав, замазан
- брњушка** – жица која се ставља свињи у губицу, да не рије
земљу
- брстити** – јести лишће с (младих) гран(чиц)а; причати без
смисла, брбљати
- брусара** – посуда у којој је брус у води (обично од волујског
рога)
- бувара** – затвор, апсана
- будибокснама** – израз забринутости због неразумног пос-
тупка
- буђелар** – новчаник
- буђзашта** – будзашто, јефтино, скоро цабе
- буљити** – упорно и нападно гледати у неког или у нешто
- бучук** – дрвени суд из кога се стоци даје жито, или јарма
- бушина** – полоша овца

В

- вабити** – узвиком окупљати, дозивати животиње или живину
- вавољити** – споро и неразговорно говорити; споро јести
- ваздан** – цео дан, од јутра до мрака
- вајат** – дрвена омања зграда у дворишту, обично за боравак
младенаца
- вајда** – корист

- вајни** – недостојан (звања у коме се налази)
вакат – време, прави моменат да се нешто уради
вако – показни облик: овако
вала баш – тако је, у праву си
валинка – фалинка, недостатак, мана
валити – недостајати, зафалити, омалити нешто
валта – набор на хаљини или сукњи, фалта
ваљатно – ваљано, баш како треба
вамогоре – овамо горе
вантазирати – фантазирати, причати нешто неразумно или неостварљиво
варба – боја
варовати – поштовање обичаја (сујеверног) да се не ради у неке дане, ради заштите од несреће
вашер – облик народног окупљања ради куповине и продаје, панађур
вењер – фењер
веретизан – мршав, слабуњав, неухрањен
вермати – поштовати, ценити, уважавати неког
весели – онај који се упокојио
веселник – јадник, несрећник
вијоглав – вратило на бунару којим се преко котураче вади вода
винт – део кочионог уређаја на запрежним колима
вишек – фишек, комад папира савијен у облику левка, за паковање бомбона
влака – трупац који се влачи; вуча трупаца по тлу кроз шуму
влачег – дебео ланац за вучу нечега тешког
воденички лопар – дрвена лопата са кратком дршком којом се купи брашно
водњика – древни напиток који се добија од шумског и др. воћа
водоноша – лице задужено да разноси воду косачима, копачима, жетеоцима
воинцо – оволико, сасвим мало
војнак – овде, на овом месту, у овом крају
воличачки – оволики
вр вра – врх врха
врдати – избегавати, измицати се од каквог посла, забушавати

врећа – џак изаткан од кострети за чување или превоз жита
врзина – непроходно трње или шибље које се пушта да расте по међи
вришко – брзо, хитро
врјећи – обављати вршидбу
врлудати – лутати; једва се кретати
вруна – рерна на шпорету; пећ; зидана хлебна фуруна
вршиоци – учесници у вршидби
вршкара – старинска кошница за пчеле, трмка
вукоебина – суров крај, мучан за живот, беспуће, бестрагија
вуњара – лош човек; псето
вурити – вући или носити нешто тешко
вурсат – самовољан поступак кад се укаже погодна прилика за уцену

Г

габелати – једва ићи, вући се, посртати
гагрица – врста инсекта, преносно: кад је неко упоран (као гагрица)
газдинлук – имање богатог човека (газде)
галатан – непристојан, неуљудан, вулгаран
галатити – говорити ружне речи, псовати
гекнути – пасти, треснути
гемаљ – изнемоћало старије чељаде
глабати – једва нешто пресећи, престругати тупим алатом
главињати – ићи назор клатећи се
главичити – формирати главицу (о купусу)
глати дом – посета дому будућег зета, кад се договара време и услови склапања брака
глацнути се – поправити се
гледно – лепо, наочито, згодно
глонути – мрдати, кренути
глоцнути – мало појести, чалабрцнути, утолити глад
гобеља – део кружнице дрвеног точка на запрежним колима
гоблен – извезена слика ради украшавања зидова
годет – светковина, празновање

годишњица – годишњи парастос који се служи за покој душе умрлог

голадија – сиротиња

голанфер – сиромашак, гољо

гологузија – социјално дно, нерадна класа

голубарац – старинска сорта купуса, посебне боје и укуса

гребене – направа с челичним зупцима којом се гребена (чешља кучина)

гредом – узгред, једновремено с неким другим послом

греота, грота – грех

грива – густо прамење длаке на врату коња

гривна – метални прстен којим с повезује коса са косиштем

гроница – слабији гром, стрелица

гронути – изнемоћати

гроровина – остаци омлаћеног пасуља

грудњача – тканина у коју се ставља грудa (потсиревина) да се оцеди

гуља – порђава овца

гумараба – запрежна кола са гуменим точковима

гурсуз – угурсуз, злоћа, љигавац

гуцнути – мало попити

гуша – грло

Д

да простиш – фраза: да извинеш

да си жив и здрав – каже се кад се јавља да се неко упокоио

дабогда – израз за изражавање жеље: благосиљања или клетве

даиш – да видиш

даљњи – удаљена родбина

дамарање – откуцаји срца

данга – отисак, траг

дандара – назив за пса, преносно: рђав човек

даћа – парастос и трпеза љубави за покојника

дацбине – државни намети, порези, прирези, таксе

двестак – буре од двеста литара

дворити – стајати и служити некога из поштовања
деоница – додељен задатак на кулуку
деренцање – вика, дрека
дибидуз – начисто, до краја
дијурина – накнада шумару за излазак на терен ради дознаке
 за сечу
диринчити – радити напоран посао
добавити – набавити, прибавити, купити
добандати – доћи без плана, без најаве
д-обдржимо – да очувамо (кућу, имовину)
долма – пуњење, попуњавање (приликом зидања)
доправде – заиста, ако ћемо право рећи
досле – некад, давно, раније
доспети, доспити – добити време; стасати
достоверити – довршити, довести до краја
доцкан – касно
драт – дрхтај, дрхтање
дрвљаник – место за цепање дрва
дреканија – дрека, галама, дерњава
дрјемован – поспан
дрјити – узалудно чекати, дангубити
дрмезина – презрела, касно покошена и саденута трава
дрндара – вуновлачара, радионица за чешљање вуна
дрнован – човек који се лако наљути и почне да галами
дрпити – приграбити, отети, присвојити, украсти на брзину
дружлица – вретено на које се спредају две или више жица
дувар – зид
дунђер – мајстор који гради куће, тесар
дуњица – врста траве

Ђ

ђевлити – лајати с прекидима (о кучету)
ђевовање – девојачки дани пре удаје, девојаштво
ђељка – алатка којом се деље тј. фино обрађује дрво
ђипити – нагло скочити
ђубруша – аљкава жена

ђумара – рђав пас

ђутуре – погодба за сав посао (ни по јединици, ни по дневници)

Е

еклање – ручни рад кукицом, (х)екловком и концем

ендек – канал

Ж

жагра – лепиња од пресног теста

жвоцати – приговарати, причати свашта

ждребчаник – део колског прибора који повезује кола и запрежне коњске ланце

ждрака – зрак сунца

жега – топло време, успара

женскариње – женскиње, женска деца

жетеоци – посленици који жању (жито)

жидак – мале густине; веретизан, неподаткан

жими – разуверавање, када се нешто нетачно доказује па се затим истиче право стање

жуитар – хитар, оштар, заумит

З

забашурити – избећи одговор, намерно заговарати, прећи на друго

забезекнути се – изненадити се, зачудити се

забрадити се – везати мараму под брадом

забраздити – задрти, тврдити нешто упорно и непопустљиво

забркати – направити напој за свиње мешањем сурутке или сплачина са јармом

забрложено – неуредно, нераспремљено

завалит – сметењак, несналажљив

завасати – стећи, заимати

завитлавати – шегачити се, шалакати се

- заврзивати** – сапети се; затракивати неког
- заврљати** – залутати, ићи погрешним путем
- загустити** – наћи се у неприликама, у опасности
- задајати** – вршити подој јагњади или телади
- задана** – док је дан, пре мрака
- задрт, задрвен** – онај што застрањује
- задушнице** – дани посвећени помену мртвима
- зађевојчити се** – развити се у девојку, приближити се пунолетству
- зађерити** – загледати, уочити, запазити
- зазимити** – оставити да презими (о стоци)
- закаведати** – онемоћати, једва се кретати
- заклонито** – скровито, у сигурном заклону
- заковрнути** – онесвестити се, мандркнути, умрети
- закопиштити** – стећи иметак, заимати
- закоровашено** – запуштено, неуредно
- залурати** – залутати, заврљати
- залучити** – одвојити јагњад од оваца да више не сисају
- замаријати се** – забавити се неким неважним послом
- замерак** – неодређена али уочљива мера (расте на замерак)
- замомчити се** – постати момак
- занимати се** – забављати се; нешто раткати, шуркати
- заништа** – без надокнаде
- запатити** – одгајити, умножити (о стоци)
- запламћети се** – зацрвенети се, планути у лицу
- запрежница** – ланац који спаја ждепчаник са коњским амом
- запретање** – затрпавање жара пепелом да би се сачувао; ставити нешто у црепуљу или сач, па загрнути жаром на огњишту да се пече
- заранак** – време пред залазак сунца
- заринглати** – ставити резу, поткочити врата тако да се не могу отворити
- засунаца** – за дана
- затомити** – присвојити, не вратити позајмљену ствар
- затракивати** – заговарати, задржавати неког причом
- затрјети** – истребити
- затрнити** – ставити трње на богаз да не изађе стока
- затурити** – ставити иза, забацити

заувар – корисно

зауварак, зауварица – мала корист, незнатан добитак

зауларити – ставити воловима уларе; зауздати језик

заумит – бистар, промућуран, упоран у нечему

зацинцати – заледити

зачеље – крај софре

звизнути – дозивати звиждањем; ударити изненада

звијук – ветропир

зготовити – припремити храну

зграда – вајат

здимити – побећи с лица места

здоговор – договор

здомчати – смотати, отети, приграбити, освојити, дочепати се нечег

здрав си! – каже се оном ком се наздравља, а он одговара: Од Бога ти здравље!

здуше – радосно, од свег срца

зелењаш – млад, незрео младић; лихвар, зеленаш

земајле – некада, давно

зембил – врста корпе од прућа

зијанћер – несташко, штеточина

зинула ала – незајажљивост, похлепа

зјалити – не радити ништа вредно, ватати зјале

зловремје – зло, тешко време

знадне – зна

зорт – страх, зебња

И

иженити се – поженити се

ижљећи – изаћи

ижљубити се – изљубити се

ижњети – изнети

ижцигљати – нагло израсти

изанђало – дотрајало, остарело

изарумити се – искварити се, обнерадити се

изарчитити – потрошити

избељено – убељено (платно)
извешчало – изанђало, дотрајало
извиксати – намазати обућу ималином
извитоперити – искривити
изврљезити – препелверити, лоше урадити
издер – абање
из'елица – који је прождрљив, много једе
изкобељати се – извући се из тешкоћа, изборити се
изобећавати – обећати много штошта
изодити – излазити
изразан – галатан, који говори непристојне и грубе речи, псовач
изталпати – истругати трупац на брвна, талпе
изштркљо – нагло израстао
иксан – човек, чељаде, људски створ
исе – део, комад
ис' – их
ис'ек – део испеченог бравчета око бубрега
искобељати се – извући се из тешкоћа, изборити се
искобити – искључити (некога)
искосити – домирити кошење, покосити
искошити – испрегнути, испалчити волове
исмијавати – подсмевати се на нечији рачун
испаручити – испразнити какву посуду (чабар, кацу, ћуп)
испотија – тихо, без буке
испузати се – изверати се уз дрво
истандрљати – испричати на двоје-на троје
истимати се – прсити се, осамостаљивати се, ослобађати се
истићи се – намножити се
иструћати – испричати свашта, истандарати, излампарати
ишибати – изударати
ишчекићати – извршити шумску дознаку

Ј

јабогме – дабоме, потврђивање нечега, него шта
јазук – штета
јаком – тек, чим, тек што

јапија – дрвена грађа обрађена или у обловини, преносно: особина човека

јарка – ојачање на коси које се пружа паралелно са оштром страном

јарма – мељиво од житарица за стоку (крупније од брашна)

јауд – слабо, неухрањено, ситно дете

јеге – тространа турпија за метал

једва – тешко, на муку

једвито – изузетно тешко, назор, уз огромне напоре, на једвите јаде

језичара – жена која много прича

јермоникаш – хармоникаш

К

кабадакија – силедија, разбојник

кабулити – желети, хтети, пристати, прихватити

кадгој – увек

казти – рећи нешто, казати

калкан – поткровље штале

кам – кажем

камчити – искати, тражити, молити, просити

канава – канап, узица, танко уже

канатити се – потпомагати се, поткрпити се, животарити

кант – бочна страна, плоштимице

караконцула – страшило, ругоба, вампир; ружна и неукусно обучена жена

кер – пас

кирицијати – радити за кирију или дати под кирију

китина – иње које се нахвата на дрвећу

кићанка – украс од рудице којим се ките коњи

клепати – наоштрити алат каљењем

клепнути – ударити некога јако; казнити неког

клозет – нужник на окућници

кљечкати – газити по блату

кљокнути – пасти, стропоштати се; онемоћати од старости

кљусе – стар и онемоћао коњ

- кмекнути, кмечати** – заплакати (дете)
- кметовски штап** – штап који добија сеоски кмет после избора као знак власти
- кобајаги** – тобоже, нестварно
- ков** – прибор за откивање косе
- коварнути се** – опоравити се, поправити здравље
- кодник** – предсобље, ходник
- козбаша** – челник на косидби
- коз'а брадица** – врста траве
- коинцно** – мало
- комендијање** – шалакање, изазивање смеха присутних
- кондуре** – гумена обућа
- контраш** – особа која има другачије мишљење и став у односу на преовлађујући
- копилап** – ванбрачно мушко дете
- косиште** – дрвена држаља са рукохватом, на коју се насађује метални део косе
- кострутни** – предмет од кострјети, козје длаке: торба, бисаге, покровач, врећа
- котар** – ограда простор за сено
- котобањ** – велика корпа од прућа са два рукохвата (увета)
- кошара** – грађевина за овце
- коштати се** – држати се у сили, на цени
- кошуљара** – обрамица на којој се носи рубље на прање
- кракер** – безалкохолно, освежавајуће пиће
- крдисано** – родно дрво оштећено ветром и временом
- креденац** – кухињски орман са застакљеним вратима и фиокама
- криваљ** – погурен човек
- кркаче** – кад се неко носи на леђима
- крмељив** – нејак; неумивен, неуредан, аљав
- кровињара** – грађевина покривена кровином
- крпеж** – тешко састављање краја с крајем, сиромаштво
- крушац** – со у комаду која се даје стоци да је лиже
- кубурити** – патити се, некако преживљавати
- кувет** – снага, јачина, способност
- куђеља** – количина вуне која се за једно предиво привеже на преслицу, кудеља

кукач – жарач, савијена метална шипка за џарање ватре

кулак – сеоски домаћин, богат човек

кулизити – улиzivати се, додворавати се

кулук – порез у радној снази

курталисати се – отарасити се, решити се

куси – ђаво

кућевник – добар домаћин, онај који кући кућу

кућевница – вредна жена, домаћица

Л

легењ – лавор, метална посуда за умивање и прање ногу

лажигаће – старинске гаће

лакорадна – земља која се лако обрађује

лампарати – лупетати, причати којешта

лампек – уређај за дестилацију ракије

ласно – лако

лектрика – електрика

лектричар – електричар

ленка – мотка преко које се простирао опран веш ради сушења

либити се – устручавати се, суздржавати се, стидети се

лигуре – ниске дечје санке

лизати се – каже се за оне који се друже из рачуна, лицемерно

лињак – скитница, нерадник, готован

личит – леп

лјечак – мало, један лек

локати – обилно пити алкохол

локва – увала на путу у којој вода направи глиб, блато

лошкати – помало додавати дрва у ватру, одржавати ватру

лужњак – врста хрста

Љ

љепоречје – кад неко у говору користи лепе, пробране речи

љепотније – лепше

љоштити – ујести, убости

М

- магањити се** – прљати се, поганити се
маија – гранична греда на којој се сучељавају рогови двеју кровних равни
макања – мало дете
мамуран – поспан, уморан од пића, ненаспаван
мандркнути – умрети
манисати – омаловажавати, налазити ману, замерати неком
марда – разне потрепштине, роба, намирнице
мариветлук – вештина, мајсторија, довитљивост; измотавање
маториње – остарели чланови породице
машати – махати
међудновица – дани између Велике и Мале Госпојине
меит – покојник
мекиње – љущице од самлевоног жита које се при просејавању одвајају од брашна
мељава – поступак мљевања
меродаван – доброћудан
мећа – куване тикве или кромпир за свиње
мешчини – мени се чини
милшије – милије, драже
мимогред – успутно, уједно, узгредно
мистрија – зидарска алатка
мјешаја – жена која спрема храну за одређене обреде
младачна – крава након тељења (млађења)
млаковина – време кад попушта мраз
мотовило – дрвена направа на коју се намотава пређа
мочило – бара у којој се потапала (мочила) почупана конопља
Мратиндан – дан када се слави Св. Стефан Дечански
Мрато – Св. Стефан Урош III Дечански Немањић
мрклина – помрчина, мрак
мрснина – мрсни дани кад се не пости
музувиран – бистар, досетљив, оштроуман, сналажљив
мук – тајац, ћутање, потпуна тишина
мустра – узорак са кога се нешто препочиње
муфте – бесплатно, дабе
муштулук – част која се даје доносиоцу лепе вести

Н

наалити се – кад је неко похлепан, алав, халапљив

навасати – набавити, прибавити, снабдети

навора – нафора, освећени хлеб

наврјети – навалити

наганта – особен, шаљивџија

награбусити – настрадати

награисати – настрадати, надрљати, претрпети неку штету

нагннути – наилазити у мноштву, навалити

надарити – добити дар (добар или рђав)

надекати се – најести се преко мере

надницом – радити за дневну плату

надоват руке – бити близу

нажуљити – добити жуљ

назинат – у инат

назор – на силу, безвољно

назуљати – обути се брзо, „ускочити у обућу“

назути – начин брзог обувања

најадати – настрадати

најволим – највише волим

најглавно – најглавније

најпотље – најзад, на крају

најпрво – прво, пре свега

накнадити – надокнадити, исплатити штету; набавити изгубљено

накричити – нарећи, заветовати неког

накрпити – надокнадити

налога – навалица, гужва, много муштерија

наминути се – помолити се однекуд, доћи у близину

намиривати – давати стоци храну, појити је, чистити шталу, тимарити

напакарет – лош човек

наподногу – на доле, наниже, низбрдо

наполица – издата земља у закуп уз деобу ушура на пола

напошљетку – на крају, након свега

напремасе – наспрам себе

напудити – отерати

насабајле – раном зором

насочити – препоручити неком девојку (момка), проводаци-сати

натећи – накренути чутуру или флашу, натегнути, испити

натруковати – написати руком

наудити – нанети некое штету

наумити – намерити, замислити

начоклешено – стоји незграпно, усамљено, штрчи

начуљи се – кад коњ наостреши уши

наџак – недружељубив човек, склон свађи, џакању

не вермати – не поштовати

неач – нејака деца

неваљалштина – несташлук

недотаван – болестан, умно неспособан

нежења – неожењен мушкарац у одмаклим годинама

немош – не можеш

неокосан – онај што има мало укућана, заузет послом, није слободан

неспоро – нешто што се брзо потроши

неподаткан – израстао а мршав, жидак, веретизан

нијабера – не поклања пажњу, баш га брига

ништак – олош, нико и ништа

ноинцно – онолико, веома мало

нојнак – онде

носећа – трудна (жена)

нудити – делити, давати

нужник – клозет

Њ

њивче – њива од миља

О

обашка – одвојено, посебно

обданице – истог дана отићи и доћи

- обезвијати** – благо губити свест
обезнани се – онесвестити се
обезубити – остати без зуба, бити крезав
обеутијо се – каже се за човека када је нерасположен, ућутао се, болешљив
обеушити – олабавити, висити
објашеш – опкорачиш
обловина – трупац, необрађена грађа у облом стању
обнерадити се – олењити се, престати радити
образли – онај који држи до части (образа), увиђаван, скроман, ненаметљив
обрамача – дрвена благо закривљена мотка за ношење терета на рамену
обредити – учинити нешто по реду
оварбати – обојити
овизати се, опавизати се – доћи к себи, учинити свесним, досетити се
овршци – врхови дрвећа
огротити се – огрешити се
оданле – оданде
оданути – одморити се мало, одахнути
одањ – од њега
одашиљати – слати
одбрусити – одговорити дрско и реско
одвајкад – одувек, од давнина
одвећо – порастао
одвркнути – ојачати, одрасти, оснажити се
одврћи – одвркнути, ојачати
одјампут – одједном
одмјена – замена
одоцнити – закаснити
одушак – предах, одмор
озовнути се – одазвати се
окембесити се – покуњити се, поспуштити се
окончити – обележити помоћу обојеног конца
окорци – отпаци приликом стругања грађе на којима се налази кора дрвета

окрајчити – отесати или остругати неравне ивице даске или друге грађе

олајле – олако

оловлани – претпрошле године

оновремје – оно (раније, давно) време

ономад – пре неколико дана, не баш давно

опањкати – оклеветати, ширити рђав и неистинит глас о неком

опљузгати се – добити ране, пљузге

опричати – испричати неки догађај

опсиговати – одбити од мере (тару, виру)

опучити се – скотрљати се

опчуван – сачуван, доброг здравља за своје године

оронути – ослабити, дотрајати

осванак – свитање, зора

осевапити се – бити дарежљив и милостив, начинити богоугодно дело

осекнути се – истрести нос

оскудно – сиромашно, убого

осмотрити – уочити, спазити

осњежило – пао први снег

осорљиво – дрско, непријатно, надмено

отаљати – некако завршити посао, осредње

отањити – осиромашити

отапавити – отрнети (прсти од хладноће)

отарошавати – завршавати, обавити посао

отерсуме – отприлике, напамет

откивати – тањити рез на коси помоћу баквице и чаканца

отклопити – скинути поклопац с нечега; откључати

откуп (принудни) – узимање мимо правила, изнуђен

отпарлати – отићи часком, брзо

отромавити – тешко се кретати

отромбуљити се – опустити се, олењити се, обезвољити

отрпљети – прећутати, истрпети

отурити – одбити, избећи

оћеју – хоће

оћко – олако, од срца, без оклевања

офирати – открити, одати

очађавити – поцрнети од дима и гарежи
очекићати – дознака шумара ударањем шумарским чекићем стабала за сечу
очкоперан – поносан, предузимљив
ошкринути – мало отворити, отшкринути

П

пакоштиња – пакост, завист
пањкати – олажавати, трачарити, сплеткарити
парицати се – не предавати се лако; бунити се; жучно расправљати, убеђивати
парник – онај други који чини пар
патока – последња, најслабија ракија при печењу
пелвер – рђав мајстор који слабо и неквалитетно ради
пелверај – лоше урађен посао
петица – најшири део металног дела косе
пешес – пет-шест
пик – прикривена мржња, тежња за осветом
пиљеж – живина
пишманити се – предомислити се, одустати од договореног
плакнути – овлаш, мало опрати
пландовати – каже се за овце када се склоне у хлад по врућини
плаовит – раздражљив, љутит
пластијоци – они који пласте, сакупљају сено
платежник – запослен, који има месечну плату
плјесан, плјес – скрама која се ухвати на површини чабра са сиром
плјеснути – ударити отвореном шаком, дланом
плјоска – боца спљоштеног облика, погодна за ношење у џепу или торби
плънут – кад неко личи на претка, много сличан
по списку – кад неко псујући набраја чељад
поарчити – потрошити
побеленијати – повиљети, подивљати, не размишљати о последицама понашања
побрљити – пасти на нос

- поваздан** – по цео дан
- поводњик** – уже којим се води брав
- повраз** – канап од торбе која се носи преко рамена
- поврањети** – поцрнети у лицу
- повурити** – понети, повући терет
- подагнати** – утерати у заклон, под дрво, трем
- подангубно** – прилично споро
- подасе** – испод себе
- подребарке** – кад се коси на накреном терену тако да откос пада на горњу страну
- подрепах** – улизица, доушник, дволичњак
- подрктавати** – дрхтати по мало од хладноће, или од страха, или услед болести
- подурјасити** – наговорити, нахушкати, навести неког на нешто
- подушје** – даћа
- пођевојчти се** – стасати у девојку
- пођекад** – по који пут, понекад
- пођекои** – по неки
- пођетињити (се)** – опонашати дете
- пожидак** – незрело момче
- позлобштиња** – пакост, злоба
- појтати** – пожурити, убрзати рад
- поиште** – простор где стока пије воду
- појагмити се** – отимати се око нечег
- покарабасити се** – посвађати се, прекинути општење
- покарати** – изгрдити, натрљати нос, покудити
- покаренлук** – неморално понашање
- покладе** – последњи мрсни дан уочи поста
- полакомити се** – бити алав, прождрљив, незајажљив
- полемезати** – ставити лемезје на стогове
- понајпречи** – близак рођак, пречина
- понеачак** – слабашан, веретизан
- поомалило** – скоро нестало
- попанути** – прекрити
- попишманити се** – предомислити се, одустати, порећи договорено
- поплет** – пруже на прошћу

- попричати** – поразговарати с неким
попрјеко тестере – кладара, тестере којим стружу двојица у пару
поприткати – испобијати притке за боранију
порушити се – обући црнину у знак жалости за покојником
посилити се – постати силан или то умислити
послатак – поклони послати, упућени неком
постигнуће – учинак, тековина
потаман – све како треба
потачкати – побити тачке за парадајз
потврд – прилично тврд, шкрт, тврдица
потегалац – добар радник, који хоће да запне, потегне
потекар – поново, други пут
потепати – с љубављу се обраћати некоме, надевати речи од-мила
потипко – прилично споро, полако
потље – после, касније
потпала – ситно исецкана дрва или љушчице за потпаљивање ватре
потревити – испунити предсказано; погодити некога или нешто
потуљено – подмукло
пошандрцо – полудео
пошушњара – чанколиз, преварант
правити питање – просити девојку, питати за девојку
пракљача – даска са рукохватом за прање рубља лупањем
предвојити – разделити, одвојити
пређа – предиво претворено у жице
презалогајити – јести мало на брзину
прекостати – претећи, преживети опасност
прекустури се – олошати
преллагати – изручити један и приставити други казан цибре при печењу ракије
прељетак – од прошлог лета, од лане
премеђити – помаћи међу на штету међаша
препарлати – прећи брзо, претрчати
препелверити – рђаво урадити посао
препокривати – поново покривати грађевину, заменити цреп

- пресалдумити** – променити став
пресамитити – пребацити преко нечега; прећи преко планине
пресевити – погрешити
прескакало – уређено место где се прелази, прескаче преко оgrade
преставити се – умрети
престругивати – стругањем кратити дрво
претати – згртати пепелом жар на огњишту
претатлити – брзо прећи неку раздаљину
претравељати – трапаво, једва завршити неки посао
прецврљати – прецртати, брисати са списка
прештуљасто – неравно, неудобно
прибојати се – плашити се
приврљезити – овлаш нешто направити или поправити
приглув – слабијег слуха, тврд на ушима
придобитак – вајда, добитак
прикољак – мали колац
прилегнути – мало лећи ради предаха
пришити – саставити концем дугмић са одећом; приписати неком нешто
пришљамчити се – доћи непозван
прјесло – тезијан (полетван под за товар) на волујској дво-колицы
прладљиво – натруло (дрво)
прљуша – лоша земља
прње – изношена стара одећа
пробрцнути се – пропасти, укиселити се (о јелу); кад се поквари човек
проживљети – проживети
прозукло – изнутра натруло дрво
прозумбати – избушити рупе на кожном или гуменом каишу
пројолпазити се – искварити се
проносак – прво јаје које снесе млада кокошка
простирка – слој сламе која се распростире по поду стаје
просци – који долазе да просе девојку, просиоци
протнути – прометнути, провући
проујати – проћи, прохујати
профућкати – потрошити, проћердати, раскућити

прочевље – део огњишта где се ложи ватра и кува јело

прочеле – почасно место, врх стола, софре

пртина – утабана стаза у снегу

пусник – сиромах

пусница – сирота жена

пустошна – мазна, умиљата

пућкарати – пушити по мало

Р

рага – стар, ислужен коњ

радиша – радан човек

радишан – вредан, радан

разасвит – свитање

разблажити се – орасположити се

разбој – направа за ткање; рам уздужне тестере

раздарушан – онај који раздаје дарове, милостињу

раздрљен – раскопчане одеће

размазивати – мазити, напустити, превише чинити на вољу деци

разрез – намет у натури, принудни откуп

раколити се – оглашавање кокошке када хоће да снесе јаје

ранија – посуда у којој се топи маст или кува мећа за свиње

раскантати – расправити, рашчистити рачуне

расо – течност у којој се кисели купус

распретање – разгртање пепела са запретеног жара да би се распалила ватра

растовржено – неуредно, заломатано, аљкаво

рат – лако, лагодно

ратније – боље, безбрижније, лакше, богатије (живети)

ратос – срећа

ратосиљати се – ослободити се

ревена – деоба на једнаке делове; ортаклук; заједнички трошак за јело и пиће

ринтати – радити свакодневно тешке послове

ринути – одгурнути

рипа – комад стене, велики камен

рјез – оштрица косе
рјезити – имати оштар укус
ркати – хркати
руво – девојачка спрема
рукајле – ручно
рче – хрче

С

с мјене на уштап – повремено, ретко
сабајле – рано изјутра
сагнати – утерати негде ствар или стоку
саливати – скидати кајмак с млека; истеривање страха
 бајањем (саливањем олова)
сампас – стока у паши без пастира
сантрач – ограда над бунаром
сап – рукохват алатке
сарага – ситна сува риба
сатарити – изгубити, уништити
сацгати – дугом употребом сатрти, подерати, похабати
свићи – навићи
севап – милост, добро дело, помоћ сиротињи
севити – погрешити
севте – почетак неког посла; први пазар који направи трговац
 на почетку дана
себица – мека ракија
сиктати – говорити гневно, у љутини
силити се – правити се важним, истицати се нападно
сиромашак – сиромашан добар човек
сичан – јак отров
скапати – пресвиснути, црћи, умрети
скарабуџити – урадити нешто како било
скембати – ухватити, шчепати неког или нешто
склепати – урадити нешто како било без укуса
скљокати се – срушити се, пасти изненада са неке висине
скотиња – рђа од човека; животиња
скочањити се – смрзнати се, укрутити се од зиме

- скрдити** – намирити (стоку, посао)
скрозирати – погледати неког испитивачки
скроз-наскроз – у потпуности, до краја
скрџумати се – сломатати се, претурити се
скуњити се – растужити се, оборити главу
сламњача – ткани део постељине у облику душека који се пуни сламом
слизати се – пристати уз неког ради користи
слошити се – смучити се
смандрљати – направити нешто без реда, што ће се морати поправљати или поново радити
смеран – поћудан
смлата – незграпна особа, сврза
смотрити – запазити, угледати
смочити – штедети, мало јести
снебивати се – устезати се
собра – трпеза, постављен сто са јело, софра
сокачара – жена која по сокаку води аброве
солило – место где се овцама даје со
солтирати – набавити, створити
спајташити се – удружити се у нечасним пословима
спанђати се – спојити се, повезати се
спијузити – сузити, смањити
сподићи – одгајити; подићи; изградити
споради – ради (нечега)
споречкати се – посвађати се
спотаћи се – заврсти се, саплести се
спредати – спајати две жице у једну
спрема – девојачко рухо
спрчити – притеснити, омалити
сркати – пити нешто са гласним усркивањем
срољати се – пасти, срушити се
сталожљиво – смирено
стиђети се – стидети се, снебивати се
сторњати се – уклонити се брзо
страс – страх
стрвињати – споро ићи, мрљавити

строба – страхота, страоба
стругар – мајстор на стругари који рукује бансеком
струготи́на – отпадак при стругању дрвета
стублина – шупље буково дебло укопано у извор (попут малог бунара)
стукати – сузбијати, успорити
стукач – оплавак којим се удара по ћуши во који надире
сувињав – мршав, сувоњав
суврс – врсник, исписник
сулундар – чунак, плехана лула од шпорета до оцака

Т

табанати – ићи непрестано, пословати повоздан
таворити – једва преживљавати, тешко живети
тандарија – пропаст, суноврат
тандркање – лупа шинских кола по калдрми; неповезано говорити
тандрљати – лупати при возњи или неповезано говорити
танковијаста – танког, витог стаса
тантуз – глуп човек
тврдача – врста траве
тврдовати – шкртарити
тежано – конопљано (платно)
теј – чај
тенути – ослабити, убледети
тепати – говорити неке од миља, из милоште
тевтер – рачунска књига, књига вересије
тешкородно – тешко за обраду (земља)
тијачак – тих, смирен
типко – споро
тирјанисати – мучити, тиранисати, бити тиранин, мучитељ, самовољник
тољага – дебела батина
торњати се – брзо се удаљити са неког места
торокати – причати досадно и неповезано
торокуша – особа која претерано прича

траксовање – фина обрада дрвета на трепону (уређај на ножни погон)

траљав – алкав, спор, неспретан

траље – стара, лоша обућа

трапати – цуњати, бесциљно ићи

тратовар – тротоар

трен – трем, надстрешница

тричетири – три-четири

тркопиш – онај који ради на брзину, непромишљено

трлити – истући трлицом конопље, после кишељења и сушења, ради добијања влакна

трлица – направа којом се одваја дрвенкасти део конопље од нити

трмка – купаста кошница од прућа, вршкара

трпила – моћ самоконтроле, трпљења

трумбити – димити, пушити

труптати – лупати ногама.

тујнак – ту, туде

тука – глупа жена

тулити – гасити

тумарати – ићи по мраку

тупаљ – глупан

тупити се – учинити се

тутумаљ – глупа особа

туцати – ситнити, разбијати

тучити – ударити у нешто

Ђ

ђава – брег, узвишење

ђар – корист, добитак

ђенар – граница, ивица, руб

ђеф – добра воља, добро расположење, ђејф

ђефчина – гордо задовољство

ђилер – врста кошаре за овце

ђокovina – урођена особина, налик на претка

ђошетњак – угаони истесан камен на углу грађевине

ћувик – врх, уздигнуто тле по висини
ћупријаш – најдужи ексер, мертек којим су се укивала брвна
 на ћупријама
ћустек – скок из места
ћушнути – одгурнути

у

убаштрати се – убацити се лактајући се
убојит – веома пожртвован, несебичан
уванцати се – унередити се од страха
увићи – навићи, свикнути; ући
уврачати – нечасно чинити нешто магијом
угледнути – запазити, видети; приметити
уданути – удахнути
удрвенчити се – укрутити се.
удут – међа, бент између две парцеле
уђенути – уденути (конац у иглу)
уђерезити – уредити, ускладити
узврпољити се – узвртети се
уударје – узвраћање поклона
узица – везиво које служи за повезивање снопова
узколати се – узнемирено шетати
узловрједити се – узбудити се
узмоћи – бити у прилици
ујам – начин плаћања у роби, у натури за учињену услугу
укецити – ухватити клис у игри клиса и машке
укољица – тврдоглав човек, који се дуго спори око нечега, па
 и неважног
укошити – ставити воловима јарам
укупити – накупити, сакупити
улар – сплет ланаца и каишева, или конопаца, за вођење стоке
уметан – вешт, умешан
умљети – намлети, самлети; умети, знати
умочити – потопити у течност; ставити хлеб у со
упремасе – наспрам, преко пута
уријезан – оштар (нож); оштар човек

уротити се – заверити се потајно против некога, учествовати у завери

усамо – без парника (о запрези)

усколати се – узнемирено шетати

успара – топло време, жега

успорито – узбрдо, напорно

устаоц – вредан, марљив, предузимљив човек

усуд – по сујеверју: делилац судбине

утржан – вредан

утроњати се – препасти се, скаменити се, унередити се од страха

утувити – упамтити, схватити

уцаклити – засијати очима услед узбуђења

уцвјелити – ражалостити неког

уџерица – скромна и сиромашна стара кућа

уштроити – кастрирати, ушкопити

Ц

цврцнути – попити гутљај ракије

цугнути – мало попити алкохола

Ч

чазбен – широке руке, гостољубив човек, који воли да почасте и дочека (госта, пријатеља)

чаканац – чекић за откивање косе

чанколиз – улизица

чапљизгати – причати свашта, дуго и досадно, неповезано

чапор – грудва смрзнуте земље; остатак одсеченог дрвета, гране

чапорје – замрзнута, неравна површина

чвргав – са израслинама на површини

чеклеисати – поправити, уредити грађевину

чечвар – жбуње

чипаво – тешко, напорно

чкарт – фаличан, неспособан за војску
чкрбав – безуб, са окрњеним зубима
чкрбина – кваран зуб
чолопек – оскудно и неприступачно земљиште
чукуља – слаба, мршава крава
чума – куга

Ц

цабаисати – багателисати, дати без накнаде
цабалук – добијено цабе
цабољебарити – ленствовати, ништа не радити
цагор – шум од мноштва гласова, жамор, жагор
цада – друм, покалдрмљен пут
царкати – подјаривати ватру на огњишту; изазивати, прово-
 цирати
цафтар – жена свађалица
цевап – начин на који се проблем решава, изаћи на крај
цевцара – мањи пас
цемат – засеок
цока – краћи капут
цугљати – стално приговарати, наговарати

Ш

шавањ – дрвена посуда за умивање и прање ногу
шајкача – српска народна капа, део народне ношње
шакламат – причати без везе, галатити
шаковати се – руковати се
шандрцнути – скренути с ума
шевар – дрво за кровну грађу
шеврдати – заносити се у ходу
шедрња – лампарија, старудија
шербе – препржен шећер са врелом водом
шишљак – коров, шипраг
шљепити, шљепнути – шинути, ударити

шљигаво – клизаво

шмоклъан – неотпоран мушкарац, слабић

шмркљати – бити кијавичав

шмугнути – отићи неприметно

шолапити – причати глупости

штоно – као што

штрументи – трубачки оркестар

шћапити – зграбити, отети

шћети – хтети

шуњати – завиривати којегде

шуркати – помало радити, раткати

шућети – ћутати

шуша – ништак, подлац

ФОТОГРАФИЈЕ

Панорама Драгачева	34-35
Благоје и Љубица Стефановић из Ариља	36
Славка Веселиновић, рођ. Кукић (1915-1995) из Горачића	41
Анђела Трбовић, Мичиген, САД	48
Станојла Дмитрић, рођ. Стевановић (1925-1991) из Атенице	59
Илија Дмитрић, (1905-1989) из Атенице	61
Саво и Горица Стевановић из Гораћића	62
Стевановића џемат, Горачићи, Драгачево	70
Светолик-Жарко и Југослава-Јула Стевановић из Горачића	75
Душан и Крстина Јанковић из Ужица	76
Југослава-Јула Стевановић, рођ. Раковић (1931- 2009) из Горачића	83
Зидњак из истоимене приче	86
Југослава Стевановић са синовима, снахама, зетовима, унуцима и прауницима	88-89
Томислав-Лисо-Мишо Раковић из Горачића	93
Драгутин-Драгиша Цогољевић (1902-1974) из Губереваца	101
Миодраг Ђурчић из Чачка	123
Милорад Живковић (1900-1989) из Прислонице	125
Обрад Цогољевић (1925-1997) из Губереваца	129
Никола и Јелена Стефановић из Ариља	136
Зорка Цогољевић, рођ. Плазенић (1903-2000) из Губереваца	145
Виктор и Александра Троицки из Београда	150
Милева Цогољевић, рођ. Достанић из Губереваца	151
Миодраг Стевановић (1924-1988) из Горачића	157
Надомир Каранац из Чачка	171

Душко Срђић из Чачка	183
архимандрит Георгије, манастир Благовештење, Овчар Бања.....	189
Драгиња Стевановић, рођ. Филиповић (1892-1959) из Горачића	195
Анка Стевановићш, рођ. Зимоњић (1912-1990) из Горачића	197
Крстина Стевановић, рођена Даниловић (1932-2009) из Горачића	209
Милорад Стевановић (1933-2014) из Горачића	211
Радосав Стевановић (1892-1954) из Горачића	217
Митар Митровић (1907-1970) из Ужица	219
Светолик-Жарко Стевановић (1924-1996) из Горачића	221

ЗДРАВИЦЕ

Здрав си, домаћине!	35
Америчкој Српкињици Анђели на дар – на крштења дан	49
Славарица	63
Удадба Крстинина	77
Женидба Николина	137
Здравица Виктору Троицком	151

САДРЖАЈ

Милосав Славко ПЕШИЋ:	
Књига је оружје. Узми је у руке (<i>Пролог</i>)	5
1. РАСПРЕТАЊЕ ПРОЧЕВЉА	31
Не дај душу, роде	33
Здрав си, домаћине!	35
2. ЂЕТИНЦИ	39
С'еча пупка	41
Америчкој Српкињици Анђели на дар – на крштења дан	49
3. КРСНА СЛАВА	51
Први пут у вр совре под славском иконом	53
Славарица	63
4. УДАДБА	65
Рани пашче да т-уједе	67
Удадба Крстинина	77
Зидњак	79
5. ГОРИГ НЕМА, БОЉЕ НАЋИ НЕМОШ	91
Лисо	93
Ко нас је клео није дангубијо (95); Можда смо вако и заслужили (98); Мањи од макова зрна (100); Што посијасмо оно жњемо (104); Некад друкчије бијаше (105); Млинареве згоде и нез- годе (108); Севап (110); Гобеља у блато, гобеља из блата (113); Чувар покојника (116); Ни ку- чета ни мачета (119); Спашавање дављеника у Милатовићима (120); Испит (122); Рвање (124); Скрожњак (127); Не липши, магарче, до зелене	

траве (129); Оћу бетон (131); Жалос за срамоту (133); Гори нема, бољег наћи немош (134)	
Женидба Николина	137
6. РУСИ ДОЛАЗЕ	141
Ван Гог у Драгачеву.....	143
Здравица Виктору Троицком	151
7. ЗБИЉЕ НАЛИК КОМЕНДИЈАЊИМА	155
У име народа	157
Џигарица	167
Згоде и незгоде по Надомиру	171
Кад пјевац рано закукуриче (172); Асталски сат (174); Мани да те чуем (175); Пришипетља (176); Ове, оне и оне онамо неђеље (178); Ако не чуеш, не мош ни виђети (180); Зарадили ко чела на брусу (183); Баба Андра (185); Просидба (186); Нежења (188); Чудо невиђено (190)	
8. ИМА ЛИ БОГА.....	193
Има ли бога, бако?	195
Крстинин потоњи дан	205
9. СЛОВА И СЛОВАРИ	215
Слово онога кои исписа пређе редове	217
Драгољуб ПЕТРОВИЋ:	
Приче с прочевља (<i>Појовор</i>)	235
Милосав Славко ПЕШИЋ:	
Слово о грешном праведнику Милоју (Стевановићу) што књигу ову писа	245
СЛОВАР – Србски на србском	249
Фотографије	283
Здравице	284

Милоје Стевановић
СПОМЕНИ, ДУЖИ ОД ЖИВОТА

Рецензенти
Милосав Славко Пешић, књижевник
проф. др Драгољуб Петровић

Уредник
Гвозден Оташевић

Ликовно-графичка опрема
Зоран Јуреш

Коректор
Љубица Наранчић

Ауторско издање

Штампа
„Штампарија Светлост”

Тираж
1.000

Поруџбине
032/224-178/0
065/224-178-0
kmncacak@yahoo.com

ISBN 978-86-907753-4-7

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-32

821.163.41-1

821.163.41-3

СТЕВАНОВИЋ, Милоје, 1949-

Спомени, дужи од живота / Милоје Стевановић. - Београд : М. Стевановић, 2017 (Чачак : Светлост). - 282 стр. : илустр. ; 21 cm

Тираж 1.000. - Стр. 235-244: Поговор / Драгољуб Петровић.
- Стр. 245-247: Слово о грешном праведнику Милоју (Стевановићу) што књигу ову писа / Милосав Славко Пешић. - Словар србски на србском: стр. 249-282.

ISBN 978-86-907753-4-7

COBISS.SR-ID 230948620